Kırsal Kalkınmada Evlilik Bağıyla Gelen Düzenli Göçün Rolü: Yozgat'ta Faslı Kadınlar Örneği

Program Kodu: 1002

Proje No: 123K321

Proje Yürütücüsü:
Dr. Öğr. Üyesi Yaşar Pınar ÖZMEN

Araştırmacılar:
Dr. Alper EKMEKCİOĞLU
Ogün Burhan AYDIN
Pelin Sultan KARA

Bursiyer:
Çağrı KÖYLÜ

TEMMUZ 2024
YOZGAT

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihinde çok eskilere dayanan göç olgusu yirmi birinci yüzyılda uluslararası siyasetin öne çıkan konularından biri olmuştur. Göç, insanların yaşadığı yeri savaş, doğal afetler, kıtlık, diğer ekonomik ve siyasi sorunlar nedeniyle terk edip başka yerlere hareket etmesiyle gerçekleşmektedir. Bu hareket, doğup büyüdüğü, yaşamını sürdürdüğü yerdeki sorunlar nedeniyle orayı terk eden insanların yeni yaşamlarını ve kendilerine daha iyi olanaklar bulma umuduyla gittikleri yerdeki hayatı etkilemektedir.

Bu araştırmanın temel fikri Yozgat Bozok Üniversitesi'nde Göç Sorunu ve Politikaları dersini verdiği sırada Dr. Alper Ekmekcioğlu'nun Yozgat'a evlenme amacıyla gelen Faslı kadınlardan bahsetmesi ile ortaya çıkmıştır. Bunun nedenleri ve etkileri üzerine çeşitli fikirler ileri sürülmüş ve en doğru bilgiye bu konuda yapılacak bir alan çalışması ile ulaşılabileceği düşünülmüştür. Yaşadığımız yerde meydana gelen bu ilgi çekici durumun yarattığı motivasyon, bir proje önerisi hazırlayarak TÜBİTAK 1002-A Hızlı Destek Modülüne başvuru sürecimizi başlatmıştır. Kabul edilmeyen ilk başvurumuz, konunun uzmanı kıymetli danışmanlar tarafından yapılan değerlendirmeler ışığında revize edilmiş ve buna müteakip yeniden başvurulmuştur. Proje önerimize destek verilmesine karar verildiğini bildiren yazı proje ekibi tarafından büyük bir heyecanla ve sevinçle karşılanmıştır.

Projenin amacı, kırsal kalkınmanın sürdürülebilirliğinde aile hayatının rolüne odaklanarak evlilik bağı ile oluşan düzenli göçün kırsal kalkınmaya katkısını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda, Yozgat iline bağlı Sorgun ve Akdağmadeni ilçeleri kırsalında yaşayan erkeklerin Fas uyruklu kadınlar ile artan evliliklerinin altında yatan nedenler ve kırsal kalkınmaya etkileri incelenmiştir. Çalışmanın temel araştırma sorusu "Evlilik bağı ile gelen düzenli göçmenlerin kırsal kalkınmaya nasıl bir etkisi olmaktadır?" olarak belirlenmiştir. Faslı kadınların ülkelerinden ayrılarak Yozgat'ın köylerinde yaşayan erkeklerle evlenmesi hem göç olgusu hem kırsal kalkınma hem de toplumsal cinsiyet olgusu açısından değerlendirilmektedir. Bu amaçla derinlemesine mülakatlar yapılmış, araştırma süreci, elde edilen bulgular ve sonuçlar bu raporda sunulmuştur.

Projemizin yaşama geçirilmesini sağlayan TÜBİTAK yöneticilerine, ilgili uzmanlarına ve tüm panel üyelerine, evlerini bize konukseverlikle ve samimiyetle açan görüşme yaptığımız ailelere, alan çalışmasında bizlere yardımcı olan, işimizi kolaylaştıran ve proje için katkıda bulunan herkese, bizler bu çalışmayı yürütürken sabırla bize destek olan kıymetli ailelerimize teşekkür ederiz.

TÜBİTAK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ i
İÇİNDEKİLER iii
TABLO LİSTESİ iv
ŞEKİL LİSTESİ iv
ÖZET vi
ABSTRACT vi
1. GİRİŞ 1
2. LİTERATÜR ÖZETİ 5
3. GEREÇ VE YÖNTEM 10
3.1 Araştırmanın Kapsamı 11
3.2 Araştırmanın Yeri ve Zamanı 13
3.3 Veri Toplama Araçları ve Yöntemi 14
3.4 Verilerin Analizi 15
4. BULGULAR 18
4.1 Evlilik Motivasyonu Bağlamında Bulgular 19
4.2 Sosyal İlişkiler Bağlamında Bulgular 27
4.3 Kırsal Kalkınmaya Etki Bağlamında Bulgular 35
4.4 Göç Deneyimi Bağlamında Bulgular 39
5. TARTIŞMA 45
6. SONUÇ VE ÖNERİLER 52
KAYNAKLAR 54
EKLER 63
EK. 1- Kadınlarla Yapılan Mülakatta Kullanılan Yarı Yapılandırılmış Sorular 63
EK. 2- Erkeklerle Yapılan Mülakatta Kullanılan Yarı Yapılandırılmış Sorular 64
EK. 3- Kod Sistemi 65
EK. 4- Seçilmiş Kalkınma Göstergeleri, Türkiye ve Fas 66
EK. 5- Etik Kurul Başvuru Değerlendirme Sonucu 67

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Kadının uyruğuna göre evlenmeler, 2009-2023 12

Tablo 2. Faslı kadın ve eşleri ile ilgili bilgiler (*) 15

Tablo 3. Eşler arasındaki yaş farkları 26

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Kadınların görüşleri hiyerarşik kod-alt kod modeli 16

Şekil 3. Kod sisteminin kaynak dağılımı 18

Şekil 4. Faslı kadınların evlilik motivasyonu ve göçün nedeni ilişkisi (Kod birlikte oluşumu) ..19

Şekil 5. Faslı kadınların evlenmeden önce yaşadığı şehirler 21

Şekil 6. Faslı kadınların evlilik göçünün nedenleri (Kod birlikte oluşma modeli**)** 22

Şekil 7. Akdağmadeni'nde Faslı kadınların evlilik motivasyonlarının kod matris tarayıcısı ile kod bazlı görselleştirilmesi 23

Şekil 8. Sorgun'da Faslı kadınların evlilik motivasyonlarının kod matris tarayıcısı ile kod bazlı görselleştirilmesi 23

Şekil 9. Faslı kadınların evlilik motivasyonlarının eğitim seviyelerine göre çapraz tablo ile belge bazlı görselleştirilmesi 25

Şekil 10. Faslı kadınların genel durumu (İki vaka modeli) 28

Şekil 11. Erkeklerin 'memnun' kodu içinde en sık kullanılan kelimelerin dağılımı 32

Şekil 12. Evliliklerinden memnun olan erkekler ile Faslı kadınlardan beklentileri arasındaki ilişkiyi anlatan kod haritası 33

Şekil 13. Erkeğin kadından beklentisi ve bazı uyruklar hakkında olumsuz kanaat ilişkisinin kod birlikte oluşma modeli ile gösterimi 34

Şekil 14. Faslı kadınların kırsal yaşama katkısının kodlu belgeler ile incelenmesi 36

Şekil 15. Faslı kadınların kırsal yaşama katkısının yaşa göre belge temelli incelemesi 38

Şekil 16. Sorgun'da Faslı kadınların kelime frekansının kodlara göre çoklu belgeler üzerinden analizi 40

Şekil 17. Faslı kadınların uyum ve entegrasyonunun eğitim seviyelerine göre çapraz tablo ile gösterimi.....41

Şekil 18. Dünya Kalkınma Endeksi'nde Fas ve Türkiye, 1990-2022 (UNDP, 2023) 47

ÖZET

Son yıllarda Faslı kadınların kırsal bölgelerde yaşayan Türk erkekleri ile evlenerek gerçekleştirdikleri uluslararası evlilik göçü Yozgat ili ve çevresinde sıkça gözlenmiştir. Projenin temel araştırma konusu bu uluslararası evlilik göçünün nedenleri ve kırsal kalkınmaya etkileridir. Bu amaçla, Sorgun ve Akdağmadeni ilçesindeki köylerde Faslı kadınlar ve evlendiği Türk eşleri ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Faslı kadınların evlilik göçünün nedenleri, göç sonrasında aile ilişkileri, topluluk faaliyetleri ve vatandaşlık sorunlarına ilişkin deneyimleri ile erkeklerin Faslı kadınlarla evlenme nedenleri ve aile içi ilişkilerine dair deneyimler anlaşılmaya çalışılmıştır. Evlilik yoluyla gelen ve Yozgat kırsalında yaşayan Faslı kadınlar hem göç olgusu hem kırsal kalkınma hem de toplumsal cinsiyet olgusu açısından değerlendirilmiştir. Araştırma, daha iyi koşullar için kırsalda yaşamayı istemeyen Türk kadınlarının yerini yine kendi ülkelerindeki olumsuz koşullardan kurtulmak için Türkiye kırsalında daha iyi bir yaşamı tercih eden Faslı kadınların evlilik göçü ile doldurulduğunu göstermektedir. Araştırmanın bulguları, Faslı gelinlerin doğrudan üretime katkı sağlamakla olmasa bile evlendiği erkeğin kırsal yaşamda tutunmasına imkân sağlaması açısından dolaylı olarak kırsal kalkınmayı olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Göçün yönetimi ve göçmen kadınların uyum ve entegrasyonu bağlamında göç politikalarına bir bakış açısı sunan araştırma, daha genel anlamda sürdürülebilir kırsal kalkınma için kadın ve toplumsal cinsiyet eşitliğini merkeze alan ve kırsal alanda tutunmayı sağlayacak kalıcı çözümlere odaklanan politikalara ihtiyaç duyulduğunu vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Faslı Gelinler, Göç, Kırsal Kalkınma, Toplumsal Cinsiyet, Uluslararası Evlilik Göçü, Yozgat.

ABSTRACT

In recent years, international marriage migration of Moroccan women through marriage to Turkish men living in rural areas has been frequently observed in Yozgat province and its surroundings. The main research subject of the project is the causes of this international marriage migration and its implications on rural development. For this purpose, in-depth interviews were conducted with Moroccan women and their Turkish spouses in the villages of Sorgun and Akdağmadeni districts. The reasons for the marriage migration of Moroccan women, their experiences regarding family relations, community activities, and citizenship issues after migration, as well as the reasons of men marrying Moroccan women and their experiences regarding their domestic relations, were investigated. Moroccan women who came with marriage and live in Yozgat villages were evaluated in terms of migration, rural development and gender. The research reveals that the position of Turkish women who do not have desire to live in the rural parts for charming life conditions is filled in with marriage migration of Moroccan women who is ready to prefer a better life in rural parts of Turkiye than the poor living conditions in their own country. The research findings show that Moroccan brides positively impact rural development, not directly by contributing to production, but indirectly by allowing the man they marry to preserve the rural life. The research, which offers a perspective on migration policies in the dimensions of migration management and adaptation and integration of immigrant women, emphasizes the necessity for policies that concentrate on women and gender equality and focus on permanent

solutions that will keep the population in rural areas for sustainable rural development in a more general sense.

Keywords: Moroccan Brides, Migration, Rural Development, Gender, International Marriage Migration, Yozgat.

1. GİRİŞ

Göç; mekân, zaman ve kültürlerin etkileştiği, emeğin üretim ve sermaye ile buluştuğu çok yönlü ve dolayısıyla disiplinlerarası yaklaşımla ele alınması gereken bir olgudur. Özünde ortak olarak daha iyi bir yaşam arayışı bulunan göç olgusunun hedef ülkede nasıl bir etki oluşturduğunu anlayabilmek için derinlemesine çalışılmış örnek durumlar ayrı bir öneme sahiptir. Yozgat'ta çoğunlukla tarımsal üretim faaliyetinde çalışan erkeklerin Fas uyruklu kadınlar ile artan evliliklerinin altında yatan nedenlerin ve kırsal kalkınmaya etkilerinin araştırılması göç olgusu incelemelerine ve kırsal kalkınma alanındaki politikalara özgün bir katkı sağlayacak ve Türkiye'de göçün etkileri açısından farklı bir bakış açısı sunacaktır. Bir göç hikayesinden yola çıkan bu çalışmada, göçün daha çok kırsal kalkınmaya etkisine odaklanılmakla birlikte kadın göçünün nedenleri de toplumsal cinsiyet olgusu etrafında bir değerlendirmeyi gerektirmiştir.

Kadınların evlenme amacıyla bir başka ülkeye göç etmeleri en geniş tabiriyle "sınır-ötesi veya ulus-ötesi evlilik göçü", kadın ve erkeğin farklı uyruklardan/orijinlerden geldiği durumda ise bunun özel bir alt türü olarak "uluslararası evlilik göçü" olarak adlandırılmaktadır. Bununla birlikte nispeten yeni olan bu çalışmalarda konuyla ilgili genel kabul edilmiş kuramsal bir çerçeve olmadığı gözlenmektedir (Cárdenas Barajas, 2015'den aktaran Ermağan, 2023). Özellikle Asya ülkelerinden kadınların Avrupa ülkelerine ve Amerika Birleşik Devletleri'ne evlenme amacıyla göçü (Constable, 2010a; Sims, 2013) akademik anlamda uluslararası evlilik çalışmalarının öncüsü olmuştur. Türkiye özelinde ise Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Rus kadınların Türkiye'ye göçleri ve Türkiye'de yerleşik erkek vatandaşlarla evlenmeleri yazında göçmen ve evlilik statüsü ile ilgili yapılan yaygın araştırmalardan biridir (Erkeç, 2017). Yakın tarihte gerçekleşen Suriye'deki iç savaşta ailesini veya eşini kaybeden ya da savaşın yarattığı tüm olumsuz şartlarla baş etmek zorunda kalan kadınların (Harunoğulları, 2021; Akyüz ve Tursun, 2019) Türk erkekleriyle yaptıkları evlilikler son dönemde araştırmacıların ilgi odağı olmuştur.

Araştırmamızda Faslı kadınların Türk erkekleri ile evlenerek gerçekleştirdikleri uluslararası evlilik göçünün neden ve etkilerine odaklanılmakta, Yozgat'a evlilik amacıyla göç eden kadınların kırsal kalkınmaya etkisi merkeze alınmaktadır. Kırsal kalkınma ile ilgili olarak kavramsal çerçeve oluşturulurken Kalkınma Bakanlığı'nın On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda yer alan kırsal kesim ve kırsal kalkınma tanımlarından yola çıkılmıştır. Bu rapora göre kırsal kesim "tarımsal faaliyetler ile geleneksel yaşam ve üretim ilişkilerinin baskın olduğu, hem toplumsal hem de ekonomik değişimin kentlere göre yavaş seyrettiği, toplumsal iş bölümünün zayıf, yüz yüze ilişkilerin egemen olduğu sosyal çevre" olarak tanımlanmıştır. Kırsal kalkınma uzun bir süre boyunca tarımsal kalkınma kavramı ile eşanlamlı kullanılmış ama zaman içinde toplum odaklı kırsal kalkınma politikaları üretim odaklı tarımsal politikaları da kapsayan daha geniş çok sektörlü ve çok paydaşlı entegre bir yaklaşımla ele alınmaya başlamıştır. Kırsal kalkınma; "tarımsal işletmelerin yeterli ve düzenli gelir elde etmesi ile kırsal hanelerde refah artışının sağlanması amaçlarını birlikte gerçekleştirmek üzere hedef kitlesini çoğunlukla çiftçilerin ve köylülerin oluşturduğu bir politika alanı" olarak tanımlanmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2018). Araştırmamız sonucunda kırsal kalkınma politikalarına katkı sağlayabilecek birtakım bulgulara erişilmiştir.

Yozgat ili Türkiye ekonomisine tarımsal ve hayvansal üretimle katkı yapmaktadır. Yozgat il ekonomisinde istihdamın yarısı (%48,7) (aile içi işçi dahil) tarım sektöründedir (Tüfekçi, 2020). Türkiye ortalamasının (%17,2) (TÜİK İşgücü İstatistikleri, 2021) oldukça üstünde bir oranda istihdam sağlanan bu sektör geliştirilme potansiyeline açıktır. Diğer taraftan çoğunluğu ilçe merkezlerinde yaşayan (%68,3) halkın yarısına yakını yoksulluk riski ve yaşam koşullarının elverişsizliği nedeniyle Yozgat dışına göç etmeyi planlamaktadır (Orta Anadolu Kalkınma Ajansı, 2016).

Türkiye'de neo-liberal politikaların uygulanmasından en çok etkilenen tarım sektörü olmuştur. Tarımda korumacı önlemlerin azaltılmasının tarımla geçinen kesimlerde ve genel olarak tarımsal üretimin gelişmesinde orta ve uzun vadede olumsuz etkileri olmuştur. Tarımda makineleşme ve kentlerdeki sanayileşme süreciyle birlikte kırsal alanda çözülmeler sonucunda göçle birlikte nüfusu azalan ve daha çok yaşlı nüfusu barındıran bir demografik yapı oluşmuştur. Kamu hizmetlerinin de yeterli sunulamadığı kırsal alanlar cazibesini

kaybetmiş ve tarımsal/tarım dışı yeni iş olanaklarının yaratılmasında engel oluşturmuştur (Yenigül, 2017).

Temel gereksinimler açısından değerlendirilen mutlak yoksulluk kırda daha fazla kendini gösterirken kentteki yoksulluk kadar ön planda değildir. Gelirin yanında eğitim, sağlık ve yaşam standardı gibi boyutlarla değerlendirildiğinde kırsal yoksulluk çok daha çarpıcı hale gelmektedir (bkz. Öztornacı ve Şengül, 2019). Kırsal bölgelerdeki eğitim, sağlık, ulaşım, konut, iş gibi sorunlar çözülemediği için, kır ve kent arasındaki refah farkı giderek daha görünür duruma gelmiştir (Bıçkı, 2011). Neticede kırdan kente göç ve kentsel sorunlar artırmıştır. Türkiye'de hem 1950'li yıllardan beri artan kırsal-kentsel bölgeler arasındaki iç göçe dayalı kentleşme/me sorunu (Sevinç, Davran Kantar ve Sevinç, 2018) hem de son yıllarda artan mülteci (İçduygu, 2015) ve uluslararası göçmen (Jurat, 2023) sorunu kentlerin yaşam kalitelerini de etkilemiş ve eşitsizlikleri artırmıştır.

Araştırmamızın bulgularında da görüleceği gibi kadınların kırdan kente göçü evlilik öncesi şart koşması veya evlilik yoluyla gelerek kırsalda yaşamak istememesi kırsal nüfusun azalmasına yol açmaktadır. "Köy nüfuslarının azalması köylere getirilen hizmetlerin âtıl kalmasına neden olmakta, devletin buralarla ilgili yatırımları karşılığını bulamamakta, bu sosyal yapıyı araştırıp anlamadan yürürlüğe konan 'kırsal nüfusu yerinde tutma çabaları' da sonuçsuz kalmaktadır" (Yılmaz, 2009). Sorgun ve Akdağmadeni ilçeleri kırsalında yaşayan erkeklerin Faslı kadınlar ile evlenmesi kırsaldaki evlilik sorununa bir çözüm olarak görülmektedir. Bu evlilik modelinin oluşmasının temelinde yatan kırsal alanda doğup büyümüş Türk kadınlarının burada yaşamını sürdürmek istememesi ve kent yaşamını tercih etmesi olgusu kırsal kalkınma politikalarının kadının merkeze alındığı daha geniş bir çerçeveden oluşturulması ihtiyacını doğurmaktadır. Kadınların sadece ev içi işlerle ve çocuk bakımıyla sınırlanmadan ekonomik yaşama aktif katılımı ve sosyal olanaklardan yeterli seviyede faydalanmalarına yönelik sosyal hizmet ve istihdam politikalarının kırsal alanda refah içinde bir yaşama tutunmayı ve dolayısıyla kırsal kalkınmayı destekleyeceği açıktır.

Evlilik yoluyla gelen göçmenlerin kırsal alanın gelişmesi yönünden doğrudan ve dolaylı etkileri çalışmamızın temel araştırma sorusunu oluşturmaktadır. Bu göç şeklinin toplumsal cinsiyet hassasiyeti göz ardı edilmeden faydalı sonuçlarının olup olmayacağı sorgulanmaktadır. Göç İdaresi Başkanlığı'ndan elde edilen bilgilere göre Türkiye'de aile

ikamet izni ile bulunan göçmen Faslı sayısı 2023 itibariyle 6.796, 2024 itibariyle 8.023'tür (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024). Bu sayının büyük bir kısmını son yıllarda Türkiye'ye evlilik yoluyla gelen Faslı kadınlar oluşturmaktadır. Türkiye'de son beş yıl itibariyle Faslı gelinlerin, toplam yabancı uyruklu gelinler içindeki oranı yaklaşık %5'tir (bkz. Tablo1). Son yıllarda Faslı kadınlar ile Türk erkeklerinin evlilikleri Yozgat ili ve çevresinde sıkça gözlenmiştir. Yozgat ili sınırları içerisinde aile ikamet izni ile gelen Faslı kadınların yoğunluğu ilin nüfusuna kıyasla diğer illere göre daha belirgindir. İlçeler düzeyine inildiğinde, Sorgun ve Akdağmadeni en yoğun Faslı kadın nüfusunun bulunduğu ilçelerdir.[1]

Araştırmamızda Faslı kadınların ülkelerinden ayrılarak Yozgat'ın köylerinde yaşayan erkeklerle evlenmesi hem göç olgusu hem kırsal kalkınma hem de toplumsal cinsiyet olgusu açısından değerlendirilmektedir. Araştırmamız, çoğunlukla Suriye örneği üzerinden incelenen kentleşme ve kadın göçmenler tartışmasını tabiiyet ve mekân ilişkisi bağlamında çeşitlendirerek kırsal alanda yaşamın sürdürülebilirliğine Faslı kadınların nasıl bir katkı sağladığını inceleme gayretiyle ortaya çıkmıştır.

Sorgun ve Akdağmadeni ilçesindeki köylerde yürütülen nitel araştırmanın veri kaynağını Faslı kadınlar ve evlendiği Türk eşi ile yarı yapılandırılmış soru kâğıdı (görüşme formu) aracılığıyla yapılan derinlemesine görüşmeler oluşturmaktadır. Araştırmadan elde edilen verilerin işleme ve analizini yapmak üzere Bilgisayar Destekli Nitel Veri Analizi Yazılımlarından biri olan MAXQDA kullanılmıştır. Çalışmanın kuramsal arka planında çoklu akımlar kuramı (Kingdon, 1984) bulunmaktadır. Bu kuramda bir kamu politikası süreci birbirinden farklı üç nehri temsil eden; sorunlar, politikalar ve siyaset akımı çerçevesinde ele alınmaktadır. Olaylar, geri bildirimler ve göstergelerden yola çıkılarak kimi zaman yöneticilere bir politika alanında bir fırsat penceresi açılmaktadır. Bu fırsat penceresinden ilgili alanda politika oluşturulması, oluşturulmaması, değiştirilmesi veya kaldırılması yönünde bir beklenti gelişmektedir. Evlilik bağı ile oluşan düzenli göçün kırsal kalkınmadaki rolünü ele alan araştırmamızın bulgularının politika yapıcılara ışık tutması araştırmanın nihai hedeflerindendir.

[1] Sayısal bilgiler, Gereç ve Yöntem bölümü altında "Araştırmanın Kapsamı" kısmında verilmiştir.

2. LİTERATÜR ÖZETİ

Yirmi birinci yüzyıldaki göç çalışmalarında “uluslararası göç” olgusunun diğerlerine kıyasla daha fazla önem kazandığı (Arango, 2017, s. 25; de Haas ve diğerleri, 2019, s. 888; Schiff ve Morrison, 2007, s. 1) gözlenmektedir. Modern dünyadaki uluslararası göç hareketlerini ortaya çıkaran ekonomik, sosyal ve siyasi etkilerin ve sonuçların incelenmesi göç politikaları açısından bir ihtiyaç haline gelmiştir (de Haas, Czaika, ve diğerleri, 2019; de Haas, Castles ve Miller, 2019; Van Houtum ve Van Naerssen, 2002). Bunun yanında, gelişmiş ülkelerde göçün yönetimi sınır denetimlerinin artırılmasını (Casas-Cortes, Cobarrubias ve Pickles, 2016; Csernatoni, 2018; Geiger ve Pécoud, 2010; Gonlin, Jones ve Campbell, 2020; Özdemir ve Ayata, 2018; Pécoud ve De Guchteneire, 2006) beraberinde getirmiş ve uluslararası ilişkilerin merkezî sorun alanlarından biri olmuştur. Uluslararası Göç Örgütü’ne göre uluslararası nitelikteki göçmen ‘kendi özgür iradesiyle’ ve ‘kişisel uygunluk’ nedeniyle daha iyi yaşam koşulları elde etmek amacıyla ülkesini terk eden kişi iken, Birleşmiş Milletler (BM) daha geniş bir yaklaşımla gönüllü olup olmamasına bakmadan bir yıldan fazla süre başka ülkede yaşayan kişi olarak tanımlamıştır (Perruchoud ve Redpath-Cross, 2019).

Uluslararası göçün çeşitli rotaları olmasına rağmen, mekânsal boyutta en yoğun güzergâh küresel güneyden kuzeye ve doğudan batıya doğru oluşmuştur. Güneyden kuzeye doğru göçte Orta ve Güney Amerika’dan Kuzey Amerika’ya (Gunadi, 2021; Mejía-Ochoa, 2018; Ullman, 2015) ve Kuzey Afrika’dan Akdeniz üzerinden Avrupa’ya ulaşım (Kalemba, 2022; Nawyn, 2016; Stock, Üstübici ve Schultz, 2019) ana güzergâhların başında gelmektedir. Doğudan batıya göçte ise Orta Doğu ve bazı Asya ülkelerinden Avrupa’ya doğru bir göç akını oluşmuştur (İçduygu ve Karadağ, 2018; Koser Akcapar, 2010). BM’nin “Uluslararası Göçmen Sayısı 2020” verisi, tüm göçmenlerin yaklaşık %80’inin düşük gelirli ülkelerden daha yüksek gelirli ülkelere göç ettiğini teyit etmektedir. Dahası, tüm göçmenlerin %70’i az gelişmiş bölgelerden gelmiş ve %55’i Avrupa, Kuzey Amerika ülkelerine, Avustralya ve Yeni Zelanda’ya göç etmiştir (United Nations, 2020).

Doğudan batıya göç yolunun üzerinde bulunan Türkiye kimi göçmenlerin güzergâhı üzerinde olması nedeniyle transit veya valf (Elitok ve Straubhaar, 2011; Kaytaz, 2022; Pries ve

Zulfikar Savci, 2023; Tudoroiu, 2017) kimi göçmenlerin de ulaşmak istediği bir ülke olması nedeniyle hedef ülke konumundadır (Aslantürk, 2020; Jurat, 2023). Bunun yanında, Avrupa Birliği'nin sınır tedbirlerini artırması neticesinde, güneyden kuzeye göç bağlamında Sahra Altı Afrika'dan Türkiye'ye gelen göçmen sayısı da gün geçtikçe artmaktadır (Suter, 2017; Wissink ve Mazzucato, 2018; Yükseker ve Brewer, 2011).

Göçmenler politik, ekonomik, sosyolojik, doğal afetler vb. nedenler ile ilişkili olarak düzensiz (Loschmann, Kuschminder ve Siegel, 2017; Triandafyllidou, Bartolini ve Guidi, 2019) ve düzenli göç (Klein Solomon ve Sheldon, 2018; Pécoud, 2021) olmak üzere iki yöntem ile göç etmektedir. Düzensiz göç ile ilişkili tartışmalar yirmi birinci yüzyılın başından bu yana akademik açıdan yoğun bir şekilde ele alınmaktadır. Bu bağlamda, düzensiz göç aktörlerini başka ülkeden gelerek egemen ülkenin sınırlarını yasal yolların haricindeki yöntemler ile geçen niteliksiz işgücü (Boski, 2013; Dibeh, Fakih ve Marrouch, 2019) veya bir ülkeye yasal yollar ile girdikten sonra yasa dışı duruma düşen göçmenler (Koser Akcapar, 2010; Triandafyllidou ve diğerleri, 2019) oluşturmaktadır. Bu durumun ötesinde, her ne kadar ülkeye giriş yöntemi ve gerekçeleri bakımından inceleme neticesinde düzensiz göçmen olarak değerlendirilmeleri mümkün olsa da (Wyszynski, Guerra ve Bierwiaczonek, 2020) savaş, çatışma ve terör kaynaklı nedenler ile insani güvenliklerinin sağlanması için ülkelerini terk eden sığınmacılar (Aldoghmi, 2019; Hirsch ve Bell, 2017) 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi ile uyumlu olarak uluslararası koruma veya geçici koruma gibi özel bir statüye tabi olmaktadır. Son dönemde iklim kaynaklı göçmenlerin de sığınmacı olabilmesine yönelik tartışmalar (Abel, Brottrager, Cuaresma ve Muttarak, 2019; Ergin, 2017) sıklıkla gündeme gelmektedir.

Düzenli göçmenler ise genellikle ev sahibi ülkenin çeşitli alanlardaki nitelikli işgücü talebine istinaden göç etmektedir (Farris, 2015; Sirkeci, 2002). Bunun yanında, ev sahibi ülkenin belirlediği maddi değerlere uygun mülk edinme veya yatırım yapma yoluyla da göç etme imkânı elde edilebilmektedir (Green, 2013; Montezuma ve McGarrigle, 2019). Her iki yönteme bakıldığında nitelikli işgücü talebi öne çıkmaktadır. Düzenli göç tanımının içerisinde bulunan evlilik yolu ile göç, ulus-ötesi sosyal ilişkilerin incelenmesinde bariz bir inceleme imkânı oluşturması (Charsley, 2013) nedeniyle ilgi çekici bir konu olmaktadır. Cárdenas Barajas (2015) evlilik göçünü gerçekleştirenlerin göç yazınında 'evlilik göçmenleri', evlenme amaçlı göçlerin ise 'evlilik göçü' olarak adlandırıldığını, ayrıca evlilik göçüyle ilgili çalışmaların

nispeten yeni olduğunu ve kabul edilmiş kuramsal bir çerçevesinin olmadığını belirtmektedir (ayrıca bkz. Charsley, 2013).

Uluslararası evlilik göçü, evlenme ile sonuçlanan ulus-ötesi göçlerin[2] özel bir alt türü olarak kavramsal bakımdan farklılaşmaktadır. Ulus-ötesi veya göç yazınına yakın daha özel bir tanımlamayla sınır-ötesi evliliklerde en az bir partnerin 'göçmen' olduğu bilinmektedir (Williams, 2013). Farklı orijinlerden olan eşlerden birinin yasal statüsünde değişiklik veya değişiklik ihtimalinin yanı sıra eşlerden birinin sınırlar arasında fiziksel olarak hareket etmesini gerektiren evlilik amaçlı göçlere uluslararası evlilik göçü denmektedir (Kim, 2010). Uluslararası evlilik göçünün çeşitli nedenleri arasında en önemlisi ekonomik güvenlik veya birtakım ekonomik hedeflere ulaşma amacıyla yapılmasıdır. Uluslararası evlilik göçünün kadın ve erkek evliliğinin belirli iki farklı ülke vatandaşları arasında yoğunlaşması ve göç eden tarafın genellikle kadın olması bu durumu daha ilginç bir hale getirmektedir.

Uluslararası göçün yarısını oluşturan kadınlar göç çalışmalarında çoğunlukla görünmez bir kitle (Schiff ve Morrison, 2007, s. 2) olarak değerlendirilirken son yıllarda göçte kadınları ele alan çalışmaların arttığı gözlenmektedir. Göç ve kadın ilişkisini ele alan çalışmaların birçoğu göç olgusunu kadının güven ve refah arayışı bağlamında değerlendirmiştir. Daha geniş çerçevede, postkolonyal feminist perspektiften etkilenmiş uluslararası evlilik göçü üzerine yapılan nitel araştırmaların büyük bir kısmı kadınların failliğine, evliliğin ataerkil ve heteronormatif temellerine, uyumsuz cinsiyet ilişkilerine ve yerel dönüşümler ile küresel politik ekonomik olaylar arasındaki dinamiklere odaklanmaktadır (Kim, 2010; Watts, 1983). Evlilik göçünde göç edenin genellikle kadın olması (Charsley, 2013, s. 22, ayrıca Türkiye verisi için bkz. Tablo 1) meselenin cinsiyetçi bir boyutu olduğunu göstermektedir.

[2] Örneğin Belçika'ya işçi göçmen gelen Faslı ve Türklerin geleneksel bir anlayışla evlilik amaçlı eşlerini kendi orijin ülkelerinden seçerek ailenin bütünlüğünü sağlamak üzere Belçika'ya getirmeleri (bkz. Lievens, 1999); birinci kuşaktan Faslı kadınların geleneksel bir yaklaşımla İtalya'ya gelmeden hemen önce veya gelir gelmez İtalya'da yaşayan Faslı erkeklerle evlenmeleri (bkz. Decimo, 2021); İspanya'da göçmen nüfusun yarısını oluşturan Faslıların İspanya'ya gelmeden hemen önce veya gelir gelmez Faslılarla evlenmeleri (bkz. Sánchez-Domínguez ve diğerleri, 2011) ulus-ötesi ve sınır ötesi evlilik kavramının içine girmekte fakat eşler aynı orijinden gelmektedir. Bununla birlikte Filipinli kadınların Japonya'ya gelin gitmesi örneğinde olduğu gibi (Kojima, 2001; Suzuki, 2007) belirli etnik/dini grupların arasında "uluslararası evlilik göçü" gözlemlenmektedir.

Evlilik, göçmenler için birçok durumda toplumsal meşruiyet ve uyum açısından önem taşımaktadır. Fakat kadınların deneyimlerini ele alan araştırmalar, toplumsal cinsiyet, din ve hukuk sistemlerinin göçmen kadınları güçlendiren, koruyan ve eşitlikçi nitelikte olmadığını göstermektedir (Gönül, 2020). Farklı dinamiklerden etkilenen bir süreç içinde -bizim araştırmamızın bulgularının da desteklediği gibi- kadınlar kendi ülkelerinde istenmeyen geri kalmışlık, yoksulluk vb. koşullardan çıkmak için ulus-ötesi/sınır-ötesi evliliği bir fırsat olarak görmektedir (Constable, 2010b; Essers, Benschop ve Doorewaard, 2010, s. 332). Göçü güvenlikleştirdiği yaklaşımıyla Ben-David (2009), ailelerin birleşmesi üzerinden düzenli göç kapsamında kendiliğinden bir vize süreci işlediğini vurgulamıştır.

Sınır-ötesi evliliğin oluşmasında yereldeki sosyal, ekonomik ve demografik değişikliklerin rolü olabilir. Örneğin, Doğu Asya örneğinde olduğu gibi kadınların kırsaldan kente göç etmesi neticesinde kırsalda ‘gelin kıtlığı’ ortaya çıkabilmektedir (Davin, 2007). 1990’lardan itibaren yaygınlaşan çoğunlukla yabancı uyruklu biriyle evlenmek amacıyla ticari aracı kurumlar tarafından sağlanan tanışma sistemi ve bu sistemden yararlanan kadınlar “gelin endüstrisi” veya “sipariş gelin” (mail-order brides, MOB) gibi kavramlarla (Kojima, 2001; Rosario, Virginia O. del., 1994) tanımlanmıştır. Bu konuda feminist perspektifle yapılan bazı araştırmalarda istismarcı erkekler tarafından başvurulan veya bazı durumlarda kadınların yaşadıkları ortamın kötü şartlarından kaçma gerekçesiyle manipülatif olarak hedeflenen evlilikler çeşitli yönleriyle incelenmiştir (örneğin bkz. Kim, 2010). Uluslararası evlilik göçünün bu boyutu ile evliliğin “toplumsal cinsiyete dayalı yerel kültürel anlamları” (Kim, 2010) birleştiğinde daha derin bir boyut gözlemlenmektedir.

Türkiye mekânsal bakımdan başka milletlerden gelen kadınların ağırlıkta olduğu uluslararası evlilik göçü kavramına uzak bir toplum değildir. Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) resmî verilerine göre, Türkiye’de yabancı gelinlerin ilk sıralarında sırasıyla Özbekistanlılar, Suriyeliler, Azerbaycanlılar, Ruslar, Almanlar ve Faslılar bulunmaktadır (bkz. Tablo1).

Suriyeli kadınlardan bazıları savaşta ailesini veya eşini kaybeden ya da savaşın oluşturduğu tüm olumsuz koşullarla mücadele etmek, yaşamlarını sürdürmek, güvenliklerini temin etmek, ekonomik bakımdan ferahlamak ve bir yere ait hissedebilmek için Türk erkekleriyle evliliğe yönelmiştir (Harunoğulları, 2021). Suriye’den zorunlu göçle gelen kadınların Türk erkeklerle yaptıkları evlilikleri, kadınların hayatına etki eden toplumsal içerilme-dışlanma, toplumsal

cinsiyete dönük güvenlik ve yasal güvence boyutlarıyla analiz eden çalışmalar (bkz. Gönül, 2020) göçle birlikte toplumsal cinsiyet, ekonomi ve hukuk temelinde tahakküm ve eşitsizliklerin yeniden üretildiğini göstermektedir.

Kimlik ve dini inanış bakımından benzerliği bulunan Azerbaycanlı ve Özbekistanlı kadınlara yönelik sınırlı sayıda araştırma daha çok çalışma yaşamına yönelik sorunları ele almaktadır (Dedeoğlu, 2012; Gökmen, 2011). Kimlik ve inanış yönünden farklı olmasına rağmen Almanya'daki Türkler ile etkileşimde bulunan Alman kadınların evlilik nedeniyle Türkiye'de bulunmasını ele alan çalışmalara da rastlanmaktadır (Deniz, 2020; Pusch, 2013). Bununla birlikte, yakın geçmişte Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra gelen Rus gelinlerin Türkiye'ye göçleri ve Türk erkekleri ile evlenmeleri yazında göçmen ve evlilik statüsü ile ilgili yapılan yaygın araştırmalardan olmuştur. Rus kadınlarının daha iyi bir yaşam sürme talebi ve Türk erkeklerin Rus kadınları eğitimli, modern ve çekici bulması birbirini tamamlayıcı rol oynamıştır (Bloch, 2011; Deniz ve Özgür, 2013; Erkeç, 2017).

Tüm bu yazından yola çıkarak sahadaki başka bir gerçeğe temas etme ihtiyacı hasıl olmuştur. Araştırmamızda, Türkiye kırsalında yaşayan kadınların kırdan kente göç talebi nedeniyle (Bilican Gökkaya ve Ayan, 2016; Eren, 2017; Sevinç, Davran Kantar ve Sevinç, 2018; Yılmaz, 2009) Yozgat ve bağlı ilçeleri kırsalında evlenmede zorlanan erkeklerin Faslı kadınlarla evlilik yapması ile oluşan uluslararası evlilik göçünün kırsal kalkınma etkisi değerlendirilerek yazındaki boşluğun doldurulması amaçlanmaktadır. Buna göre, Türkiye'deki kırsal alanda yaşayan erkekler kültürel olarak uyumlu gördükleri ve yaşadıkları yerlere yerleşmeye razı yabancı uyruklu kadınlarla evlilik yapmayı tercih etmektedir. Faslı göçmen kadınlarla yapılan evlilikler bağlamında hem kadın hem de erkek açısından mekânsal ve kültürel bakımdan uyumlu bir evlilik modeli oluşmasının ötesinde sosyolojik bir boşluğun doldurulduğu değerlendirilmektedir. Öyle ki birçok Avrupa ülkesindekine benzer şekilde (Charsley, 2013, s. 25) Türkiye'de de evlilik göçüne yönelik sınırlandırıcı politikalara rağmen bu evlilik modeli sürmektedir.

Türk erkekleri ile Faslı kadınlar arasındaki evlilik modeli, kırsal alanda yaşamını sürdürmek istemeyen ve daha iyi koşulları kentlerde (veya başka ülkelerde) gören Türk kadınlarının yerini, kendi ülkelerine göre daha iyi koşulları Türkiye kırsalında bulan ve buraya göç eden Faslı kadınların doldurması ile oluşmaktadır. Bu noktada sürdürülebilir kırsal kalkınma

politikalarında kadınların ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin ne kadar önemli olduğunu yeniden vurgulamak gerekmektedir. Politika belgelerinde ve kırsal kalkınma planlarında toplumsal cinsiyet konularının son derece kısıtlı ele alındığını ve genellikle yalnızca kadınlara yönelik bazı projelerin geliştirildiğini göstermektedir (Bock, 2015). Toplumsal cinsiyet eşitliği hedefi ulusal ve uluslararası platformlarda vurgulanan bir konu olmakla birlikte tarımsal üretimin yapıldığı kırsal alanda sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanması için varoluşsal önemi haizdir. Tarıma dayalı uluslararası kalkınma çabalarında, sürdürülebilir tarımın toplumsal cinsiyet eşitliği hedefi ile birlikte değerlendirilmesi gerektiği giderek daha fazla kabul edilmektedir (Diamanti ve Duncan, 2023; Farhall ve Rickards, 2021). Politikalarda tarımın bir meslek alanından çok bir sektör olarak ele alınması bu alanda kadın katılımının diğer mesleklerdeki gibi izlenmesini engellemektedir (Diamanti ve Duncan, 2023). Son yıllarda kırsal kalkınma ile kadın ve toplumsal cinsiyet ilişkisini kuran ve daha kapsayıcı öneriler getiren çalışmaların ve projelerin artması konunun öneminin anlaşıldığını göstermektedir.[3] Türkiye özelinde kalkınma planında (Kalkınma Bakanlığı, 2018) ve ulusal kırsal kalkınma stratejisinde (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021) geliştirilmesine ihtiyaç olsa da bu konudaki hassasiyet göze çarpmaktadır.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Çalışmada yorumsamacı paradigma üzerinde temellenen nitel araştırma yöntemi ve araştırma deseni olarak durum çalışması yaklaşımı kullanılmıştır. Genel amaç bireyler tarafından sosyal olarak inşa edilmiş anlam dünyasını onlarla etkileşim kurarak (Merriam, 2002, s. 3), içinde bulunduğu ortamda ve çok yönlü olarak (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 33) anlamaya çalışmaktır. Fas'ın çeşitli bölgelerinden Türkiye'nin kırsal bölgelerine evlenme amacıyla gelen Faslı kadınların ve eşlerinin deneyimlerinden yola çıkarak bu uluslararası

[3] Bu konuda son yıllardaki çalışmaların bazıları için bkz. (Bock, 2015; Deji, 2011; Diamanti ve Duncan, 2023; Farhall ve Rickards, 2021; Lobelo, 2023; Okali, 2012; Quisumbing ve diğerleri, 2014; Tsiaousi ve Partalidou, 2023).

evlilik göçünün kırsal alandaki yaşama etkisi araştırılmıştır. Evliliklerinin nedenleri, göç sonrasında aile ilişkileri, topluluk faaliyetleri ve vatandaşlık sorunlarına ilişkin deneyimleri ile erkeklerin Faslı kadınlarla evlenme nedenleri ve aile içi ilişkilerine dair deneyimler anlaşılmaya çalışılmıştır.

3.1 Araştırmanın Kapsamı

Göç İdaresi Başkanlığı'ndan elde edilen bilgilere göre, Türkiye genelinde aile ikamet izni ile bulunan göçmen Faslı sayısı 2023 itibariyle 6.796, 2024 itibariyle 8.023'tür (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024).[4] Bu sayının büyük bir kısmını son yıllarda Türkiye'ye evlilik yoluyla gelen Faslı kadınların oluşturduğu değerlendirilmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre son beş yıl dikkate (2019-2023) alındığında Faslı gelinlerin toplam yabancı uyruklu gelinler içindeki oranı yaklaşık %5'tir (bkz. Tablo1). Yozgat'taki Faslı kadın yoğunluğu ilin nüfusuna (418.442) (TÜİK, 2023a) kıyasla diğer illere göre daha belirgindir. Bu kapsamda, TÜİK Nüfus İstatistikleri verilerinde (TÜİK, 2023b) Yozgat ilinde 2023 yılı itibarıyla ikamet izni bulunan Faslıların sayısı 369 olarak verilmiştir. Bu sayının 2016 yılında 15 olduğu göz önüne alındığında ikamet izni alan Faslıların son yıllarda oldukça arttığı anlaşılmaktadır. Bu sayının cinsiyet ayrımını içermediği bilinmesine rağmen, son yıllarda hızla artmış olması ve belediyelerdeki nikâh sayıları da göz önüne alınarak çoğunluğunu kadınların oluşturduğunu söylemek yanlış bir çıkarım olmayacaktır. Yozgat'ın ilçeleri düzeyine inildiğinde, Sorgun ve Akdağmadeni en yoğun Faslı kadın nüfusunun bulunduğu ilçelerdir.

[4] Yozgat ili sınırları içerisinde aile ikamet izni ile gelen Faslı kadınların sayısı 288'dir. Akdağmadeni'nde 40 ve Sorgun ilçesinde 68 Faslı kadının aile ikamet izni ile yaşadığı bilgisi elde edilmiştir. Bu bilgiler ön görüşme sırasında sözlü olarak verilmiş fakat daha sonra yazı ile talep edildiğinde kurum bu bilgiyi kamuoyuna açık olmadığı gerekçesiyle paylaşmamıştır. Göç İdaresi ile yapılan yazışmalar ektedir (bkz. EK. 6). Kırsalda yapılan ön çalışmada, 2023 Mart ayı itibariyle Sorgun ilçesi kırsalında yaşayan 20 ve Akdağmadeni ilçesi kırsalında yaşayan ise 22 Faslı kadın kartopu tekniği ile tespit edilmiş ve sonrasında görüşmeler bu ailelerden randevu alınarak gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1. Kadının uyruğuna göre evlenmeler, 2009-2023

Uyruk / Yıllar	2023	2022	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009
Özbekistan	3 716	3 191	2 356	1 531	1 562	1 415	869	753	679	560	558	506	444	335	298
Suriye	3 519	3 971	3 646	2 920	3 442	3 637	4 074	6 495	3 569	2 049	873	694	1 483	902	463
Azerbaycan	2 818	2 585	2 417	1 995	2 743	3 194	2 790	2 170	1 653	1 596	1 577	1 562	1 294	1 060	1 012
Rusya	2 339	1 644	1 269	1 188	1 306	1 277	1 134	1 445	1 522	1 442	1 420	1 387	1 522	1 121	1 147
Almanya	2 243	2 545	2 284	1 862	2 492	2 561	2 608	2 644	2 695	2 672	2 564	2 668	2 632	2 512	2 708
Fas	**2 128**	**2 489**	**1 993**	**1 243**	**1 825**	**1 132**	**559**	**425**	**327**	**311**	**287**	**275**	**200**	**136**	**149**
Türkmenistan	1 817	1 202	1 050	669	759	644	571	486	358	569	700	792	578	464	362
Kırgızistan	1 149	1 035	794	866	826	873	680	638	499	432	377	336	272	276	271
Ukrayna	1 079	1 103	947	1 076	1 242	1 407	1 172	1 097	1 126	1 059	984	781	768	643	884
Diğer uyruklar	31 029	29 444	24 448	19 469	23 744	23 332	20 972	22 583	18 814	16 866	15 616	15 450	15 164	13 259	13 679
Yabancı uyruklu gelinler (toplam)	**51 837**	**49 209**	**41 204**	**32 819**	**39 941**	**39 472**	**35 429**	**38 736**	**31 242**	**27 556**	**24 956**	**24 451**	**24 357**	**20 708**	**20 973**
Faslı gelinlerin oranı (%)	**4,11**	**5,06**	**4,84**	**3,79**	**4,57**	**2,87**	**1,58**	**1,10**	**1,05**	**1,13**	**1,15**	**1,12**	**0,82**	**0,66**	**0,71**
Yabancı uyruklu damatlar (toplam)	**6 345**	**6 373**	**5 191**	**3 965**	**4 711**	**4 268**	**3 782**	**3 777**	**3 566**	**3 403**	**3 355**	**3 480**	**3 286**	**3 349**	**3 887**

Kaynak: TÜİK Evlenme İstatistikleri, Erkek ve kadının uyruğuna göre evlenmeler (TÜİK, 2023c)

Sorgun Belediyesi'nde Faslı kadınlar ile yapılan nikâh işlemlerine bakıldığında, 2018-2022 yılları arasında toplamda 69 Faslı kadının evlendiği görülmektedir. Akdağmadeni Belediyesi'nde ise aynı tarihler arasında bu sayı 64 olmuştur (Yasal izin yazışmaları için bkz. EK. 6). Evlilik işlemlerini Fas'ta yaptıktan sonra Türkiye'de ikamet izni alanlar ve Yozgat'ın diğer ilçelerindeki Faslı kadınların sayısı da düşünüldüğünde bu sayının ikamet izni alanların sayısına yaklaşması beklenmektedir. Görüşmelerde bu durum açıkça ortaya çıkarılmıştır.

Araştırmanın örneklemi kartopu (zincirleme) örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Akdağmadeni ve Sorgun'da konu hakkında görüşleri de alınan iki yerel yöneticinin yönlendirmesiyle ilgili aileler tespit edilmiş, bu ailelerden Faslı kadınlarla evlilik yapan diğer ailelere ulaşılmıştır. Akdağmadeni'nde 13 aile ve Sorgun'da 13 aile olmak üzere toplam 26 aile ile yüz yüze mülakat (görüşme) yapılmıştır. Bunlara ek olarak Akdağmadeni'nde ve Sorgun'da Faslı eşlerine ulaşılamayan erkeklerle de görüşme yapılmıştır. Birine yurt dışında olması diğerine ise boşanma aşamasında ve İstanbul'da olması nedeniyle ulaşılamamıştır. Bunların dışında ailelerin evliliğe vakıf bazı akrabaları ile görüşülmüş olup, Akdağmadeni'nde 7, Sorgun'da 10 akrabanın ve Sorgun'da evliliklere aracılık yaptığı bilinen bir bireyin evlilikler hakkında görüşleri alınmıştır.

Araştırmaya konu olan sayısal verilerin güvenirliliğine ilişkin iki önemli noktayı vurgulamak gereklidir: Birincisi, 2022 yılı içerisinde göç politikalarının sonuçlarından biri olarak Türk

erkekleri ile Faslı kadınların evliliği Türkiye içerisinde zorlaşmıştır. Bunun neticesinde Fas'ta evlendikten sonra[5] düzenli göç kapsamında aile ikamet izni ile gelen Faslı kadın sayısında artış olmuştur. 2023 yılı içerisinde Sorgun ve Akdağmadeni Belediyelerinde Faslı kadınların dahil olduğu bir nikâh işlemi yapılmamıştır. İkincisi, yabancının Türk vatandaşlığına geçmek için aynı kişi ile evliliğini üç sene sürdürmesi gerekliliği (*Türk Vatandaşlığı Kanunu*, 2009 -Md. 16) ve sonrasında vatandaşlık işlemlerinin süresinin bir yıla yakın sürmesi neticesinde yaklaşık dört yıllık bir süreye ihtiyaç duyulmaktadır. Türk vatandaşlığına geçmeye hak kazanan Faslı kadınların kayıtları, Göç İdaresi Başkanlığından düşerek Nüfus Hizmetleri Genel Müdürlüğüne geçmektedir. Örneğin, alan çalışmasından hareketle Akdağmadeni ilçesinde son beş yıllık süreçte 8 Faslı kadının Türk vatandaşlığına geçtiği bilgisine erişilmiştir. Dolayısıyla dinamik bir süreç olduğundan rakamlarda bir miktar hata payı olması muhtemeldir.

3.2 Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Araştırma için Yozgat Bozok Üniversitesi Etik Kurul onayı proje başvurusundan önce 19.10.2022 tarihinde alınmıştır (Ek 5). Araştırma tasarımı için biri proje başvurusu sürecinde ve diğeri 2023 yılı ağustos ayında olmak üzere iki ön çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın alan çalışması 18.09.2023-02.10.2023 ve 27.11.2023-03.12.2023 tarihlerinde yürütülmüştür. Görüşmeler Akdağmadeni (Oluközü, Belekcehan, Umutlu, Akçakoyunlu, Çardak, Dolak, Bulgurlu, Yukarı Çulhallı) ve Sorgun (Dişli, Belencumafakılı, Sarıhacılı, Çakırhacılı, Karakız, Çiğdemli, Büyükören, Bahadın) köylerinde ailelerin evlerinde yüz yüze yapılmıştır.

[5] Evlilik işlemleri ile ilgili esaslara genel olarak 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu, Nüfus Hizmetleri Uygulama Yönetmeliği ve Evlendirme Yönetmeliğinde yer verilmektedir. Yabancı yerel makamlar huzurunda evlenenlerin ilgili ülkedeki Dış Temsilciliğimize evlenme bildiriminin tescili başvurusunda bulunmaları gerekmektedir. Evlilik tescili başvurusu, karı veya kocadan birinin yabancı olması halinde Türk vatandaşı olan karı veya koca tarafından en geç otuz gün içerisinde evlenmeyi yapan yabancı makamdan alınmış belgenin o yerdeki Dış Temsilciliğe verilmesi suretiyle yapılmaktadır. Yurt dışında yabancı yetkili makamlar önünde Türk vatandaşlarının yaptığı evlenmeler, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu hükümlerine uygun olmak ve butlanla batıl olmayı gerektiren bir sebep bulunmamak kaydıyla geçerlidir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2023).

3.3 Veri Toplama Araçları ve Yöntemi

Araştırmanın veri toplama tekniğini Faslı kadınlar ve evlendiği Türk eşi ile yarı yapılandırılmış soru kâğıdı (görüşme formu) aracılığıyla yapılan derinlemesine görüşmeler oluşturmaktadır. Kadın katılımcılara demografik bilgileri içeren 10 soru ve derinlemesine bilgiye ulaşmak için yönlendirici 11 soru; erkek katılımcılara demografik bilgileri içeren 4 soru ve derinlemesine bilgiye ulaşmak için yönlendirici 7 soru yöneltilmiştir (EK. 1 ve EK. 2). Görüşülen Faslı kadınlar ve evlendikleri Türk erkeklerle ilgili demografik bilgiler Tablo 2'de verilmiştir. Yüz yüze görüşmelerde katılımcıların onayları ile ses kaydı alınmaya çalışılmış, fakat bu çaba katılımcıların tamamı için yürütülememiştir. Bu nedenle sorulara verilen cevaplar görüşme formuna işlenmiştir. Görüşme kadın ve erkek araştırmacılardan oluşan ikişerli iki grup halinde yapılmıştır. Kadınlarla kadın ve erkeklerle erkek araştırmacılar birbirinden bağımsız ayrı odalarda görüşmüştür. Görüşmelerde evlilik hakkındaki detaylı sorulara samimi ve rahat cevap vermeleri için böyle bir yaklaşım benimsenmiştir.

İlk görüşme test görüşmesi olarak kabul edilmiş, buradan edinilen deneyimlere göre yarı yapılandırılmış görüşme formunun içeriğinde etik hassasiyet gözetilerek biraz daha detaya inmeyi mümkün kılacak şekilde güncelleme yapılmış (açıklayıcı cümle veya ek soru, soru sıralamasında değişiklik gibi) ve sonraki görüşmelerde güncel hali kullanılmıştır. Görüşme sırasında sözel olmayan davranışlar, anlık tepkiler ve temel izlenimler de not edilmiştir. Faslı kadınlarla mülakat süresi araştırmaya ilişkin bilgi vermek dahil (projenin amacı, etik ilkeler, veri gizliliği hakkında) her bir görüşme için yaklaşık bir buçuk saat sürmüştür. Faslı kadınların kendilerini rahat hissetmeleri ve samimi cevaplar vermeleri için ilk olarak demografik bilgileri sorulmuş, görüşme boyunca samimi, güler yüzlü, açık ve yapıcı davranılmıştır. Alan çalışması sırasında Arapça çeviri yapan en az bir kişi hazır bulunmuştur. Türkçe bilmeyenler veya az bilgisi olan bireylerle Arapça çevirmen aracılığıyla iletişim kurulmuş, bu görüşmeler için mülakat süresi daha uzun olmuştur. Erkekler ile görüşme ise ortalama bir buçuk saat sürmüştür. Her günün sonunda görüşme soru kağıtlarındaki notlar ve ses kayıtları dinlenerek transkriptler tamamlanmış ve elektronik ortama aktarılmıştır.

Sonuç olarak Akdağmadeni'nde 13 kadın, 14 erkek ve Sorgun'da 13 kadın, 14 erkek ile derinlemesine mülakat yapılmış, Akdağmadeni'nde 7, Sorgun'da 10 akrabanın ve Sorgun'da

evliliklere aracılık yaptığı bilinen bir kişinin evlilikler hakkında görüşleri alınmıştır. Tablo 2'de eşlerin ikisiyle de görüşme yapılan evli çiftlerle ilgili demografik bilgiler verilmiştir.

Tablo 2. Faslı kadın ve eşleri ile ilgili bilgiler (*)

Faslı Kadınlarla İlgili Bilgiler							Evlendikleri Erkeklerle İlgili Bilgiler					
Belge adı	Yaş	Meslek	Eğitim	Daha önce evlilik	Türkçe konuşma seviyesi	Fas'ta yaşadığı yer	Belge adı	Yaş	Meslek	Eğitim	Daha önce evlilik	Evlenme tarihi
AK1	25	Ev içi işler	Lise terk	Hayır	Çok iyi	Banimalal	AE1	34	Çiftçi	Lise	Hayır	2018
AK2	23	Ev içi işler	İlkokul	Evet	Kötü	Fes	AE2	37	İnşaat işçisi (Belediyede)	Lise	Hayır	2022
AK3	44	Konfeksiyon işçisi	Lise (üniv terk)	Hayır	Kötü	Marakeş	AE3	56	İnşaat işçisi / Çiftçi	İlkokul	Evet	2022
AK4	42	Ev içi işler	İlkokul	Hayır	Kötü	Kenitra	AE4	53	İnşaat işçisi / Çiftçi	İlkokul	Evet	2023
AK5	22	Konfeksiyon işçisi	Okula gitmemiş	Hayır	İyi	Fes	AE5	28	Hayvancılık	Ortaokul	Hayır	2021
AK6	56	Ev içi işler	Okula gitmemiş	Evet	İyi	Midelt	AE6	63	Çiftçi /Şoför	İlkokul	Evet	2020
AK7	45	Ev içi işler	İlkokul	Evet	Kötü	Yusufiye	AE7	54	Çiftçi	İlkokul	Evet	2019
AK8	45	Ev içi işler	İlkokul	Hayır	Kötü	Khemisset	AE8	75	Emekli Muhtar	İlkokul	Evet	2019
AK9	48	Ev içi işler	Okula gitmemiş	Evet	Kötü	Khemisset	AE9	65	Çiftçi	İlkokul	Evet	2023
AK10	52	Ev içi işler	Okula gitmemiş	Hayır	Kötü	Fes	AE10	81	Emekli Çiftçi	İlkokul	Evet	2019
AK11	51	Ev içi işler	İlkokul	Hayır	İyi	El Jadida	AE11	78	Emekli Çiftçi	İlkokul	Evet	2019
AK12	21	Ev içi işler	Lise	Hayır	Çok iyi	Wad Ifrane	AE12	30	Çiftçi	Lise	Hayır	2020
AK13	27	Ev içi işler	Lise	Hayır	Çok iyi	Asfi	AE13	32	Çiftçi / Maden işçisi	Lise	Evet	2019
SK1	51	Ev içi işler	İlkokul	Hayır	Orta	Bin Süleyman	SE1	67	Çiftçi	İlkokul	Evet	2020
SK2	36	Konfeksiyon işçisi	Lise	Hayır	İyi	Fes	SE2	32	İşsiz	Ortaokul	Hayır	2019
SK3	34	Ev içi işler	İlkokul	Hayır	İyi	Bin Süleyman	SE3	33	İnşaat işçisi	Ortaokul	Evet	2019
SK4	48	Konfeksiyon işçisi	Ortaokul	Evet	Orta	Kazablanka	SE4	49	Çiftçi	İlkokul	Evet	2019
SK5	23	Kafede garson	Lise terk	Hayır	İyi	Azemmour	SE5	28	Çiftçi	Lise terk	Hayır	2019
SK6	23	Konfeksiyon işçisi	Lise terk	Hayır	İyi	Kazablanka	SE6	31	Çiftçi	Ortaokul	Hayır	2020
SK7	24	Kuaför/makyöz	Lise terk	Hayır	Kötü	Agadir	SE7	38	Çiftçi /Kaymakamlık çalışanı	Üniversite	Hayır	2023
SK8	24	Ev içi işler	İlkokul	Hayır	İyi	Khenifra	SE8	27	İnşaat işçisi	İlkokul	Hayır	2022
SK9	25	Ev içi işler	Lise (üniv terk)	Hayır	İyi	Kazablanka	SE9	33	İnşaat işçisi	Lise	Hayır	2019
SK10	49	Ev içi işler	Okula gitmemiş	Hayır	Kötü	Hajip	SE10	67	Çiftçi	İlkokul	Evet	2019
SK11	51	Konfeksiyon işçisi	İlkokul	Hayır	Kötü	Rabat	SE11	60	Emekli Çiftçi	İlkokul	Evet	2022
SK12	29	Otomotiv işçisi	Lise (üniv terk)	Hayır	Kötü	Rabat	SE12	41	Şoför (Belediyede)	Lise terk ((	Hayır	2022
SK13	24	Ev içi işler	Ortaokul	Hayır	Kötü	Tanca	SE13	36	Çiftçi	Lise	Hayır	2023

(*) AK Akdağmadeni'nde görüşülen Faslı kadınları, SK Sorgun'da görüşülen Faslı kadınları, AE Akdağmadeni'nde görüşülen Faslı kadınların Türk eşlerini, SE Sorgun'da görüşülen Faslı kadınların Türk eşlerini ifade etmektedir. Bunların dışında görüşülen akrabalar AKA (1): Akdağmadeni- Akraba (1. Görüşülen Kadının Akrabası), SEA (1): Sorgun- Akraba (1. Görüşülen Erkeğin Akrabası) şeklinde kodlanmıştır. Bunlara ek olarak Sorgun'da Faslı eşinden boşanma aşamasında olan (SE0), Akdağmadeni'nde Faslı eşi yurt dışında tatilde olan (AE0) iki erkek ile görüşme yapılmıştır.

3.4 Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Görüşmelerin transkriptlerinden elde edilen verilerin işlenmesi, analizi ve görsel hale getirilmesi için Bilgisayar Destekli Nitel Veri Analizi Yazılımlarından MAXQDA Analytics Pro (24.1.0) kullanılmıştır. Veri analizi için Nitel Araştırmacılar İçin Kodlama El Kitabı (Saldaña, 2023) temel kaynak olarak kullanılmıştır.

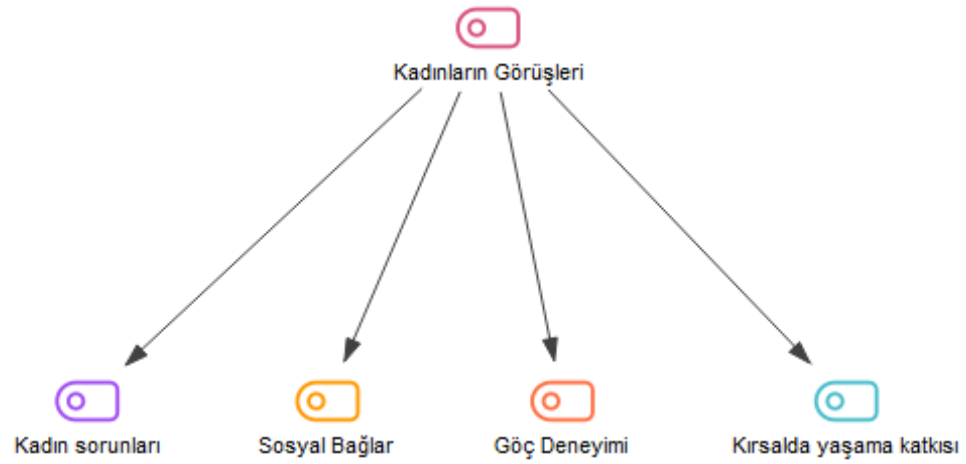
Araştırma “Evlilik bağı ile Fas’tan gelen düzenli göçmenlerin (kadınların) kırsal kalkınmaya nasıl bir etkisi olmaktadır?” sorusuna bir yanıt aramaktadır. Araştırmada bireylerin eylemlerine odaklanan mikro bir araştırmanın toplumsal ve yapısal koşulları içeren makro olgularla bağını kurmak için (bkz. Layder, 2006) mikro verilerin içerik analizi hem göç olgusu hem kırsal kalkınma hem de toplumsal cinsiyet olgusu ile ilişkilendirilebilen birbiriyle ilişkili alt sorulara göre yapılandırılmıştır:

1. Faslı kadınların evlilik göçü ile Yozgat'a gelmesinin kırsal kalkınmaya nasıl bir etkisi olmaktadır?

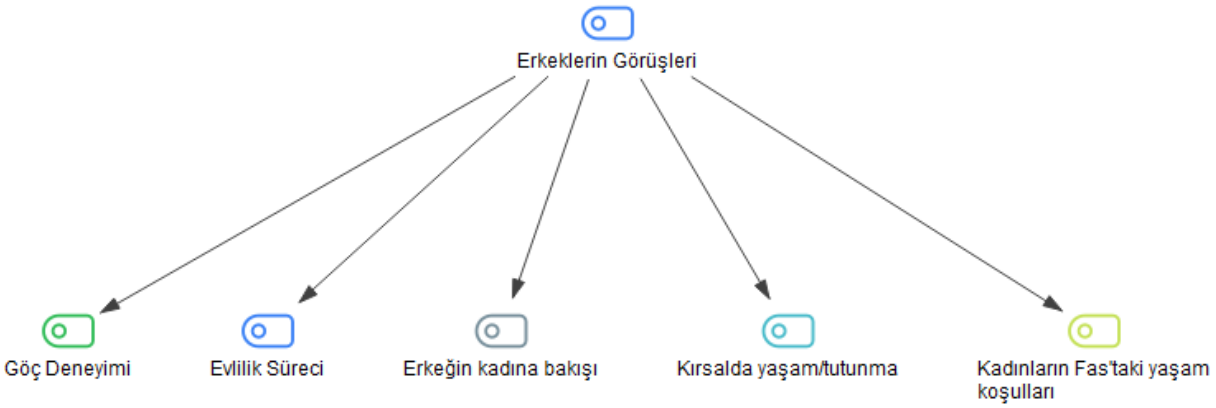
2. Faslı kadınların evlilik göçü ile Yozgat'a gelmesinin kadın araştırmalarına nasıl bir etkisi bulunmaktadır?

3. Faslı kadınların evlilik göçü ile Yozgat'a gelmesinin göç politikalarına etkisi nedir?

Bunun için kadın ve erkek görüşleri, Şekil 1 ve Şekil 2’deki ana temalara göre kodlanmıştır.

Şekil 1. Kadınların görüşleri hiyerarşik kod-alt kod modeli

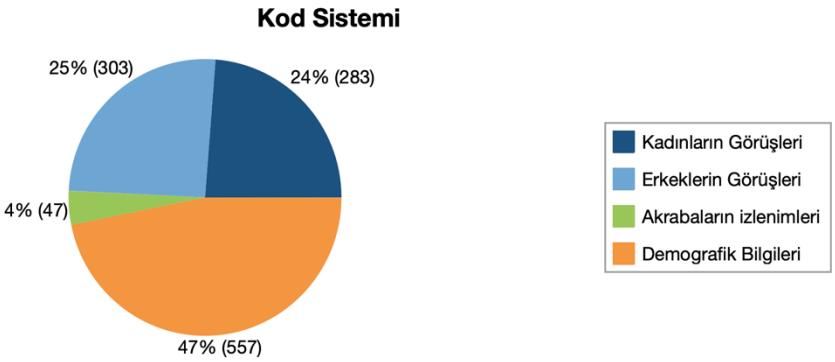

Şekil 2. Erkeklerin görüşleri hiyerarşik kod-alt kod modeli

Şekil 1 ve Şekil 2'de ana temalardaki hiyerarşik kodlama altında kadınların ve erkeklerin görüşleri birinci ve ikinci seviye alt başlıklarına yer verilmiştir (kod sisteminin tamamı için bkz. Ek 3). Bu kodlama ve temalar öncelikle mekânsal sonrasında da cinsiyet yönünden birbirinden ayrı değerlendirilmiştir. Buna göre kadınların görüşlerinde kadın sorunları, sosyal bağlar, göç deneyimi ve kırsal yaşama katkısı üzerinde yoğunlaşırken, erkeklerin görüşleri göç deneyimi, evlilik süreci, erkeğin kadına bakışı, kırsal yaşam/tutunma ve kadınların Fas'taki yaşam koşullarına odaklanmıştır. Kodların yazımında birbirine benzeyen açıklamaların bir araya getirilmesi üzerinden bir çıkarıma gitme süreci yürütülmüştür. Bunun yanında önemli görülen kodlara ağırlık ataması gerçekleştirilmiştir. Analiz süreci kodlu bölüm temelli bulgular ve belge temelli bulgular olmak üzere şu ölçütlere göre yapılmıştır:

- Kelime Analizi (sözcüksel arama, sözcük frekansı, bağlam içinde kelime, kelime kombinasyonu, MaxDicto raporunda bulunanlar)
- Betimsel Bulgular (kelime bulutu, frekans tablosu, frekans grafiği, kod-alt kod bölümler modeli, hiyerarşik kod modeli, belge portesi-tek belge, tek vaka modeli, kod satırı-tek belge)
- Karşılaştırmalı Bulgular (çapraz tablo, kod-matris tarayıcısı, iki vaka modeli, tipoloji tablosu, benzerlik analizi, alıntı matrisi, nitel gruplarla istatistik)
- İlişkisel Bulgular (kod-ilişkiler tarayıcısı, kod-teori modeli, kod haritası)

Çalışmanın verileri katılımcı grupları arasında bir denge bulunacak şekilde alınabilmiştir (bkz. Şekil 3). Bu bağlamda, toplanan verilerin kod sayısı bakımından görünümleri incelendiğinde, kadınların, erkeklerin ve akrabaların görüşünün çalışmaya başlamadan önceki yaklaşımımız ile uyumlu olduğu ortaya çıkmaktadır. Demografik kodların fazlalığı her bir verinin kod olarak işlenmesinden kaynaklanmaktadır. Bilhassa kadınların ve erkeklerin kod sayıları arasında denge araştırmacıların uyum içerisinde çalıştığının bir göstergesidir.

Şekil 3. Kod sisteminin kaynak dağılımı

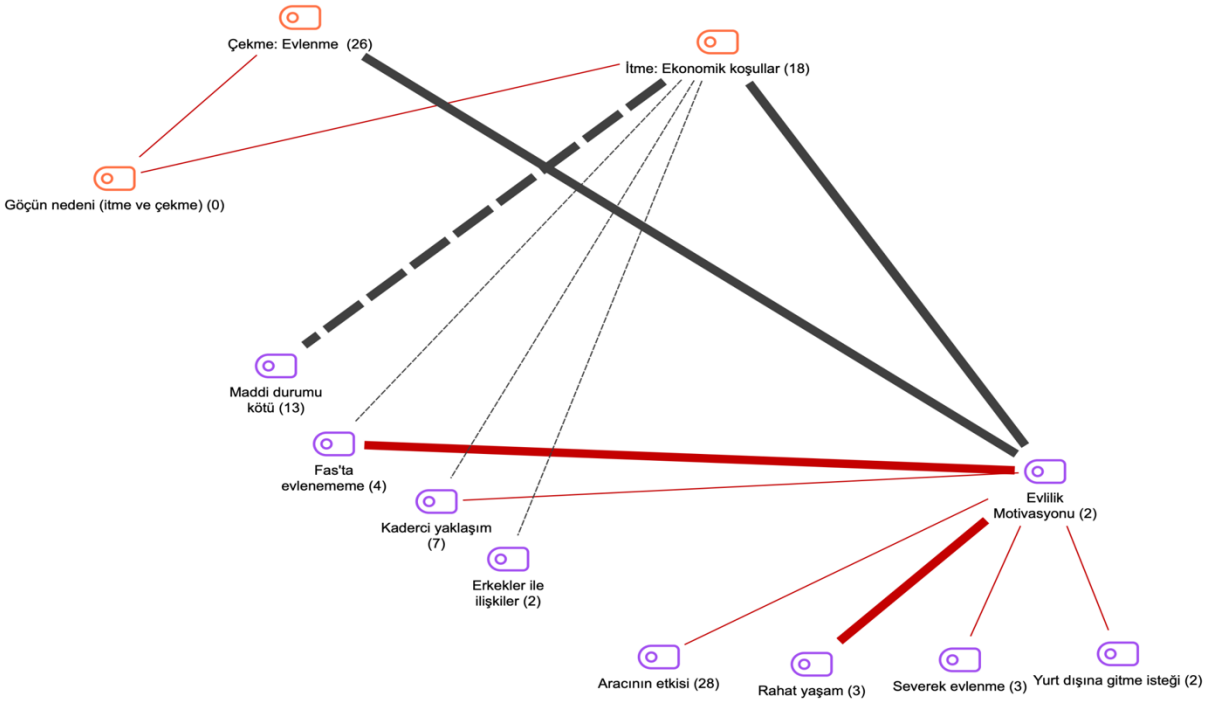
Analiz yapılırken başvurulan analiz programının yeteneklerinin neredeyse tamamından faydalanılmaya gayret gösterilmiştir. Yapılan bu analiz işlemlerinin görsel hale getirilmesi çalışmanın anlaşılmasında önem taşıdığından tüm analizler görsel hale getirilmiştir. Buna rağmen analiz sonuçlarının tamamı çalışmanın sınırlılıkları, bütünlüğü ve yönetilebilir olması göz önünde bulundurularak bu çalışmada verilmemiştir. Bu bağlamda en çarpıcı analiz sonuçlarının sonuç raporunda bulunmasına özen gösterilmiştir. Bunun yanında, analiz verilerinden hareketle yayınlanmak üzere başka akademik çalışmaların ortaya çıkarılması yönünde hemfikir olunmuştur.

4. BULGULAR

Bulgular, çalışmanın odağı ve sınırlılıkları da göz önüne alınarak dört ana tema altında verilmiştir: Evlilik motivasyonu, sosyal ilişkiler, kırsal kalkınma ve göç bağlamı. Bulguları bu temalar altında vermekteki maksat düzenli ve anlaşılabilir olma kaygısından ortaya çıkmıştır. Buradaki bulgulardan yola çıkarak bir kısmı tartışma bölümünde derinlemesine ele alınmıştır.

4.1 Evlilik Motivasyonu Bağlamında Bulgular

Faslı kadınların Türkiye'ye göç etmelerinin altındaki en güçlü motivasyonun ekonomik nedenler ve evlilik isteği ilişkisi olduğu değerlendirilmektedir. Evlilik motivasyonu ile göçün nedeni arasındaki ilişki katılımcıların görüşleri doğrultusunda Şekil 4'teki gibi kod birlikte oluşumu ile incelendiğinde, ekonomik koşulların itmesi ve evlenme isteğinin çekmesinin evlilik motivasyonu ile güçlü bir bağının bulunduğu görülmektedir. Burada ekonomik nedenlerden anlatılmak istenen kadınların maddi durumlarının iyi olmamasıdır.

Şekil 4. Faslı kadınların evlilik motivasyonu ve göçün nedeni ilişkisi (Kod birlikte oluşumu)

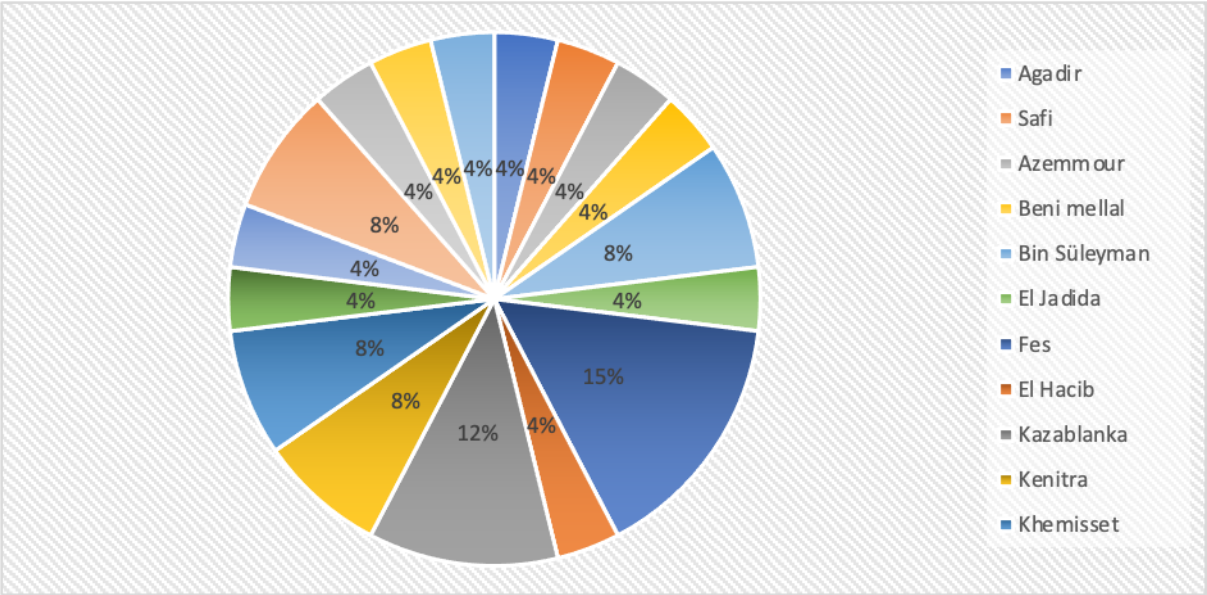
Faslı kadın göçmenler genellikle Fas'ın kırsal bölgelerinden, maddi durumları kötü durumda olan, çok çocuklu ve kalabalık ailelerden gelmektedir. Bazı ailelerin durumu iyi olsa da genel olarak Fas'ta yoksulluk yaygındır. Buna göre evlilik motivasyonu bağlamında bakıldığında, Faslı kadınlarda ekonomik sorunların etkisiyle bir rahat yaşam beklentisi bulunmaktadır. Bu bağlamda bazı katılımcılar (SK1, SK2, AK1 ve SK3) şunları söylemiştir:

> *"Anne (küçük yaşta ölmüş) ve babam yok. 6 kardeşiz, bir kız kardeşim hariç hepsi evli. Babam öldükten sonra erkek kardeşimin yanında kalıyordum. Maddi durumumuz çok kötüydü." (SK1). "Annem ben altı aylıkken ölmüş ve babam ölünce Fes'te amcamın yanına taşındım. Maddi durumumuz çok kötüydü." (SK2). "Fas'ın kırsal bir bölgesinde 6 kardeşim ve annemle birlikte yaşıyordum. Maddi durumumuz iyi değildi." (AK1). "9 kardeştik, hepsi sırayla evlendiler. Annem ile beraber yaşıyordum. Maddi durumumuz çok kötüydü." (SK3).*

Diğer yandan, Şekil 4'e göre, kadınların Fas'ta çeşitli nedenlerle evlenemediği anlaşılmaktadır. Aynı evde kalabalık geniş bir aile içinde yaşayan Faslı kadınlar evden ayrılarak yeni bir hayat kurabilmek için evlenmek zorundadır. Faslı bir erkekle evlendiklerinde yine başka bir kalabalık aile içine gelin olarak katılmak durumunda kalmaktadır. Genç olanların Faslı bir erkekle bu nedenle evlenmek istemediği ve 30 yaş ve üstü kadınların da Fas'ta evlenme yaşı geçtiği için evlenemediği anlaşılmaktadır. Örneğin, SK9 *(25 yaşında)* kalabalık aileyi anlatırken *"Annem, babam ve 4 kardeşiz, abilerim ve 2 yengemle yaşıyorum. 1 ablam evli, ayrı evde. İnşaat işleri ile uğraşıyor erkekler."* cümlelerini kullanırken, SK 10 *(49 yaşında)* evlenememe sorununu "*Nasip. Fas'ta evlenme yaşım geçmişti. Buradan evlenmeyi tercih ettim."* ifadeleri ile anlatmıştır.

Faslı kadınların yaşadıkları ortamı değiştirebilmek için istihdam olanakları da kısıtlıdır. Belge değişkenleri üzerinden toplam 26 Faslı kadın ile ilgili yapılan incelemede Fas'ta işçi ya da çiftçi ailelerin bireyleri olan kadınların 17'sinin gelmeden önce ev içi işlerle uğraştığı öğrenilmiştir (SK1 vd.). Altısı Fas'ta konfeksiyon işçiliği yapmış (AK3 vd.), biri otomotiv sektöründe işçi (SK12), biri kuaför/makyöz (SK7) ve bir kadın da kafede garson (SK5) olarak çalışmıştır.

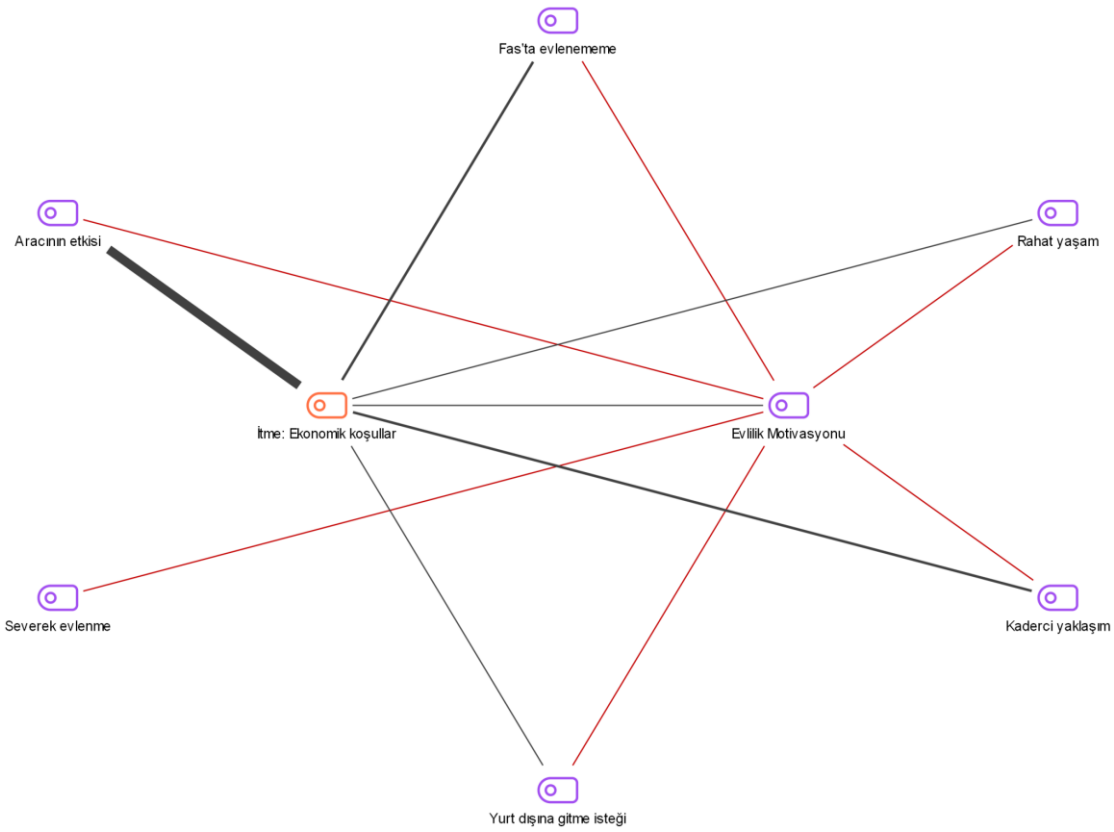
Meseleye mekânsal bir bağlamda bakıldığında, katılımcı Faslı kadınların evlenmeden önce Fas'ta yaşadığı yerlerin belirli bölgelerde yoğunlaşıp yoğunlaşmadığını anlamak çalışmanın etkisini ve güvenirliğini tespit bakımından makul olacaktır. Buna göre katılımcı kadınların en çok Fes (SK2, AK2, SK5, SK10) ve Kasablanka (SK4, SK6, SK9) şehirlerinden geldiği anlaşılmaktadır. Buna rağmen, bu iki yerin genel dağılım içerisinde katılımcıların yoğunlaştığı yerler olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Bu bağlamda evlenen Faslı kadın katılımcıların çoğunlukla geldikleri bölgelerin isimlerinin birbirinden farklı olduğu söylenebilir (bkz. Şekil 5.).

Şekil 5. Faslı kadınların evlenmeden önce yaşadığı şehirler

Bunun yanında, Fas'a giden erkeklerle yapılan görüşmelerde Fas'ta kadınların yaşam koşullarının zorlu olduğu, yaşadıkları evin kalabalık aileler için küçük ve kötü koşullarda olduğu, yoksulluğun yaygın olduğu, sağlık hizmetlerine erişimlerinin kısıtlı olduğu, çalışma kültürünün zayıf ve israfın yaygın olduğu ve suç oranları yüksek bölgelerin olduğu gözlemleri aktarılmıştır (SE13 ve AE4). Bazı Faslı kadınların ailelerinin nispeten durumu iyi olsa da Fas'taki yaygın yoksulluk ve aile içi şiddet olguları kadınların yurt dışında yaşama isteklerinin altında yatan temel nedenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Fas'ta aile içi şiddetin yaygınlığı genellikle erkeklerle yapılan görüşmelerde gündeme gelmiştir. Kadınlar Faslı erkeklerle evlenmek istemediklerini söylemekle yetinmişlerdir. Buna yönelik bazı erkek katılımcılar (AE0 ve SE3) şunları anlatmıştır:

> *"Teyzemin oğlu benim Fas'tan evlendiğimi duyunca benden Faslı kadınla evlilik talebi oldu, eşim yardımcı oldu. Türk erkeklerini daha merhametli buluyorlar, Faslı erkekler sokakta bile kadın dövüyorlarmış." (AE0). "Eşim orada fakirmiş. Fas'ta erkek nüfus az kadın nüfus fazla. Orada evlenemiyorlar. Erkekleri kabaymış. Oradaki erkekleri istemiyorlar. Annesi ev kadınıymış. Kardeşleri mısır satarak geçindirmeye çalışıyorlarmış." (SE3).*

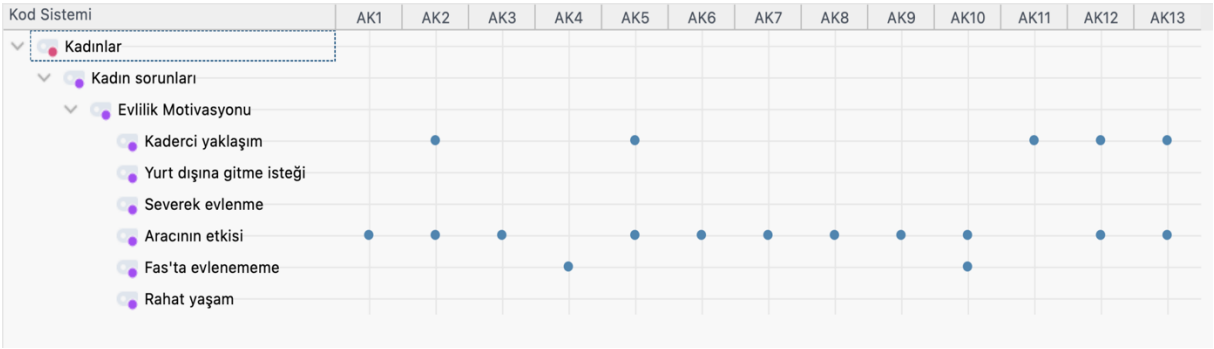

Şekil 6. Faslı kadınların evlilik göçünün nedenleri (Kod birlikte oluşma modeli**)**

Faslı kadınların evlilik motivasyonu ve ekonomik koşullar arasındaki ilişki kod birlikte oluşma modeli (bkz. Şekil 6) ile incelendiğinde, ekonomik koşullar ile evliliğe aracılık eden kişiler arasında güçlü bir bağlantı bulunmaktadır. Esasında aracılar bir nevi Fas ve Türkiye arasında göçmen ağının kurulduğunun kanıtı olan özneler durumundadır. AK1'in yaklaşımı oluşan bu göçmen ağını açıkça göstermektedir:

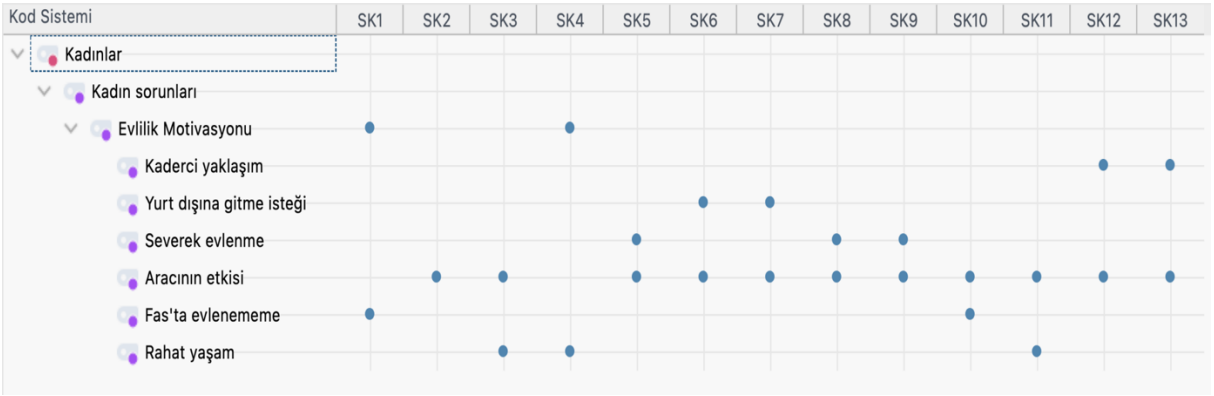
> *"Evlilik düşüncem yoktu. Arkadaşım böyle bir evlilik yapınca ben de bir Türk erkeği ile tanışıp mutlu bir evlilik yapabileceğimi düşündüm." (AK1)*

Aracıların etkisi başka model ve bazı görsellerde de kendini göstermektedir. Şekil 7'de Akdağmadeni ilçesinde görüşülen Faslı kadınların evlilik motivasyonlarında en belirgin olarak aracının etkisi 11 kadın ile yapılan görüşmede kendini göstermiştir.

Şekil 7. Akdağmadeni'nde Faslı kadınların evlilik motivasyonlarının kod matris tarayıcısı ile kod bazlı görselleştirilmesi

Benzer bir durum Şekil 8'de Sorgun ilçesinde yine 11 kadınla yapılan görüşmelerde de tespit edilmiştir. Bu tablolarda her bir katılımcının karşısındaki nokta işareti evlilik motivasyonu bağlamında bahsettiği gerekçeleri ifade etmektedir.

Şekil 8. Sorgun'da Faslı kadınların evlilik motivasyonlarının kod matris tarayıcısı ile kod bazlı görselleştirilmesi

Faslı kadınların Türk erkekleri ile evlenmesinde etkili olan aracılar, yakınlar (eş-akraba-dost) ve simsarlar olmak üzere iki türlüdür. Evliliklerde Yozgat'a daha önce gelmiş Faslı evli kadınların etkili olduğu (tamamı Türkiye'den biri ile evli başka birini tanımaktadır), bu kadınların Fas'ta bulunan kendi akrabalarını Türk erkekleriyle tanıştırdığı görülmektedir. Bu şekilde evlenen SK5 meseleyi anlatırken "*İnternet aracılığıyla tanıştım. Eşinin bir akrabası aracı oldu, fotoğraflarımız paylaştık. Ben âşık oldum*." ifadelerini kullanmıştır. Bu yöntemle tanışan

çiftler bulunmakla birlikte bir aracı (simsar) sistemi kullanıldığı da ifade edilmektedir. Örneğin, SK3 bu durumu "*Bir aracı 'simsar' sayesinde tanıştım."* sözleriyle açıklamıştır.

Katılımcılar bu aracılık sisteminde sürece gönüllü olarak katılmakta ve istedikleri bir aşamada süreci sonlandırabilmektedir. Göçmen kaçakçılığından farklı olarak, bu aracılık sisteminde aracıların göç sürecinde doğrudan bir rol almadığı, yalnızca tanıştırma ve iletişim kurma aşamasında ve evlenme yöntemini göstermede yardımcı olduğu anlaşılmaktadır. Bu işlemlere istinaden kadınlardan veya erkeklerden bir bedel alınıp alınmadığı konusunda kadınların ifadesinde bir bilgiye rastlanmamaktadır. Aracıya bir ödeme yapıldığı erkeklerle yapılan görüşmelerden elde edilmiştir. Bu çerçevede AE1 şunları söylemiştir:

> *"Aracı vesilesi ile tanıştım. Aracı başka köyde eşi Faslı. Önce kendi eşinin akrabalarını getiriyor. Eşimle görüntülü görüşme yaptım aracının telefonu üzerinden, görücü usulü gibi… Aracının maddi kazancı oluyor tabii 5 sene önce 20 bin TL verdim. Geliş masrafları da verilen paranın içinde. Evliliğim Akdağmadeni'nde oldu." (AE1)*

Aracılar vasıtasıyla tanışma sürecinde eşlerin fotoğraflarının birbirlerine gösterildiği, sosyal medya (Facebook) hesaplarının paylaşıldığı ve görüntülü konuşmalarla anlaştıkları, dil sorunlarını yine sosyal medya çeviri sistemleri ile veya iki dili bilen biri aracılığıyla çözdükleri ifade edilmiştir. Örneğin SK11 bu durumu "*Bir arkadaşının bir kız arkadaşı (Ankara'da) aracılığıyla tanıştık. Telefonla konuştum (Türkçe bilen aracılığıyla) ve anlaştık*." ifadeleriyle anlatmıştır. Sonuç olarak çiftler karşılıklı rıza sonucunda evlenmektedir.

Bir kadının eş ve mekân seçiminde Şekil 7 ve 8'de görüldüğü gibi birden fazla gerekçe göstermesi de mümkün olmaktadır. Aracının etkisi, rahat yaşama isteği ve Fas'ta evlenememeyle birlikte Fas'tan çıkma isteği, severek evlenme ve kaderci yaklaşım bunlardan öne çıkanlardır. Örneğin kaderci bir yaklaşımı benimseyen SK 12 *"Fas'ta da isteyenler oldu, nasip Türkiye'deymiş. Türk dizileri izliyordum, Türkiye'yi tanıyordum*." ifadelerini kullanırken, yurt dışına çıkmak isteyen SK6 "*Hep yurt dışına çıkmak istiyordum. Türkiye'ye gelmek istedim. Aracı ile tanıştırılınca eşimle evlenmeye karar verdim.*" cümleleri ile kendini ifade etmiştir. Genç kadınlardan severek evlilik yapan SK 23 ise "*internet aracılığıyla tanıştım. Eşimin [Faslı bir kadınla evlilik yapmış] bir akrabası aracı oldu, fotoğraflarımız paylaştık. Ben âşık oldum.* (*23 yaşında*)" cümlelerini kullanmıştır.

	Okula gitmemiş	İlkokul	Ortaokul	Lise terk	Lise	Lise (üniv terk)	Toplam
Kadınların Görüşleri							
Kadın sorunları							
Evlilik Motivasyonu		1	1				2
Kaderci yaklaşım	1	2	1		2	1	7
Yurt dışına gitme isteği				2			2
Severek evlenme		1		1		1	3
Aracının etkisi	5	6	1	4	3	3	22
Fas'ta evlenememe	2	2					4
Rahat yaşam		2	1				3
TOPLAM	8	14	4	7	5	5	43
N= Belgeler/Konuşmacılar	5 (19,2%)	9 (34,6%)	2 (7,7%)	4 (15,4%)	3 (11,5%)	3 (11,5%)	26 (100,0%)

Şekil 9. Faslı kadınların evlilik motivasyonlarının eğitim seviyelerine göre çapraz tablo ile belge bazlı görselleştirilmesi

Akdağmadeni ve Sorgun'da Faslı kadınların evlilik motivasyonlarının eğitim seviyelerine göre çapraz tablo ile belge bazlı görselleştirilmesi yapıldığında (bkz. Şekil 9), evlilik motivasyonunda eğitim seviyesi fark etmeksizin en çok aracılardan etkilenildiği (22 kod), sonrasında ise kaderci yaklaşıma rastlandığı (7 kod) görülmüştür. Belgeler düzeyinde kadınlar arasında hiç okula gitmeyenlerin (5) ve ilkokul mezunlarının sayısı (9) diğerlerine göre fazla olması gelen kadınların eğitim seviyelerinin yüksek olmadığını yansıtmaktadır.

Diğer yandan, **Türk erkeğin Fas'tan bir kadınla evlilik motivasyonunda** Türkiye'deki kadınların köyde yaşamak istememesi, devletten aldıkları maaşın kesilmesini istememesi ve evde bakıma muhtaç bireyin bulunması nedeniyle evlenememeleri etkili olmuştur. Örneğin, SE0 Türkiye'de kadınların köyde yaşamak istemediğini şu sözlerle anlatmıştır:

> *"Görücü usulü Türklere gittik ama şehir hayatı, maaşlı iş istediler. Kayınvalide, kayınpeder istemediler. Beni durumum belli ama onlar şehir istediler. Arazim var ekiyorum, satıyorum, ama köy yaşantısı olduğu için istemiyorlar. Ben kendim de bir süre evliliği ertelemiştim. Suriyeli, Azeri ya da başkasını istemedim." (SK0)*

Kadınların köyde yaşamama isteğini kimi erkekler biraz daha hayal kırıklığına uğradıklarını belli eden söylemlerle dile getirmektedir. Örneğin, AE7 ve AE11 bu durumu şu cümlelerle ifade etmiştir:

"Buralarda evlenme girişimim olmadı. Dul var, yaşıt var, ancak geçim sağlayacaklarını düşünmüyorum. Şehre gitmek istiyorlar, tarlada çalışmayacaklarını çevreden biliyorum. "Umut yoktu" yani." (AE7). "Buradan çok araştırdım, ama kimseyle evlenemedim. Allah'a yalvardım, "kaderime küstüm" dedim. Bana bir Müslüman nasip et dedim Allah'a." (AE11).

Kadınların devletten aldıkları maaşın temelinde babadan veya boşanmış olmasından gelen destek yatmaktadır. Bu nakdi destek kadının evlenmesi durumunda kesilmektedir. Bu nedenle erkekler arasında kırsaldaki kadınların evlenmeye sıcak bakmadığı yönünde bir görüş egemen olmuştur. AK6 bu görüşünü şöyle açıklamıştır:

"3 aylık süre zarfında Türk kadını araştırdım. Devlet para veriyor diye paranın gitmesini istemiyorlar. Bütün köyleri gezmeme rağmen olmayacağını anlayınca başka arayışa girdim." (AK6)

Kadınların evlenmemesinde eş adayı erkeğin evinde bakıma muhtaç bir bireyin bulunması da etkili olabilmektedir. SK1 ve AE13 bu kanaatini şu şekilde açıklamaktadır:

"Buradan biriyle evlenmeyi düşündüm. Baktım olmadı. Bu köyde kimsesi olmayan dul biri vardı. Kabul etmedi. Külhüyük köyünde evlenmemiş, yaşı geçkin kızlar vardı. Onları istedim. Onlar bile istemedi. Aileleri vermek istedi ama kızlar istemedi. Kızıltepe köyünde engelli (aksak) bir kız vardı onla da görüştük, ama olmadı. 11 sene gezdim çoğu yaşlı annem var diye kabul etmedi. Annem öldükten üç sene sonra Faslı biriyle evlendim. O üç yılda da buralardan istedim ama kabul etmediler." (SK1). "Daha önce evlenmek istedim ancak şehirde oturmak istediler, fakat babam engelli olduğu için ailemi bırakmak istemedim." (AE13)

Tablo 3. Eşler arasındaki yaş farkları

Aritmetik ortalama	**11**			
Medyan (ortanca)	**9**			
Mod	**9** (4 çift)			
Standart sapma	**8,4**			
En büyük farklar	**30**	**29**	**27**	**18**
Erkeğin yaşı	75	81	78	67
Kadının yaşı	45	52	51	49

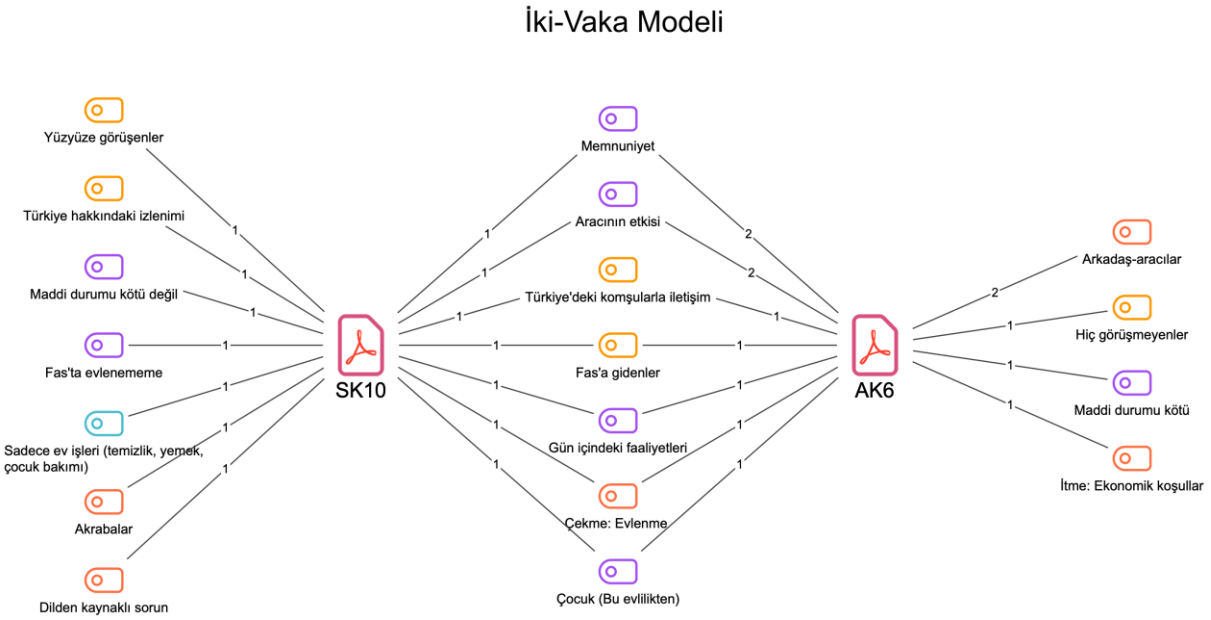
En küçük farklar	-4	-1	1	3
Erkeğin yaşı	32	33	49	27
Kadının yaşı	36	34	48	24

Dahası, araştırmanın ön çalışması sırasında yöre halkı arasında **evliliklerin yaşlı erkeklerle genç kadınlar arasında yapıldığı** yönündeki bazı söylentiler evlenen çiftlerin yaş farkı konusuna özel bir önem vermeye itmiştir. 26 çiftin yaş farkı incelendiğinde, aritmetik ortalama 11, medyan ortalaması 9, mod ise yine 9 olarak belirlenmiştir.[6] Ortalama farkın günümüz Türkiye ve Yozgat ortalaması için (TÜİK, 2023d) ve Fas için (United Nations, 2023) yüksek olduğu gözlenmiş olsa da genç kadınların kendilerinden çok yaşlı erkeklerle evlendiği yönünde bir bulguya rastlanılmamış, çiftlerin yaşları arasında bir dengenin olduğu gözlenmiştir.

4.2 Sosyal İlişkiler Bağlamında Bulgular

Faslı kadınların çoğunluğu Ankara ve İstanbul ile muhtemelen yakın olması nedeniyle Kayseri büyükşehirlerini görmüşlerdir. Türkiye ile ilgili genel kanaatleri, bu şehirleri görmeleri üzerinden Türkiye'yi beğendikleri yönünde oluşmuştur (SK6 ve AK1). Görüşmeler sırasında Faslı kadınların güler yüzlü ve cana yakın tavırları dikkat çekmiştir. Fiziksel görünümleri ve kıyafetlerinde yöre kadınları ile aralarında belirgin bir farklılık gözlenmemiştir. Birçoğu nikâhtan sonra Türkiye'de geleneksel düğün yapıldığını ve bazıları ise Fas'ta da geleneksel düğün yapıldığını ifade etmiştir. Yozgat'taki geleneksel düğün töreni üç gün sürmektedir. Bazı kadınlar telefonlarından düğün fotoğraflarını göstermiştir. Görüşmeler sırasında Faslı kadınların hemen hepsinin altın bilezik, kolye gibi ziynet eşyalarını taktıkları gözlenmiştir. Yozgat kırsalında kadınların ve özellikle gelinlerin özel günlerde ya da ziyaretlerde altın takı takması alışılmış bir durumdur.

[6] Aritmetik ortalama, serideki tüm değerlerin toplamının birim sayısına bölünmesi; medyan, küçükten büyüğe sıralandığında seriyi iki eşit parçaya ayıran sayı; mod, bir seride en sık tekrar eden sayıdır.

Şekil 10. Faslı kadınların genel durumu (İki vaka modeli)

Şekil 10'da iki vaka modeli ile Sorgun ve Akdağmadeni'nde SK10 ve AK6 isimli kadınların görüşme içeriklerinden yola çıkarak söylemleri arasındaki benzerliklerin kodlara yansımış hali gösterilmektedir. Böylece asgari müşterek görüş bildirilen konulardan yola çıkarak genele yönelik çıkarımlarda bulunmak daha kapsayıcı olmuştur. Buna göre, her iki katılımcının da aracıdan etkilendiği, evlenme amaçlı geldikleri, bu evlilikten çocuk sahibi oldukları, evliliklerinden memnun oldukları, evlendikten sonra Fas'a gittikleri, Türkiye'deki komşuları ile iletişim ve gün içindeki faaliyetleri hakkında görüş bildirdikleri anlaşılmaktadır. Buna göre, evlenme amaçlı gelmeleri ve aracıdan etkilenmeleri yukarıda bahsedildiğinden tekrara düşülmemiştir.

Çocuk sahipliği bakımından, görüşülen 26 aileden 11'inin bu evlilikten çocuk sahibi olduğu öğrenilmiştir. Bir kadının daha önceki evliliğinden bir çocuğu olduğuna (SK4), diğer iki kadının (SK5 ve SK13) ise görüşmeler sırasında hamile olduğuna rastlanmıştır. Çocuklara Türk isimleri ya da Türkiye'de de kullanılan Arap isimleri koymayı tercih etmişlerdir (SK5 ve SK6). Öte yandan bazı Faslı kadınların eşleri ve eşlerinin ailesi tarafından kendi ismine benzer fonetik Türk kadın ismi ile çağrıldığı gözlenmiştir. Bazı Faslı kadın isimleri zaten Türk diline yerleşmiş isimlerdendir.

Evlilikten memnuniyet bir Faslı kadın hariç (SK3) tamamı tarafından görüşme sırasında ifade edilmiştir. Evliliğinden memnun olmayan ve ikiz çocukları olan SK3 aile içi şiddet gördüğü gerekçesiyle kadın sığınma evine yerleştirilmiş, fakat çocukları küçük olduğu için tekrar evine dönmek zorunda kalmıştır. Ayrılmak istediğini görüşme sırasında belirtmiştir. Ayrıca evlilik için aracı 'simsar' kullandığına ilişkin bilgi yalnızca bu kadınla yapılan görüşmeden elde edilmiştir. Faslı kadınlar evlenme tercihlerine ilişkin sorulara 'nasip', 'kısmet' gibi, evlilikleri ya da buradaki koşullar ile ilgili sorulara 'şükür' gibi Arapça ifadeleri yaygın olarak kullanmaktadır. Hemen hepsinde kaderci bir anlayış gözlenmiştir. Genç çiftler daha uyumlu bir birliktelik sergilerken eşlerine âşık olarak evlendiklerini ifade etmektedir (SK5, AK12). Genç evliler, erkeğin anne-babası ve bazen erkeğin kardeşinin de dahil olduğu büyük aile içinde yaşamaktadır. Bununla birlikte, evli çiftlerin bir kısmı da kendi evlerinde oturmaktadır.

Faslı kadınların iletişim kurdukları komşuları çoğunlukla eşlerinin akrabalarından oluşmaktadır. Kadınların sosyal bağlarında erkeğin akrabaları (ve komşular) ile ilişkileri ve kendi akrabaları veya arkadaşları ile ilişkileri öne çıkmaktadır. Erkeğin akrabaları ile ilişkilerinde genelde olumlu bir kanaat hâkim görünüyor (SK6 ve AK5). Kadın açısından komşular ile ilişkilerinin gelişmesinde dil bilme veya bilmeme etkili olmaktadır (SK10 ve AK3). Faslı kadının yaşadığı bölgedeki diğer Faslı kadınlar ile ilişkilerine bakıldığında bazıları kendi aralarında görüşürken bazıları da görüşmüyor. Bazıları ise Türkiye'deki diğer illerde yaşayan Faslı kadınlarla telefonla görüştüklerini ifade etmektedir. Bazı kadınlar kendi tercihi sonucunda diğer Faslı kadınlarla görüşmezken bazılarında eşlerinin görüşmelere sıcak bakmaması etkili olmaktadır. Bu konuyu açıklamak üzere her iki tarza göre birer örnek verilebilir. Örneğin eşinin diğer Faslı kadınlarla görüşmesini istemeyen SE3 bu durumu şöyle açıklamaktadır:

> *"Eşim ailesiyle çok görüşmüyor. Başka köyde teyzesi var onlarla görüşüyor. Diğer köylerdeki Faslılarla görüşmesini istemiyorum. Birbirlerini etkilerler. Teyzeleriyle de telefonla konuşuyorlar. Yüz yüze görüşmüyorlar." (SE3)*

Eşinin diğer Faslı kadınlar ile görüşmesi veya görüşmemesi yönünde herhangi bir tavır ortaya koymayan SE6 ise bu yaklaşımını şu cümleler ile anlatmaktadır:

> *"Eşim onlarla görüşmeyi çok istemiyor. Bir iki arkadaşı var. Onlarla da telefonda görüşüyor. Kendisi görüşmek isterse ben karışmam. Görüşebilir. Eşim, kendisinden bir şey isterler diye çok görüşmek istemiyor." (SE6)*

Faslı kadınların beklentileri; Fas'a ziyaret amaçlı gitmek, dil öğrenme ve kendini geliştirme ile bazılarında şehre taşınma olmak üzere üç başlık altında sınıflandırılabilir. Bu çerçevede, bir kısmı eşleriyle birlikte ve bir kısmı yalnız Fas'a ziyaret amaçlı gidip gelmiştir. Örneğin, AK13 evlendikten sonra Fas'a gidip geldiğini *(Faslı kadının annesi görüşme sırasında evdeydi)* "*Evet Fas'a gidip geliyorum. Ailem de ziyaretime geliyor."* cümleleri ile açıklamıştır. Bir kısmı da, yakın zamanda eşleriyle birlikte gitmeyi planladıklarını görüşme sırasında ifade etmiştir. Örneğin, SK4 bu isteğini "*Fas'a henüz gitmedim. Telefonla görüşüyorum. Eşimle beraber gitmek istiyoruz*." şeklinde anlatmıştır. Ancak bazı sağlık sorunları (AK10) veya maddi nedenlerden dolayı gidemeyenler (SK3) yine de Fas'a gitme arzusunu belirtiyorlar. Örneğin, SK3 bu burukluğunu "*Parasal sıkıntılar nedeniyle Fas'a gidemedim. Telefonla görüşüyorum*." şeklinde ifade etmiştir. Katılımcıların çoğunluğu Fas'ta yaşayan aileleriyle telefonda (çoğunlukla görüntülü olarak) sık sık görüşmektedir. Örneğin, AE11 bu rutini "*Fas'a hiç gitmedim. Annem ve 4 abim ile hemen hemen her gün telefonda görüşüyoruz*" söylemiyle anlatmıştır. Kadınlar aileleriyle yaptıkları bu görüşmelere bazen eşleriyle birlikte katılmaktadır (SK6).

Bununla birlikte, Faslı kadınlar kısa süreli ziyaretler dışında ülkelerine geri dönmeyi istememektedir. Türk vatandaşlığı alamama ya da herhangi bir sebeple geri gönderilme konusunda endişeli oldukları gözlenmiştir. Görüşme esnasında, kadınlar özellikle bilgilerini ispatlamak kaygısıyla evlenme cüzdanlarını ve pasaportlarını göstererek cevap vermek istemişlerdir. Üniversite aracılığıyla bir araştırma için geldiğimizi ve soruları bu nedenle sorduğumuzu açıkladığımız halde, bazılarının görüşmenin başında bir denetleme mekanizmasının parçası olduğumuz şüphesine kapıldıkları gözlenmiştir. Bu kaygı görüşme esnasında iletişimde güven geliştikçe büyük oranda giderilmiştir.

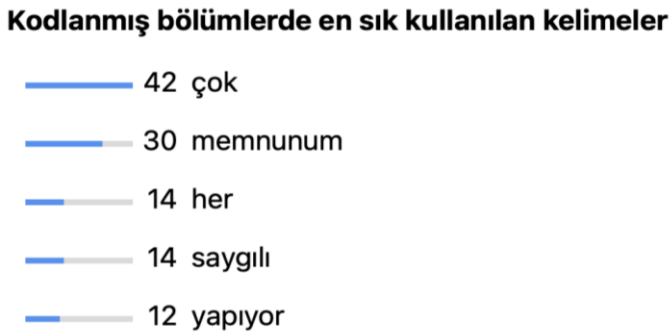
Dil konusunda sıkıntı yaşayan kadınlar Türkçelerini geliştirmek istemektedir. Henüz Türkçeyi öğrenememiş olanlar en çok dil konusunu sorun olarak görmektedir. Kadınlar ilk zamanlar akıllı telefonların çeviri uygulaması ile anlaşırken, Türkçeyi zamanla eşlerinden ve birlikte yaşadıkları akrabalarından öğreniyorlar (SK12). Bazıları televizyon izleyerek dil bilgilerini

geliştirmeye gayret ederken (SK9), bazıları ise dil kurslarının faydalı olacağını belirtmiştir (SK11). Çoğunlukla telefon aracılığıyla olmak üzere bilgisayardan destek alarak çeşitli öğretici uygulamalarla Türkçe öğrenmeye çalışanlar da bulunmaktadır. Örneğin, uygulama ile dil öğrenmeye çalışan AK3 bu yöntemini şöyle ifade etmiştir:

> *"Tek sorunumu dil öğrenmek. Youtube gibi kanallardan dil öğrenmeye çalışıyorum. Terzilik ya da başka bir iş olursa çalışmak isterim. Ama eşim çalışmamı istemez. Ekonomik durumuz iyi. Burada olmaktan memnunum." (AK3)*

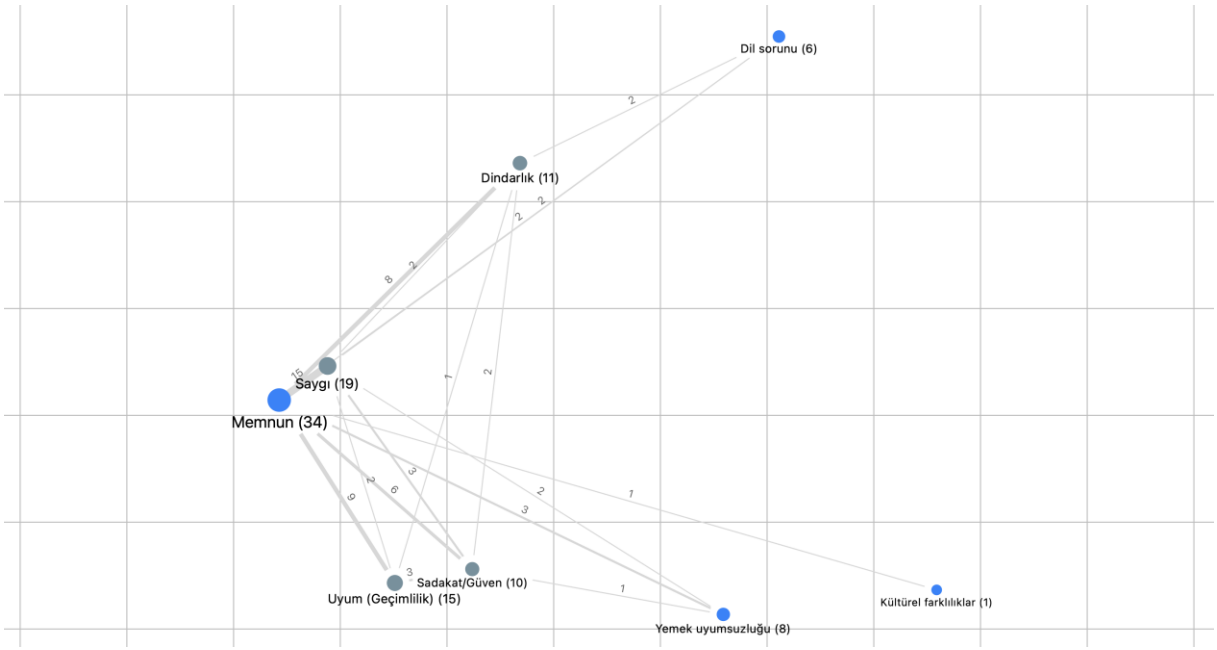
Köy hayatından sıkılma nedeniyle ilçe veya şehir merkezine taşınmak isteyen bazı kadınlar da bulunmaktadır (SK6 ve AK13). Bazıları Ankara'da yaşamak istediğini görüşme esnasında doğrudan söylemiştir (AK1 ve AK7). Örneğin SK6 bu beklentisini "*Köy hayatından biraz sıkılıyorum. İmkân olursa ilçeye ya da şehre taşınmak isterim.*" ifadeleriyle anlatmıştır.

Öte yandan, **evlilik memnuniyeti erkekler tarafından da belirtilmektedir**. Erkeklerin kadına bakış açısıyla ilgili izlenimler, erkeklerin evlilik memnuniyeti ile ilgili kodlamaları üzerinden edinilmiştir. Şekil 11'de gösterilen 'Memnun' kodunun içerisinde (34 kod) en çok kullanılan kelimelerin dağılımı incelendiğinde, çoğunlukla 'çok' ve 'memnunum' kelimelerinin yer aldığı görülmüştür. Bu kelimelerin yaygın kullanımı erkeklerin genel bir kanaatini de yansıtmaktadır.

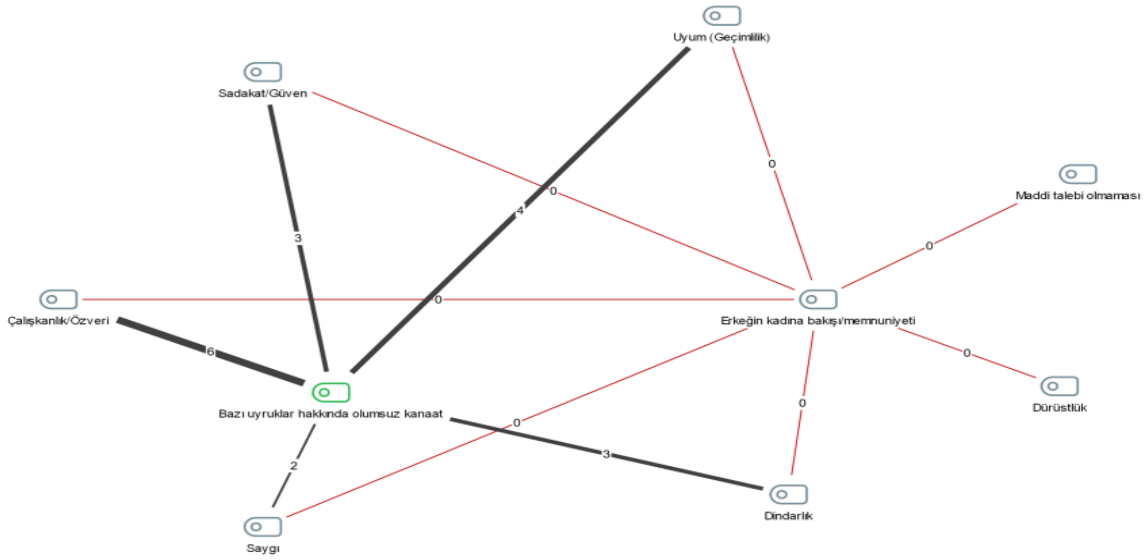
Şekil 11. Erkeklerin ‘memnun’ kodu içinde en sık kullanılan kelimelerin dağılımı

Faslı kadınlar ile evliliğinden memnun olanlar ile erkeklerin Faslı kadınlardan beklentileri arasındaki ilişkiyi Şekil 12’deki gibi kod haritası ile anlatmak istediğimizde, memnun olmak ile beklentiler arasındaki en güçlü bağın ‘saygı’ ile oluştuğu anlaşılmaktadır. Sonrasında uyum, dindarlık ve sadakat gelmektedir. Evlilikten memnun olmasına rağmen yemek uyumsuzluğunu dile getiren kodlar da bulunmaktadır.

Şekil 12. Evliliklerinden memnun olan erkekler ile Faslı kadınlardan beklentileri arasındaki ilişkiyi anlatan kod haritası

Daha önce Suriyeli ve Azerbaycanlı kadınlarla ilgili duyulan veya yaşanılan kötü evlilik deneyimleri katılımcı erkekleri Faslı kadınlara yöneltmiştir. Yozgatlı erkeklerin kadınlardan beklentisi ile bazı uyruklara sahip kadınlar hakkındaki olumsuz kanaatleri arasındaki ilişki Şekil 13'te kod birlikte oluşma modeli ile gösterilmiştir.

Şekil 13. Erkeğin kadından beklentisi ve bazı uyruklar hakkında olumsuz kanaat ilişkisinin kod birlikte oluşma modeli ile gösterimi

Şekil 13'te bazı uyruklar hakkında olumsuz kanaat kodu ile frekanslarına göre çalışkanlık ve özveri, uyum, dindarlık, sadakat ve saygı arasında bir ilişki bulunmaktadır. Başka bir anlatımla, erkekler Faslı kadınların ev içi işlerin sorumluluğunu aldıklarını, çevre ile uyumlu, sadık, dindar ve kocasına ve kocasının ailesine saygılı olduklarını belirtmişlerdir. Örneğin SE 12, AE10 ve SE4'ün görüşleri bu memnuniyeti destekler niteliktedir:

> *"Çok dürüst ve sadık birisidir. Eşleriyle çok ilgililer. Hürmetliler… Eşim çok zeki birisidir. Hemen her şeyi araştırıp öğreniyor. Kardeşim öğretmen. O da dil öğrenmesine yardım ediyor. Türkçeyi öğrendi." (SE12). "Müslüman olması, ibadetini çok yapması, saygısının sonsuz olmasından memnunum. Evde bütün işlerimi yapıyor." (AE10). "Eve geliyorum yemeğim hazır. Sobam yanıyor. Nereye gitsem yanımda geliyor. Her işimi yapıyor. Benle tartışmıyor." (SE4).*

Genel itibariyle erkeklerin evlenmek için erişebileceği bazı Azerbaycanlılar ve Suriyelilere kıyasla, Faslı kadınlar evliliğin gerçekleşmesi ve sürdürülebilirliği bakımından erkeklerin güvenini daha fazla kazanmıştır. Örneğin, SE13'ün anlatımı bu kanaati açıkça göstermektedir:

> *"Ben yokluktan Faslı biriyle evlendim. Suriyeli biri beni dolandırdı. Babamın bir akrabası bize aracı oldu. Urfa'dan evlendiriyorlar dedi. Akrabam ben kefilim dedi. Biz altın verdik, para verdik, ama aracı kişi kız istemiyor dedi. Bizi dolandırdılar. Bunlar bir şebekeymiş. Faslılarda dolandırıcılık yok. Beni Gümüşkavak'taki adam evlendirdi. Ben bir para vs. vermedim ama para verip evlenenler de oluyormuş." (SE13). "Ben biraz araştırdım. Azerbaycanlılar gece hayatına düşkünler. Suriyeliler dolandırıcılığa düşkün. Ama Faslılar öyle değil. Kültürü de daha yakın. Saygı, bağlılık vs. daha iyiymiş. Ben sadakat arıyordum. Faslılar sadık. Biz de bir dediğini iki etmiyoruz." (SE7).*

Bu noktada **muhafazakâr yaşam tarzının** aslında her iki tarafın önemsediğini vurgulamak gerekir. Bu bağlamda, görüşülen Faslı kadınların ikisi hariç diğerleri muhafazakâr bir giyim tarzına sahiptir. Faslı kadınların yerel halkın muhafazakâr sosyal hayat anlayışı ile uyumu sahada gözlenmiştir. Bu bölgeden evlendikleri erkeklerin Müslüman olmasının da Faslı kadınların sosyal uyum ve entegrasyonlarına olumlu bir etkide bulunduğu değerlendirilmiştir. Örneğin Faslı kadınlardan AK12 "*Eşimin Müslüman olması önemli benim için*" derken, AK11 ise "*Kısmet… Müslüman bir erkekle evlenmek istiyordum."* ifadelerini kullanmıştır.

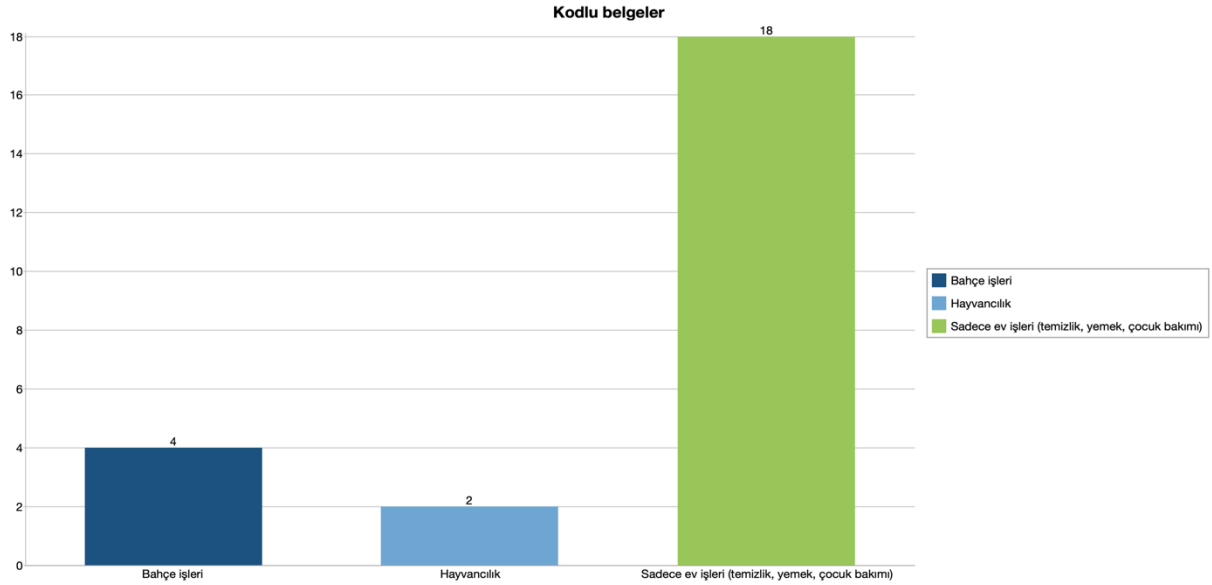
Katılımcı erkekler ve erkeklerin akrabaları ile yapılan görüşmelerde Faslı kadınların dindar oldukları ve dini vecibelerini düzenli olarak yerine getirdikleri görüşünün yaygın olduğunu öğrenilmiştir. Bu bağlamda AE1 "*Bizden daha iyi Müslüman olduğunu düşünüyorum. İbadetini daha iyi yaşıyor. Benim için önemli*." derken, AKA2 (AK2'nin kayınvalidesi) "*İyi ki gelinimiz bu olmuş, dindar, beş vakit namazını kılıyor, orucunu tutuyor, bize uyum sağladı*.", AE11 ise "*Çok saygılı, ibadetini yerine getiriyor, benim için önemli. Kur-an'ı çok güzel okuyor ve uyumlu*." cümleleri ile kadınların muhafazakâr olmalarından memnuniyetlerini dile getirmektedirler.

4.3 Kırsal Kalkınmaya Etki Bağlamında Bulgular

Araştırmanın temel sorusu olan Faslı kadınların kırsal kalkınmaya etkisi bağlamında elde edilen bulgular hem erkekler hem de kadınlarla yapılan görüşmelerden elde edilmiştir. Öncelikle şunu açıkça ifade etmek gerekir: Kırsal bölgelerde tarımsal üretimle uğraşan veya kırsal bölgedeki yerel yönetim birimlerinde çalışan ve bu nedenle yaşamını burada sürdürme zorunluluğu olan erkeklerin evlenme problemleri vardır. Buna göre, kırsal yaşamda evlenme

zorluğu sosyal bağlamda erkekler için birinci sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu soruna rağmen görüşülen erkeklerin çoğu kırsal yaşamı sürdürmek istemektedir.

Yozgat'ın Sorgun ve Akdağmadeni ilçelerinde bu soruna çözüm olarak Faslı kadınlar ile evlenme yoluna gidilmiştir. Faslı kadınların mekânsal bir uzlaşı ile kırsalda yaşamaya daha yatkın olması erkekler açısından sorunları yönetilebilir hale getirmiştir. Faslı kadınların görüşleri bir arada değerlendirildiğinde Şekil 14'te olduğu gibi sadece ev işleri (temizlik, yemek, çocuk bakımı), bahçe işleri ve hayvancılık olmak üzere üç alanın kırsal yaşama katkı bağlamında öne çıktığı sonucuna varılmıştır.

Şekil 14. Faslı kadınların kırsal yaşama katkısının kodlu belgeler ile incelenmesi

Buna göre, Faslı kadınlar genellikle ev içi işleriyle uğraşıyorlar ve bazıları çocuklarıyla daha çok vakit geçirmek için yalnızca çocuklarıyla ilgileniyorlar. Örneğin, AE4 bu durumu anlatırken "*Eşimin evime yardımı var. Ev işlerine yardımcı oluyor. Eşimin herhangi bir şikâyeti yok. Herhangi bir bağ bahçe işine gitmiyor."* derken, AE5 *"Her şeyimi hallediyor, çalışkan ev işleri sorunsuz. Yardımcı oluyor, köyde yaşamaktan memnun."* cümlelerini kullanmıştır. Bu evlilikten çocuk sahibi olan SE9 ise *"Benim hayvanım yok. Ev işi yapıyor. Çocuğuma bakıyor. Tarla bahçe işimiz yok. Küçük bir bahçe var ama onu da annem yapıyor. İmkânlarımın farkında olduğu için*

şehir istemiyor. Anlayışlı birisidir." ifadelerini kullanmıştır. Meseleye daha detaylı ve analitik yaklaşan SE1 düşüncelerini şöyle anlatmıştır:

> *"Ev işlerinde bana yardımcı oluyor. Bahçe işlerine bana bir katkısı yok. Ben zaten parasını verip yaptırıyorum. Ama istersem de yardım ediyor. Tarım ürünleri kapının önüne gelince, onların yerleştirilmesine yardım ediyor… Ben inek istiyorum ama hanım istemiyor. Komşudan süt alıyoruz. Fas çok sıcak. Bu hanımlar orada sıcaktan dolayı gündüz yatmış, gece oturmuş. Gece de dışarı işi yapılmayacağı için iş öğrenememişler." (SE1)*

Bunun yanında, bazı kadınlar bahçe işleriyle de ilgileniyorlar ve hayvancılıkla uğraşan erkeklerin yanında bazen hayvanlara da bakıyorlar. Bu bağlamda, AE1 Faslı eşinin çalışma anlayışı için *"Her işten anlıyor, bahçede benden daha çok çalışıyor. İş seçmiyor. Çapa yapıyor, sebze topluyor."* cümlelerini kullanırken, benzer bir düşüncede olan AE13 *"Elinden geldiği kadar bağ bahçe, bostanda yardımcı olur. Yapamadığı işi istemem. Çalışkan, yirmi günlük zor bir sürecimiz oldu, kendisi tek başına bahçe işlerini yaptı."* söylemiyle eşinin bahçe işleri ile ilgili özverili davrandığına vurgu yapmıştır.

Hayvancılık ile uğraşan erkek sayısının az olması ve uğraşanların da çoban tutmuş olmasının da etkisiyle olsa gerek erkeklerin kodlarında, kadınların hayvanlarla ilgilenmesine yönelik görüşe fazla rastlanmamıştır. Bu bağlamda, SE5 eşinin hayvanlar ile bazen ilgilendiğini "*Hayvanlarla çok ilgilenmiyor ama gerektiği zaman o işleri de yapıyor. Yapamam demiyor."* söylemiyle anlatırken, SE 10 eşinin kimi zaman hayvanlar ile ilgilendiğini *"Ev işi de yapıyor. Hayvan işlerine de isterse bakar."* kelimeleriyle açıklamıştır. Buna karşın, erkeklerin geneli kadınların ev içi işlerin sorumluluğunu aldıkları ve en önemlisi kırsalda yaşamayı kabul ederek kendilerinin tutunmalarına olanak tanıdığı için Faslı kadınlarla evliliklerinden memnun olduklarını beyan etmektedir.

Faslı kadınların kodlarına bakıldığında da benzer söylemler olması birbirini teyit etmektedir. Kadınların geneli ev içi işlerle uğraştıklarını ve çocuklarına baktıklarını söylemektedir (AK2 vd.). Bunun yanında, evde rahat olduklarını, temizlik ve yemek yapmaktan sorumlu olduklarını da belirtiyorlar (AK4 vd.). Bu bağlamda, kadınların iş paylaşımında ev içi işlerden sorumlu olmayı benimsedikleri açıkça anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, bahçe işlerine yardım eden kimi kadınların da halinden rahatsız olmadıkları anlaşılmaktadır (AK11, AK10 ve SK1).

Örneğin SK1 bahçe işleriyle ilgilenmesinden *"Ev içi işlerle ve bahçe işleriyle (sebze yetiştirme) ilgileniyorum. Yemek yapıyorum."* kendi isteğiyle katıldığı bir faaliyet olarak bahsetmiştir.

Hayvanların bakımına yönelik Faslı kadınların genelinin bir ilgisi bulunmamaktadır. Buna karşın, yalnızca SK5 ve SK8 kimi zaman katkıda bulunduklarını belirtmiştir. SK 5 *"Ev içi işlerle uğraşıyorum. Buradaki tüm işleri öğrendim. Hayvancılık yapıyoruz. Bazen hayvanlara bakıyorum."* ifadelerini kullanırken, SK8 *"Gerektiğinde bahçe ve tavuklarla ilgileniyorum."* kelimelerini kullanmıştır. Tüm bu anlatılardan yola çıkıldığında kadınların ve erkeklerin kadınların kırsalda tutunmaya katkısını konusundaki söylemleri birbiri ile örtüşmektedir.

Kadınların ev işleri (35.1), bahçe işleri (44.5) ve hayvancılık (23.5) temalarındaki katkıları yaş ortalamaları üzerinden Şekil 15'te olduğu üzere belge temelli incelendiğinde; bahçe işleriyle de ilgilenenlerin yaş ortalamasının sadece ev işleriyle ilgilenenlerin üstünde olduğu, hayvancılık ile kısmen ilgilenenlerin yaş ortalamasının ise sadece ev işleri ile ilgilenenlerin altında olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte sadece ev işleri ile uğraşanların grubunun büyüklüğü göz önüne alındığında diğer gruplara kıyasla oldukça baskın olduğunu söylemek gerekir. Faslı kadınların kırsal bölgelerde doğrudan tarımsal üretimle ilgili işlerde çalışmadıkları, ev içi işlerle uğraştıkları ve çok az bir kısmının eşine tarla ve hayvancılık işlerinde yardım edebildiği gözlenmiştir.

	Sadece ev işleri (temizlik, yemek, çocuk bakımı) (N=18)	Bahçe işleri (N=4)	Hayvancılık (N=2)
Yaş, Ortalama (SS)	35.1 (11.0)	44.5 (11.8)	23.5 (0.5)
N = Belgeler	18 (75.0%)	4 (16.7%)	2 (8.3%)

Şekil 15. Faslı kadınların kırsal yaşama katkısının yaşa göre belge temelli incelemesi

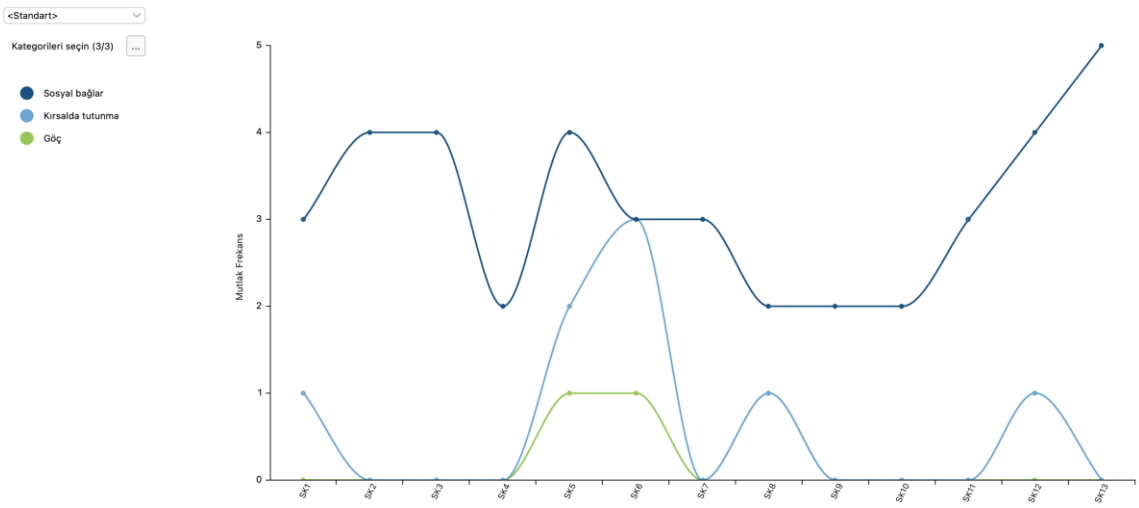
Tüm bu bulgulardan sonra son olarak bir riski işaret etmek gerekiyor. Yapılan görüşmelerde bazı Faslı kadınların ve bir kısım erkeklerin imkân buldukları halde şehirde yaşama dair arzuları olduğu önceki anlatımda da yer aldığı üzere tespit edilmiştir (AK6, AK1, AK7 ve AK13). Bu bağlamda, Faslı kadınların vatandaşlık kazandıktan sonra evliliklerine ve kırsalda yaşama yönelik nasıl bir tavır içinde olacakları henüz bilinmemektedir. Buna göre, vatandaşlığı kazanan bir kadın artık kırsalda yaşamak istememiş ve eşinden ayrı bir şekilde İstanbul'da yaşamaya başlamıştır (SE0'ın eşi). Vatandaşlığını kazandıktan sonra bazı

kadınlarda kırsalda yaşamama arzusu ya da ayrılma durumu oluşabilir. Araştırma kapsamında bu durumda yalnızca bir örnek bulunmaktadır.

4.4 Göç Deneyimi Bağlamında Bulgular

Çalışmanın içinde önceden bahsedilen tüm temalarda gömülü biçimde göç tecrübesine yönelik anlatılar olmasına rağmen doğrudan akademik anlamda katılımcıların göç olgusuna yönelik kullandığı kelimeler diğerlerine göre daha sınırlı olmaktadır. Bunun nedeni muhtemelen sorularımızın göçün boyutlarını içermesine karşın katılımcıların anlamasını basitleştirmek için kendi tecrübe ve yaşamlarına yönelik sorulmasıdır.

Bu çıkarımı daha basit anlatmak için Şekil 16'da gösterilen üç temadan sosyal ağları konu alan kelimeleri içeren kodlar en yüksek sayıda oluşurken, göç temalı kodların en az sayıda oluşması örnek gösterilebilir. Örneğin, Sorgun'daki kadınların çalışmanın temel kategorilerden sosyal bağlar, kırsalda tutunma ve göç temalı en çok kullanılan kelimeler (vatandaşlık, bürokratik, görüşme vs.) arasından kendimizin oluşturduğu sözlüklerde bulunan kelimelere göre belgelerde yapılan frekans analizi Şekil 16'da gösterilmiştir. Buradan yapılan yorumla belgelere göre katılımcıların kullandıkları sözcükler bağlamında ne düzeyde çalışmaya katkı sunduklarına yönelik bir çıkarım yapmak mümkündür.

Şekil 16. Sorgun'da Faslı kadınların kelime frekansının kodlara göre çoklu belgeler üzerinden analizi

Buna karşın, araştırmacılar tarafından göçe yönelik oluşturulan bulgular katılımcıların sözcük kullanımlarından daha fazlasına tekabül etmektedir. Göçü gömülü biçimde barındıran daha önceki açıklamalardan farklı olarak bu bölümde göç politikaları bağlamında **kadınların uyum ve entegrasyonu** ile **evlilik sürecinde yaşanılan bürokratik zorluklara** yönelik anlatımlar ele alınmıştır. Kadınların eğitim düzeylerine göre uyum ve entegrasyonları ile ilgili kodlar çapraz tablo metodu ile incelendiğinde (bkz. Şekil 17); benimsemiş olma, dilden kaynaklı sorunlar ve şiddet mağduriyeti olmak üzere üç boyutun bahsetmeye değer olduğu kanaatine varılmıştır. Buna göre, kadınların çoğunluğu zaten evliliğinden memnun olduğunu söylemesine rağmen uyum ve entegrasyon anlamında yeni yaşamını tamamen benimsediğini söyleyen kadınların kodlarına yer verilmiştir. Örneğin, SK2 Sorgun'da kırsaldaki yaşamını benimsemiş olduğunu *"Buradaki durumum Fas'taki durumuma göre çok iyi"* kelimeleri ile anlatırken, AK12 ise *"Burası aynı yaşadığım yere benziyor."* söylemiyle uyum sürecinde zorluk yaşamadığını anlatmıştır.

	4. sınıfa kadar	5. sınıfa kadar	İlkokul (6 yıl)	Lise	Lise (9 yıl)	Lise (üniv terk)	Okula gitmemiş	Ortaokul (8 yıl)	Ortaokul (9 yıl)	Toplam
Kadınlar										
Göç Deneyimi										
Uyum ve entegrasyon										
Benimsemiş	1		1	2	1	1		1		7
Dilden kaynaklı sorun		1	2			3	1		1	8
Şiddet mağduru	1									1
TOPLAM	2	1	3	2	1	4	1	1	1	16

Şekil 17. Faslı kadınların uyum ve entegrasyonunun eğitim seviyelerine göre çapraz tablo ile gösterimi

Buna karşın, uyum ve entegrasyon sorunlarda dilden kaynaklananların başta geldiği anlaşılmaktadır. Bunların içerisinde eğitim düzeyi 'üniversite terk' olanlar sayılarının azlığına rağmen dil sorununu diğerlerine göre fazla dile getirmektedir. Örneğin, üniversite terk grubundaki AK3 bu sorunu *"Tek sorunum dil öğrenmek"* şeklinde ifade etmiştir. Aynı grupta bulunan SK12 eşinin kız kardeşinin kendisine Türkçe öğrenmede yardımcı olduğunu, SK9 ise 'youtube' üzerinden Türkçe öğrendiğini ifade etmiştir. En eğitimli gruptakilerin söylemleri baz alındığında dil sorununun çözümünde henüz uzlaşılmış bir yöntem oluşmadığı anlaşılmaktadır. Dil sorunu uyum ve entegrasyonun sağlanmasında en belirgin engel olarak öne çıkmaktadır.

Katılımcı kadınlar arasında yalnızca birisi şiddet mağduru olduğunu ifade etmesine rağmen, özel bir durum olması ve yaşanması muhtemel böyle durumlara yönelik politika uygulayıcıların ilgisini çekmek amacıyla bahsetme ihtiyacı hasıl olmuştur. Bu bağlamda, SK3 evlilik göçüyle gelmesi sonrasında şiddet sorunu yaşadığını ve içinden çıkamadığını şöyle ifade etmektedir *(Bunları yalnızca Arapça olarak tercümana anlattı)*:

> *"Hiç mutlu değilim. Eşimden şiddet görüyorum. Şikâyet etmek istedim ama çocuklarımı vermemekle tehdit etti. Eşimin eski karısı da kaçmış."*

Evlilik sürecinde yaşanan bürokratik zorluklar ise hem kadınlar hem de erkeklerin zorlandığı bir konu olmasına rağmen bu tecrübeler yalnızca erkeklerin söylemleriyle ortaya çıkarılmıştır. Buna göre, erkekler Faslı kadınların ikamet izni almasında zorlanmalarından yakınmaktadır. Son dönemde evlenen erkekler Faslı kadınlar ile evliliklerini Türkiye'de belediyelerde yapamadıklarını ifade etmektedir. Örneğin, evlilik işlemini Türkiye'de yapmış olan SE8 son dönemde gelişen bu sorunu şöyle anlatmıştır:

> *"İnternet üzerinden kendim buldum. 4 ay konuştuk. Ailesiyle tanıştık. Türkiye'ye geldi. İstanbul'dan aldım. Nikâhımız yapıldı. Bir yıllık evliyiz. Dış İşlerinden bir genelge gelmiş. Önceden gençler geliyordu nikâh yapılıyordu. Göç İdaresi de oturum veriyordu. Fas önce oturma izni verilsin sonra Fas'a gelsinler evliliği onaylayayım diyor. Bizim Göç İdaresi nikâh olmadan oturum vermiyor. Bu ara evlilik olayları durdu. Gidip orada evleniyorlar."*

2023 yılı Mart ayında Fas'ta evlenmek durumunda kalan SE13 ve AE4 ise deneyimlerini şu cümlelerle anlatmaktadır:

> *"Buradan Fas'taki Türk Konsolosluğuna gidiyoruz. Konsolosluk evrak veriyor. Orada evlendirme dairesine gidiyoruz. Arapça nikâh kâğıdı veriyorlar. Onu Türkçeye çevirtiyoruz. Konsolosluk nüfusa işliyor. Konsolosluk randevu usulü çalışıyor. Günlük 75 kişinin işlemini yapabiliyorlarmış. Günlük 120-130 başvuru oluyormuş. Bana 2-3 ay sonraya anca randevu verdiler. 'Fas Bacanaklar' diye bir Whatsapp grubumuz var. Gruptakilerle uçakta birbirimize denk geldik." (SE13). "2023'te evlendim. 5,5 yıl Fransa'da kaldım, Fransızca biliyorum. Telefonda görüntülü olarak 4 kişi ailesiyle görüştüm. Önce buraya 3 ay geldi, sonra ben Fas'a gittim. Eşimle Fas'ta evlendim. Türkiye'de Faslı kadınlarla evlilik yapılmadığından Fas'ta çok fazla zorlukla karşılaşıyoruz. Konsolosluk süreçlerinde zorlandım." (AE4).*

Buna göre, Türkiye'de belediyelerde Faslı bir kadın ile evlenmek için kadının halihazırda ikamet izni almış olması gerekmektedir. Buna karşın, Faslı kadınların bu bağlamda aile ikamet iznini alması ise Göç İdaresi Başkanlığınca evlenmiş olmaları şartına bağlanmıştır. Fas'ın Türkiye Büyükelçiliği ise kadınların evlenmesi için Türkiye'de ikamet izni almış olmalarını ön koşul kabul etmektedir. 2023-2024 yıllarında göç politikasının bir uygulaması niteliğindeki bu bürokratik zorluk nedeniyle belediyelerde Faslı kadınlar ile nikâh işlemleri epey azalmıştır.[7] SE2 bu sürecin sahaya yansımasını şu şekilde anlatmaktadır:

> *"Faslılarla evliliğe yasak koyuldu. Nikâh yapılamadığı için yasaktan sonra gelen çok olmadı. Gelme süreçlerinde bürokratik sıkıntılar olduğu için gelmeye*

[7] Bkz. Ek 6. Sorgun Belediyesinin Veri/Bilgi Talebi Hk. Sayı: E-49114303-125-19308 sayılı cevabi yazısı

> *çalışanlar sıkıldı. Faslılarda dolandırıcılık yok. Evrak işlerinden ve oturum süreçlerinden dolayı sıkıldılar. Önceden oturum 6 aylıktı. Şimdi 2 yıllığa çıktı."*

Bu çerçevede, erkekler için Faslı kadınlarla Türkiye'de evlenme yalnızca başka nedenle ikamet izni almış (6458 sayılı kanun Md. 30) Faslı kadınlar ile evlenme yoluyla gerçekleşebilmektedir. Bu nedenle erkekler Faslı kadınlar ile evlilik işlemlerini[8] Fas'a giderek yetkili makamlar önünde gerçekleştirmek mecburiyetinde kalmaktadır. Sonrasında dış temsilcilik veya nüfus müdürlükleri aracılığıyla evliliğin bildirilmesi ile Faslı kadın için ikamet izni almak mümkün olmaktadır.

Erkeklerin göç bağlamında yaşadığı diğer bir deneyim ise muhtemel masraflar başlığı altında değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, evlilik işleminin doğası gereği düğün, takı vs. masrafı, aracıya verilen pay ve bürokratik işlemlere yapılan muhtemel masraflar ile ilgili kodlamalar oluşmuştur. İlk olarak, kodlamalara göre Faslı kadın tarafının genel anlamda bir maddi taleplerinin olmadığı anlaşılmaktadır (AE8, AE2). Örneğin, AE8 bu konuda *"Bu Faslı eşim ise herhangi bir maddi talepte bulunmadı, altın vs. istemedi."* ifadelerini belirtmiştir. Maddi talep olmamasına rağmen kendi istekleriyle hediye aldıklarını belirten AE4 şu ifadeleri kullanmıştır:

> *"Kolay geliyorlar, örneğini gördüm. Benim de kolayıma geldi. Herhangi bir maddi talep olmadı, ancak hediye alarak gittik. Kendi durumlarının iyi olmamasından dolayı ailesi de Türkiye'ye gelmesini istedi."*

Aracının aldığı masrafa gelince, bu konuda farklı tecrübelerin bulunduğu anlaşılmaktadır. Bazıları aracıya akrabası veya arkadaşı olması nedeniyle bir masraf yapmadığını belirtirken, bazıları da aracıya birbirinden farklı miktarlarda masraf yaptığını kabul etmektedir. Örneğin, masraf yapanların görüşüne yönelik bu kodlamalar baz alındığında, SE11 şu ifadelerde bulunmuştur:

[8] Bkz. T.C. İçişleri Bakanlığı, 2024. Evlenme Ehliyet Belgesi Verilmesine Dair Sözleşme Türkiye tarafından 1980'de imzalanmış, 1988'de kanunla yürürlüğe girmiştir.

> *"Arabamı sigortacıya götürmüştüm. Orada bekârlıkla alakalı konuşuyordum. Tamirci bana benim Faslı eşi olan arkadaş var dedi. Aracı oldular. Öyle tanıştık. Telefonda 6-7 ay görüştük. Arkadaşlara masrafı verdik. Pasaportu vs. karşıladık. Göç bürosuna gittik. Fas'ta nikâh yaptık. 5 aydır evliyiz."*

Bununla birlikte SE11'den farklı olarak, AE1 2018 yılında 20 bin Türk lirası ve AE8 ise yine 2018 yılında 50 bin Türk lirası aracıya masraf yaptıklarını ve nikâhlarını Akdağmadeni'nde yaptıklarını açıklamıştır. Aracıya yapılan bu masrafa erkeklerin gönüllü razı geldiği anlaşılmıştır. Buna göre AE1 ve AE8'in bu konudaki söylemleri şu şekilde olmuştur:

> *"Aracı vesilesi ile tanıştım. Aracı başka köyde, eşi faslı. Önce kendi eşinin akrabalarını getiriyor. Eşimle aracının telefonu üzerinden görüntülü görüşme yaptım, görücü usulü gibi… İlk olarak Türkiye'ye ablasıyla geldi. Aracının maddi kazancı oluyor tabii, 5 sene önce 20 bin TL verdim. Geliş masrafları da verilen paranın içinde. Evliliğim Akdağmadeni'nde oldu." (AE1). "Yünalan köyünde R. İsimli şahıs 50-55 Faslı kadının gelmesinde aracı oldu. R. isimli şahıs erkeklerin, eşi de Fas'ta kadınların tanışmasına vesile oldu. R.'ye ben gidip talepte bulundum. Beni görüntülü telefonla Fas'taki kadınla görüştürdü. Görüştükten 5-6 gün sonra İstanbul'a geldi, gittik aldım geldim nikahı burada yaptık. R.'ye 2018'de 50 bin TL para verdim. Eşimin de geliş masrafları paraya dahildi." (AE8).*

Diğer bir masraf kalemi olarak bürokratik işlemlerin yapılmasında değişken durumların oluşması gösterilebilir. Örneğin, AE2 aracıya herhangi bir masraf yapmamasına karşın Faslı kadının istenen belgeleri tamamlaması için kendisine masrafları gönderdiğini belirtirken, AE6 ise 2020 yılında yalnızca Faslı kadının uçakla gelme masrafını karşıladığı yönündeki tecrübesini paylaşmıştır. Faslı kadının 2020 yılında izin verilen 90 günlük süreyi aşması üzerine yaptıkları ikamet izni başvurusunun kabul edilmediğini anlatan AE5, bu nedenle Faslı eşiyle Akdağmadeni'nde evlenme işlemini gerçekleştirdiğini ve eşinin vize geçirme süresinin idari ceza masrafını ödediğini belirtmektedir. Bunlardan farklı olarak 2023 yılı başlarında evlenmek isteyen SE7, nikâh işlemlerini bir danışmanlık şirketi aracılığıyla yapma masrafına rağmen henüz resmî evliliğe ulaşamadıklarından çeşitli sorunlar yaşadıklarını şu cümleler ile anlatmaktadır:

> *"2023 yılının başlarında evlendik. Nikâh sorunu yaşıyoruz. Biz İstanbul Gaziosmanpaşa belediyesinde nikâh yaptık. Nikâhı yapabilmemiz için bir*

danışmanlık şirketi aracı oldu. Biz şirkete para verdik. Onlar da nikâh işlerini ayarladılar. Bu işler için 2500 dolar istiyorlar. Para nikâh sisteme düşünce veriliyor. Bizim nikâh sisteme düşmediği için henüz para vermedik. Ama eşimin doğum tarihi sıkıntılıymış. Doğru yazılı olmadığı için nikâhımızı askıya aldılar. Kayınpederim nikâhı hallet diyor, nikâhsız kabul etmiyor."

Tüm yazılanlardan yola çıkarak özetlemek gerekirse, bulguların sunumu evlilik motivasyonu, sosyal ilişkiler, kırsal kalkınma ve göç deneyimi bağlamında olmak üzere dört ana tema üzerinden yapılmıştır. Bulguların sunumunda, çalışmanın bütünlüğü ve sınırlılıkları merkeze alınarak kelime analizi, betimsel bulgular, karşılaştırmalı bulgular ve ilişkisel bulgulara yönelik tüm analiz, yöntem ve araçlardan faydalanmaya çalışan bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu bölümde, bulguları verirken herhangi bir tartışmaya girmeden olduğu gibi yalın haliyle verilmesine gayret edilmiştir. Bundan sonraki bölümde ise bulguların ışığında bazı tartışmalar yürütülmüştür. Tartışmanın ardından politika yapıcılarına ve konu ile ilgili gelecekte yapılacak araştırmalara rehber olması bakımından çoklu akımlar kuramı bağlamında bir değerlendirme yapılmıştır.

5. TARTIŞMA

Yozgat'ın Faslı kadın evliliklerinin yapıldığı en yoğun iki ilçesi olan araştırma sahası tarımsal üretimle meşgul bir bölgedir. Türkiye'de kadınların kırdan kente göçü evlilik öncesi şart koşması ve kırsalda yaşamak istememesi kırsal nüfusun azalmasına yol açmaktadır. Bu sosyal gerçeklik tarımsal üretimin verimliliğini ve sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemektedir. Bu gerçekliğe istinaden Faslı kadınlarla evlilikler kırsal nüfusun yerinde kalmasını sağlayan bir çözüm olarak değerlendirilmektedir. Faslı kadınlar, geldikleri bölgelere göre daha müreffeh ve güvenli bir hayatta daha çok ev işleri ve kısmen tarım işleri ile ilgilenmektedir.

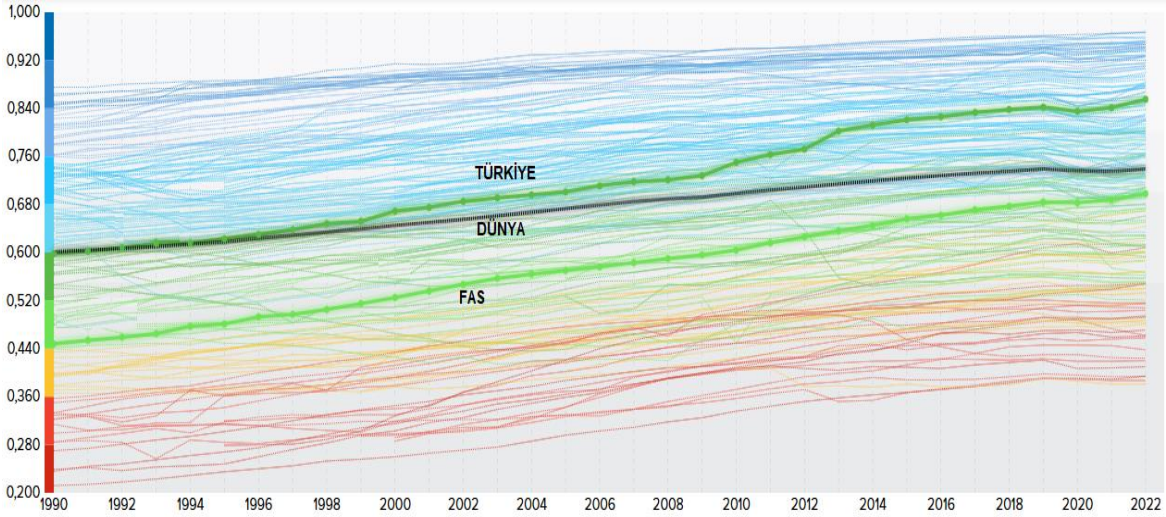
Araştırma sürecinde elde edilen bulgular, konu ile ilgili mevcut teoriler ve olguyu çeşitli açılardan ele almış önceki araştırmaların sonuçları ile beraber değerlendirildiğinde birbiriyle ilişkili birkaç konuyu yeniden tartışmaya açmaktadır. Bunlardan birincisi ve en önemlisi kırsal alanda bir aile kurma ve burada yaşamı devam ettirmenin zorlukları ile ilgilidir. Yılmaz'ın (2009) vurguladığı gibi köylere sağlanan hizmetlerin ve yapılan çeşitli yatırımların "kırsal nüfusu yerinde tutmak" için yeterli olmadığı gözlenmektedir. Konu ile ilgili daha kapsamlı alan çalışmalarının yapılarak politikaların oluşturulması gerekmektedir.

İkinci konu Türkiye'de kadınlar hem kendileri için hem de aile kurduktan sonra çocuklarının geleceği için kent yaşamının daha iyi olacağını düşünmektedirler. Kırsal alanda yaşayan aileler için kızlarının burada bir aile kurması cazip bulunmamaktadır. Bunun kırsal alandaki bazı imkânların kısıtlılığı ile ilgili nedenleri sadece erişkin kadınlar için değil erkek ve çocuklar için de geçerlidir. Buna ek olarak, kadınların kırsal bölgede yaşamak istememesinin cinsiyet bazında biçilen roller ve kalıplarla gelişen sonradan öğrenilmiş sosyokültürel özellikler olarak tanımlanan toplumsal cinsiyet kavramı ile ilişkisi bulunmaktadır. Ataerkil bir toplumda yaşayan kadınlara yüklenen toplumsal cinsiyet rollerinin getirdiği kısıtlama ve baskılar kadınların en önemli göç nedenlerinden biridir (Buz, 2007).

Kadın ve erkeğin tüm alanlarda eşit haklara ve fırsatlara sahip olmasına ilişkin toplumsal cinsiyet eşitliği evrensel bir hedef olarak belirlenmiş ve bu konuda on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren çeşitli gelişmeler kaydedilmiştir. Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların statüsü ile ilgili son yıllarda ulusal düzeyde normatif düzenlemeler çok önemli kazanımlar olmakla birlikte tek başına yeterli olmamaktadır (bkz. Özmen, 2024). Türkiye özelinde kalkınma planında (Kalkınma Bakanlığı, 2018) ve ulusal kırsal kalkınma stratejisinde (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021) yer verilen hassasiyetin uygulamaya geçirilmesi önem arz etmektedir. Kadının kırsal yaşamda tutunabilecek sosyoekonomik refahının sağlanması, üretimdeki emeğinin karşılığını alması, kadın girişimciliğinin desteklenmesi daha genel bir yaklaşımla "kırsal yaşam" algısının değiştirilmesi gerekmektedir. Kırsal bölgelerde yaşayan kadınların sorun ve ihtiyaçları ile ilgili alan çalışmaları yol gösterici olacaktır.

Araştırma bulguları daha iyi koşullar için kırsalda yaşamayı istemeyen kadınların yerini yine kendi ülkesindeki yaşama kıyasla daha iyi koşullar için Türkiye kırsalında yaşamayı tercih eden kadınların evlilik göçü ile doldurulduğunu göstermektedir. Bu noktada üçüncü tartışma konusu toplumsal, ekonomik ve politik yönleriyle göçün yönetimi ve göçmen kadınların uyumu ve entegrasyonu bağlamında göç politikaları ile ilgili olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha iyi koşullarda yaşayabilmek için uluslararası evliliği bir fırsat olarak gören kadınların Türkiye'ye göçünün kırsalda tutunma açısından kalıcı bir çözüm olup olmadığı zaman içinde kendini gösterecektir. Kadın ve toplumsal cinsiyet eşitliğini merkeze alan kırsal kalkınma politikalarının geliştirilmesi sürdürülebilirlik açısından daha köklü bir çözümü sağlayacaktır.

Faslı kadınların Türkiye'ye yaptıkları evlilik göçünün temelinde daha iyi bir yaşam arayışı bulunmaktadır. Bu durum, yazında da belirtildiği gibi göçmenlerin düşük gelirli ülkelerden daha yüksek gelirli ülkelere göç ettiği bilgisi ile uyumlu bir eğilimi yansıtmaktadır. Dünya kalkınma endeksine göre Fas Türkiye'den düşük bir kalkınma düzeyine sahiptir (bkz. Şekil 18). (Türkiye ve Fas seçilmiş kalkınma göstergelerinin karşılaştırılması için ayrıca bkz. Ek 4.).

Şekil 18. Dünya Kalkınma Endeksi'nde Fas ve Türkiye, 1990-2022 (UNDP, 2023)

Faslı kadınların daha iyi yaşam koşulları için yurt dışında yaşama isteği söz konusudur. Bu isteğin temelinde, ekonomik olarak daha iyi imkânlara sahip olmanın yanı sıra çoğu yine ekonomik durumla ilişkili olan bazı sosyolojik nedenler bulunmaktadır. Kalabalık ailede yaşam, evlilik yaşı, yetersiz sağlık hizmetleri, istihdam olanaklarının kısıtlılığı ve aile içi şiddet kadınları göçe iten nedenlerin en önemlileri olarak karşımıza çıkmaktadır. Fas'ta erkeklerin eşlerine şiddet uygulamasının daha yaygın ve normal karşılanan bir durum olduğu bilinmektedir. Erkeğin karısına şiddet göstermesinin haklı olduğuna inanan kadınların oranı %63,9'dur. Kadınların okur yazarlık ve işgücüne katılma oranları da oldukça düşüktür (bkz. Ek 4).

Fas'tan Fransa ve İspanya'ya sıklıkla göç gerçekleştiği ve bu tercihte dilin ve eski sömürge döneminin bağlarının[9] etkili olduğu anlaşılmaktadır. Faslı kadınların Avrupa ülkelerine yaptıkları evlilik göçleri, daha önce göç etmiş Faslı erkeklerle evlilik yoluyla gerçekleşmektedir (bkz. Decimo, 2021; Lievens, 1999; Sánchez-Domínguez, De Valk ve Reher, 2011). Türkiye'ye ise bir Türk erkeği ile evlenerek göç etmelerinde sosyokültürel uyum söz konusudur. Osmanlı döneminden gelen "hilafet" vasıtasıyla ve daha sonra sömürgeci güçler karşısında Fas'ın ittifak arayışında önem arz eden tarihsel geçmişin "Müslüman" Türkler'e karşı yakınlık hissetmelerinde etkili olduğu düşünülebilir (bkz. Yeşilmen, 2022). Dahası yumuşak gücün bir uygulama alanı olarak Türkiye yapımı dizilerin Faslı kadınları tarihi ve kültürel bakımdan Türkiye'ye yakın hissettirmesi (Ağırseven ve Örki, 2017; Karaçizmeli, 2023; Maţoi ve Constantin, 2021) Fas ve Türkiye arasında göç ağının oluşmasında bir miktar kolaylaştırıcı katkıda bulunmuştur. Faslı kadınların kendilerinden önce Sorgun ve Akdağmadeni'nde evlenmiş Faslı kadınlardan edindiği olumlu izlenim ve aracının yadsınamaz rolü göçte etkili olmuştur. Dini inanç uyumu ve Türkiye'de yaşam koşullarının Fas'a kıyasla daha iyi olması, Faslı kadınların Türkiye'yi tercih etmelerinde önemlidir (ayrıca bkz. Karaçizmeli, 2023).

Türkiye'ye göçte kadınların Fas'taki sosyal ve ekonomik koşulların kötü olması nedeniyle itme etkisine maruz kalması kadar, Akdağmadeni ve Sorgun örneklerinde olduğu gibi erkeklerin Türkiye'de kadınlarla evlenememesi nedeniyle başka uyruklardan kadınlar ile evlilik yapma motivasyonlarının oluşturduğu çekme etkisi de rol oynamıştır. Soy veya dini yaşayış bağı bulunan Azerbaycanlı ve Suriyeli kadınlarla ilgili aktarılan ve tecrübe edilen olumsuzluklar (kırsal yaşama uyumsuzluk, dolandırıcılık vb.) nedeniyle erkeklerin bu uyruklarla kadınlarla evliliğe ilişkin güveni sarsılmıştır. Dini uyumun hem Faslı kadınlar hem de Türk erkekleri açısından önemli olduğu, Faslı kadınların çalışkanlık, uyum, sadakat, dindarlık ve saygılılık özelliklerinin erkeklerin evlilik beklentileriyle daha fazla örtüştüğü gözlenmiştir.

[9] Fas'ın resmî dili Arapça olmakla birlikte Fransızca iş ve yönetim çevrelerinde, İspanyolca Kuzey bölgelerinde, Berberce ise dağlık ve çöle yakın yerlerde yaygın olarak kullanılmaktadır. Fas toprakları 1912-1956 döneminde Fransa ve İspanya'nın himayesi altına girmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2024).

Yaşlarının birbiriyle dengeli olduğu görülen çiftler evlenmeden önce fotoğraflarını ve sosyal medya hesaplarını paylaşmış[10] ve görüntülü konuşmalarla anlaşmış, dil farklılığı evlenme için bir engel olarak görülmemiştir. Mevcut durumda, evlilik yoluyla göç eden Faslı kadınların geri gönderilme ile erkeklerin kırsal yaşamda yalnız kalma kaygıları, aralarındaki ilişkiyi güçlü tutmaktadır. Erkeğin bu kaygısı kadının sosyal çevresinde bulunan erkeğin akrabalarının davranışlarına da yansıyınca Faslı kadın ile sorunlu bir iletişim kanalı oluşmamaktadır. Faslı gelinlerin, Türk eşlerinin sosyokültürel değerlerini benimseme yolunu seçmeleri de uyumlu bir etkileşimi sağlamaktadır (Karaçizmeli, 2023). Böylece istisnalar bulunmasına karşın, genel anlamda hem erkekler hem de Faslı kadınlar evliliklerinden memnun bir halde yaşamaktadır. Bu memnuniyette fedakârlığın büyük bir kısmının kadından beklenmesi ataerkil zihniyetin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk kadınlarının kırsal bölgedeki çeşitli eksiklikler nedeniyle burada kalmak istememesi durumu, görece daha iyi bir yaşam için başka bir ülkeden gelen kadınların fedakârlık yapmasını gerektirmektedir. Bu noktada erkeklerin kırsal alanda tutunmasına etkili olan, göçmenler için birçok durumda toplumsal meşruiyet ve uyum açısından önem taşıyan uluslararası evlilik göçü palyatif bir çözüm sunmaktadır

Faslı kadınlar için aile içi ilişkilerde en sorunlu alan dil farklılığından kaynaklı iletişim zorluğu olmaktadır. Eğitim seviyesi fark etmeksizin Türkçe bilme konusunda sorun yaşayan kadınların dil öğrenme motivasyonu yüksek olanlardan bir kısmı sosyal medya ve diğer iletişim vasıtaları yardımıyla kendi başına, bir kısmı ise eşinin akrabalarının desteğiyle öğrenmeye çalışmaktadır. Dil öğrenmek için bir arayış içerisinde bulunmalarına rağmen bu süreçte sosyal ilişkilerini kurabildikleri gözlenmiştir.

Faslı kadınların dil öğrenme arayışları, göç araştırmaları açısından göçmenlerin uyum ve entegrasyonunun sağlanması sorunsalında kilit bir önem taşımaktadır. Suriyeli kadınlar ile uyum bağlamında yürütülen çalışmalardan elde edilen tecrübeler dini benzerlik ve kültürel farklılıklar da göz önüne alındığında Faslı kadınların uyum ve entegrasyonunda kıymetli olabilir (Kanal ve Rottmann, 2021). Günlük yaşamda aile içi ve komşular ile ilişkilerde

[10] Kalkınma göstergelerine bakıldığında Fas'ta internet kullanımının Türkiye'den daha yaygın olması ilgi çekmektedir (bkz. Ek 4).

paylaşımı artırma gerekliliği Faslı kadınlarda dil öğrenme talebini doğurduğundan merkezî idarenin ilgili taşra teşkilatları ile yerel yönetim teşkilatının sorumluluk alarak (Durgunoğlu ve Nimer, 2020; Sefer Aktaş ve Uğurelli, 2023) Faslı kadınların dil öğrenmesine yönelik kurslar açması beklenebilir. Dil öğrenmenin aile içi ve komşular ile ilişkiyi geliştirebileceği varsayımına karşın Faslı gelinler için mekânsal bir bağlılığı beraberinde getirmesi her zaman beklenmemelidir. Yine de mekândan bağımsız olarak dil öğrenmenin kırsalda kalkınmaya veya daha gerçekçi bir yaklaşım ile kırsalda tutunmaya katkısı tartışmalı olsa bile akültürasyon açısından (Sheikh ve Anderson, 2018) etkili olacaktır.

Faslı kadınlarla evlenmedeki bürokratik zorluklar esasında politikalar ile doğrudan ilişkilidir. Bu konuda Sorgun ve Akdağmadeni'ndeki erkeklerin Faslı kadınlar ile evlenmede yaşadıkları bürokratik güçlükler halihazırda bir nebze niyet testi niteliği de taşımaktadır. Samimi bir şekilde evlenme niyetinde olanlar Fas'a giderek evlilik işlemini bu zorluklara rağmen gerçekleştirmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'de evlenmeye izin verilse Türkiye'deki yaşam koşullarının Fas'a nispeten iyi olması nedeniyle Faslı kadınların muvazaalı evlilik göçünün (Özgür, 2020) ve bu konunun istismarı ile insan ticaretinin (Çelik, 2020) oluşabileceğini söylemek abartılı olmayacaktır. Öte yandan, Sorgun ve Akdağmadeni gibi ilçelerin kırsalında bir evlenememe sorununun olduğu açıktır. Bu nedenle, ihtiyaçlar ve göç politikaları arasında bir denge kurulması beklenebilir. Buna göre, Faslı kadınların kırsalda veya nüfusu az olan bölgelerde yaşamak koşuluyla erkeklerle evlenmesinde kısmi bir kolaylaştırma yoluna gidilmesi kırsaldaki erkekler ile politika yapıcıların beklentileri arasında bir uzlaşı sağlayabilir. Böyle bir politika değişikliği politika yapıcıların bir gözetim ve denetim mekanizması oluşturmasını da beraberinde getirmelidir.

Kırsal kalkınma bağlamında, Faslı kadınların gelmesinin kırsalda kalkınmadan ziyade erkeklerin kırsalda tutunmasına katkıda bulunduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bu kapsamda, kadınların kırsalda yaşama katkısının çoğunlukla ev içi işlerde olduğu göz önüne alındığında tarımsal üretim veya hayvancılığa bir katkıları bulunmamaktadır. Buna karşın, Akdağmadeni ve Sorgun'da görüşülen erkeklerin kadınlardan böyle bir beklentilerinin de olmadığı anlaşılmaktadır. Başka bir anlatımla, kendi bölgelerinde halihazırda yaşayan kadınlarla evlenememe deneyimini doğrudan yaşayan kırsaldaki erkeklerin Faslı kadınlardan beklentileri arasında iş yaşamına katkıda bulunmaları yer almamaktadır.

Kırsal yaşamda erkeklerin evlenememesinin bir vaka olduğunu kabul etmekle birlikte, bu sorunların altındaki temel neden kent yaşamının cazibeli yönlerinin kitle iletişim ve sosyal medya araçlarıyla veya bireysel gözlemlerle kırsaldaki yaşamın bir parçası olan insanları etkilemesidir. Bu etkiyle kadınların kırsalda yaşamdan uzaklaşarak şehirde yaşamayı bir evlenme şartı olarak benimsediği görülmektedir (Bilican Gökkaya ve Ayan, 2016; Eren, 2017; Sevinç ve diğerleri, 2018; Yılmaz, 2009). Buna karşın kırsal kalkınma için kırsalda tutunmanın yeterli olmayacağı göz önüne alındığında kırsalda yaşamı desteklemek ve artırmak üzere kamu politikaları oluşturulurken özellikle düzenli göç politikalarının rolünün artırılması değerlendirilebilir.

Kırsal kalkınma tartışmasının bir başka boyutu ise Faslı kadınların kırsalda yaşama uyumunun geçici mi kalıcı mı olduğu sorusudur. Buna göre, kadınların evlenip gelmelerinden sonra geri gönderilme kaygısı kırsalda yaşama uyumunu güçlendirmesine rağmen henüz üç sene evli kalmanın[11] ardından yapılan başvuru ile vatandaşlık alımının nasıl gelişmelere gebe olacağını bilemiyoruz. Bu konuda Faslı kadınların daha önce bahsedilen Belçika, İtalya ve İspanya'daki evliliklerinin yine Fas kökenli erkekler ile olması ve kırsal-kent ayrımına yönelik bir çalışmaya rastlanmaması bir risk olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle, vatandaşlık alan Faslı kadınların kırsalda yaşamını konu alan başka bir çalışmanın birkaç sene içerisinde yapılması sürecin öngörülmesine ve bu konudaki göç politikasının oluşumuna katkı sağlayabilir.

Son olarak çoklu akımlar kuramı (Kingdon, 1984) üzerinden bir değerlendirme yapıldığında, sorunlar akımı bağlamında kırsalda ve nüfus yoğunluğu az olan bölgelerde yaşayan erkeklerin bir evlenememe sorunu bulunmaktadır. Erkekler için ortaya çıkan evlenememe sorunu, Faslı kadınlar için ise bir fırsat niteliği taşımaktadır. Böylece Faslı kadınlar daha iyi yaşam koşulları elde etme umuduyla Türkiye'de evlenmeye sıcak bakmaktadır. Buna karşın, politika yapıcılar açısından bakıldığında, toplumda halihazırda kabul edilen çeşitli uyruklara sahip sığınmacı ve göçmenden oluşan göçün boyutu göz önüne alındığında göç yönetimi

[11] 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik Md. 25

toplumsal, ekonomik ve politik yönleriyle son dönemde çokça tartışılan bir sorun alanı olarak öne çıkmaktadır.

Politikalar akımı bağlamında, düzensiz göçü önlemeye dönük politikaların bir dönem sınır güvenliğine odaklanmasına karşın, bu politikanın tek başına yeterli olmadığı, göçün yönetimi ile uyum ve entegrasyon çalışmalarına ağırlık verilmesi gerekliliği alternatif politika arayışlarına olanak tanımaktadır. Bu bağlamda, kentlerde göçün yönetimini odağına alan politikalar ve uygulamalar çokça tartışılmasına karşın, kırsaldaki göç hareketliği ile ilgili tartışmalar da politika yapıcılar ve yazının kırdan kente göçü incelemesi bağlamında yine kent üzerinden tartışılmıştır. Buna göre, kırsalda göçün yönetimi ile nüfusun kırsalda tutulmasını ve tarımsal üretimin artırılmasını düzenli göç ile teşvik ve takviye etmek iskân temelli bir yaklaşımla göç politikalarının çok boyutluluğuna bir katkı sağlayabilir.

Siyaset akımı bağlamında, düzenli ve düzensiz fark etmeksizin göçmenlerin doğrudan büyükşehirlere yoğunlaşması politika yapıcıları zor durumda bırakmaktadır. Buna karşın kentlerin işgücüne ihtiyacı olduğu kadar kırsaldaki yaşamın da sürdürülmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Dolayısıyla bu işgücünü kırsala da yaymanın yollarına da odaklanılmalıdır. Dahası, siyasi tartışmaların artık bir parçası haline gelen göç tartışmaları göçün kırsala yayılması için politika yapıcılar açısından bir çıkış yolu oluşturabilir. Buna göre, Faslı kadınların evlilik motivasyonu ve kırsalda yaşama uyumu göçün kırsala yayılması için bir model geliştirilmesinde tecrübeler içerdiğinden politika yapıcılar için bir ‘fırsat penceresi’ oluşturmaktadır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yozgat kırsalında yaşayan Türk erkeklerinin Faslı kadınlarla evlilikleri düzenli göç tanımının içerisinde bulunan uluslararası evlilik göçünün bir örneğini oluşturmaktadır. Faslı kadınlarla yapılan evlilikler erkek ve kadınlar açısından farklı nedenler ve beklentiler sonucunda gerçekleşmektedir. Türk erkeklerinin Faslı kadınlarla evlenmeleri kırsal alandaki tarımsal işlerini yürütebilmek için yerlerinde kalabilmelerine bir çözüm arayışı sonucunda ortaya çıkmıştır. Kırsal alandaki sınırlı imkânlar ve koşullar Türk kadınlarının köy yaşamı yerine kent yaşamını tercih etmelerine neden olmaktadır.

Kırsal alanda bir aile kurma ve burada yaşamı devam ettirmenin zorlukları ile ilgili sorunlar bu alanda politikaların geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Tarımsal üretim daha çok erkeklerin devam ettirdiği bir faaliyettir. Tarımsal üretime kadının katkısı ev içi işler ve çocuk bakımı ile kısıtlı görülmektedir. Türkiye'de kadınlar hem kendileri için hem de aile kurduktan sonra çocuklarının geleceği için kent yaşamının daha iyi olacağını düşünmektedirler. Kırsal yaşamda kadının emeğinin değerlendirilmesi, istihdam olanaklarının artırılması, kırsaldaki girişimci kadınların desteklenmesi, eğitim, sağlık olanaklarının iyileştirilmesi, sosyal imkânların artırılması gibi kırsal yaşam algısını değiştirmeye yönelik politikalara yönelim beklenmektedir.

Araştırma, daha iyi koşullar için kırsalda yaşamayı istemeyen Türk kadınlarının yerini yine kendi ülkelerindeki olumsuz koşullardan kurtulmak için Türkiye kırsalında daha iyi bir yaşamı tercih eden Faslı kadınların evlilik göçü ile doldurulduğunu göstermektedir. Faslı kadınlar da belirli bir süre sonra kırsalda yaşayan Türk kadınları gibi benzer taleplerle başka yerlere göç etmek isteyebilir. Araştırma aynı katılımcılarla belirli bir süre (5 ya da 10 yıl) sonra ya da vatandaşlıklarını elde ettikten sonra yapılacak takip araştırması ile daha geniş bir açıdan değerlendirilebilir.

Araştırmanın bulguları, Faslı gelinlerin kırsal kalkınmayı doğrudan üretime katkı sağlamakla olmasa bile evlendiği erkeğin bir aile kurmasına ve kırsal yaşamdaki faaliyetlerini devam ettirmesine imkân sağlaması açısından dolaylı olarak olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Toplumsal, ekonomik ve politik yönleriyle göçün yönetiminin ve göçmen kadınların uyum ve entegrasyonu bağlamındaki göç politikalarının bu süreci yakından takip etmesi beklenmekle birlikte, sürdürülebilir kırsal kalkınmaya doğrudan etkili ve kırsal alanda tutunmayı sağlayacak kalıcı çözümlere odaklanan politikalara ihtiyaç duyulduğu gerçeği değişmemektedir. Kadın ve toplumsal cinsiyet eşitliğini merkeze alan kırsal kalkınma politikalarının geliştirilmesi sürdürülebilirlik açısından daha köklü bir çözümü beraberinde getirecektir. Bu politikalara katkı sağlamak üzere kırsal bölgelerde yaşayan kadınların sorun ve ihtiyaçları ile ilgili daha fazla araştırma yapılması ihtiyacı bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

Abel, G. J., Brottrager, M., Cuaresma, J. C. ve Muttarak, R. 2019. "Climate, Conflict and Forced Migration", Global Environmental Change, 54, 239-249.

Ağırseven, N. ve Örki, A. 2017. "Türk Televizyon Dizilerinin Yumuşak Güç Aracı Olarak Değerlendirilmesi", OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 7(13), 836-853.

Aldoghmi, H. S. 2019. "R2P and Refugee Protection: Framing the Responsibility to Protect Prima Facie Refugees Fleeing Mass Atrocity Crimes", Global Responsibility to Protect, 11(1), 104-134.

Arango, J. 2017. "Theories of International Migration: A Review and Appraisal". (ss. 25-45) International Migration in the New Millennium Editör: Joly, D. London and New York: Routledge.

Aslantürk, O. 2020. "Migration and Asylum Movements Towards Turkey: Syrians Case", Journal of Mehmet Akif Ersoy University Economics and Administrative Sciences Faculty, 7(1), 172-201.

Bıçkı, D. 2011. "Türkiye Kırsalında Yoksulluk Sorunu: Çanakkale Kocalar Köyü Örneği", Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 30(1), 161-180.

Bilican Gökkaya, V. ve Ayan, S. 2016. "İç Göç ve Kentleşme Sürecinde Kadının Ekonomik Yoksunluğu", Journal of International Social Research, 9(46), 390-399.

Bloch, A. 2011. "Intimate Circuits: Modernity, Migration and Marriage Among Post-Soviet Women in Turkey", Global Networks, 11(4), 502-521.

Bock, B. B. 2015. "Gender Mainstreaming and Rural Development Policy; the Trivialisation of Rural Gender Issues", Gender, Place & Culture, 22(5), 731-745.

Boski, P. 2013. "A Psychology of Economic Migration. Journal of Cross-Cultural Psychology", 44(7), 1067-1093.

Buz, S. 2007. "Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma", Toplum ve Sosyal Hizmet, 18(2), 37-50.

Cárdenas Barajas, C. A. 2015. Mexican Female Marriage Migrants in South Korea: Adaptation Experiences. "Yüksek Lisans" tezi (basılmamış). Korea University, Graduate School of International Studies,98, Seoul.

Casas-Cortes, M., Cobarrubias, S. ve Pickles, J. 2016. "'Good Neighbours Make Good Fences': Seahorse Operations, Border Externalization and Extra-Territoriality", European Urban and Regional Studies, 23(3), 231-251.

Charsley, K. 2013. Transnational Marriage: New Perspectives from Europe and Beyond. New York: Routledge.

Constable, N. 2010a. “Introduction: Cross-Border Marriages, Gendered Mobility, and Global Hyperqamy”. (ss. 1-16). Cross-Border Marriages. Editör: Constable, N. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Constable, N. (Ed.). (2010b). Cross-Border Marriages: Gender and Mobility in Transnational Asia. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Csernatoni, R. 2018. “Constructing the Eu’s High-Tech Borders: Frontex and Dual-Use Drones for Border Management”, European Security, 27(2), 175-200.

Çelik, F. E. 2020. “Zorunlu-Düzensiz Göçün Yarattığı Sorunlardan Birisi Olarak İnsan Ticareti Mağduru Yabancıların İkametlerine İlişkin Hukuki Düzenlemelerin Değerlendirilmesi”, Public and Private International Law Bulletin, 40(2), 657-706.

Davin, D. 2007. “Marriage Migration in China and East Asia. Journal of Contemporary China”, 16(50), 83-95.

de Haas, H., Castles, S. ve Miller, M. J. 2020. The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World. London: Bloomsbury Publishing.

de Haas, H., Czaika, M., Flahaux, M., Mahendra, E., Natter, K., Vezzoli, S. ve Villares-Varela, M. 2019. “International Migration: Trends, Determinants, and Policy Effects”, Population and Development Review, 45(4), 885-922.

Decimo, F. 2021. “The Transnational Making of Population: Migration, Marriage and Fertility Between Morocco and Italy”, Journal of International Migration and Integration, 22(1), 289-310.

Dedeoğlu, S. 2012. “Göç ve Hayatta Kalma Mücadelesi: İstanbul’da Azerbaycanlı Kadın Göçmenlerin Hayatta Kalma Mücadelesi ve Endüstriyel Üretim”, Migration Letters, 9(4), 365-372.

Deji, O. F. 2011. Gender and Rural Development: Introduction (Cilt 1). Berlin: LIT Verlag Münster.

Deniz, A. 2020. “Türk Kahvesinin Yanına Alman Çikolatasını Kim Koydu? Türkiye’deki Alman Gelinlerin Ulusaşırı Ekonomik Pratikleri”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 60(2), 873-899.

Deniz, A. ve Özgür, E. M. 2013. “Antalya’daki Rus Gelinler: Göçten Evliliğe, Evlilikten Göçe”, İstanbul University Journal of Sociology, 3(27), 151-175.

Diamanti, G. ve Duncan, J. 2023. “Gender and Agriculture: Policy Tensions Behind the EU Gender Gap: Summary Report of a Systematic Literature Review of the Gender Responsiveness of Europe’s Agriculture and Rural Policy”. Wageningen University. https://edepot.wur.nl/634564 Son erişim tarihi: 20 Haziran 2024.

Dibeh, G., Fakih, A. ve Marrouch, W. 2019. “Labor Market and Institutional Drivers of Youth Irregular Migration in the Middle East and North Africa Region”, Journal of Industrial Relations, 61(2), 225-251.

Durgunoğlu, A. Y. ve Nimer, M. 2020. “A Holistic Approach to New Language and Literacy Development of Refugee Women: The Case of Syrians in Turkey”. (ss. 448-471). Handbook of Research on Cultivating Literacy in Diverse and Multilingual Classrooms Editörler: Neokleous, G., Krulatz, A. ve Farrelly, R. Hershey PA: IGI Global.

Elitok, S. P. ve Straubhaar, T. 2011. “Turkey as a Migration Hub in the Middle East”, Insight Turkey, 13(2), 107.

Eren, Z. C. 2017. “Köylülüğün İtibar Kaybı: Bakırçay Havzası Dağ Köylerinden Kadınların Anlatıları ve Kırsal Dönüşüm”, Praksis, (1).

Ergin, M. 2017. “Drought-Induced Migrations in Syria and Turkey”, ISLE: Interdisciplinary Studies in Literature and Environment, 24(2), 257-273.

Erkeç, U. F. 2017. “Evlilik Yoluyla Kadın Göçü ve Türkiye’de ‘Rus Gelin’’lerin Durumu”, Journal of Social Sciences and Humanities, 1(2), 21-43.

Ermağan, E. 2023. “Evlilik Göçüyle Ankara’ya Gelen Yabancı Gelinlerin Türkçeyle İlişkileri”, İnsan & Toplum, 13(1), 73-104.

Essers, C., Benschop, Y. ve Doorewaard, H. 2010. “Female Ethnicity: Understanding Muslim Immigrant Businesswomen in The Netherlands”, Gender, Work & Organization, 17(3), 320-339.

Farhall, K. ve Rickards, L. 2021. “The ‘Gender Agenda’ in Agriculture for Development and Its (lack of) Alignment with Feminist Scholarship”, Frontiers in Sustainable Food Systems, 5, 573424.

Farris, S. R. 2015. “Migrants’ Regular Army of Labour: Gender Dimensions of the Impact of the Global Economic Crisis on Migrant Labor in Western Europe”, The Sociological Review, 63(1), 121-143.

Geiger, M. ve Pécoud, A. 2010. “The Politics of International Migration Management” (ss. 1-20). The Politics of International Migration Management. Migration, Minorities and Citizenship. Editörler: Geiger, M. ve Pécoud, A. London: Palgrave Macmillan UK.

Gonlin, V., Jones, N. E. ve Campbell, M. E. 2020. “On the (Racial) Border: Expressed Race, Reflected Race, and the U.S.-Mexico Border Context”, Sociology of Race and Ethnicity, 6(2), 161-178.

Göç İdaresi Başkanlığı. 2024. “Aile İkamet İzni ile Bulunan Uyruklar”. https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri Son erişim tarihi: 16 Mayıs 2024.

Gökmen, Ç. E. 2011. “Türk Turizminin Yabancı Gelinleri: Marmaris Yöresinde Turizm Sektöründe Çalışan Göçmen Kadınlar”, Çalışma ve Toplum, 1(28), 201-232.

Gönül, S. 2020. “Zorunlu Göç ve Toplumsal Cinsiyet: Suriyeli Kadınların Evlilik Deneyimleri”. (ss. 80-100). Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye’de Göç Araştırmaları. Derleyenler: Biehl, K. ve Danış, D. İstanbul:Göç Araştırmaları Derneği.

Green, P. 2013. “Contested Realities and Economic Circumstances: British Later-Life Migrants in Malaysia”. (ss. 145-157). Contested Spatialities, Lifestyle Migration and Residential Tourism. Editörler: Janoschka, M. ve Haas, H. New York: Routledge.

Gunadi, C. 2021. “The Labour Market Effects of Venezuelan Refugee Crisis in the United States”, Oxford Bulletin of Economics and Statistics, 83(6), 1311-1340.

Harunoğulları, M. 2021. “Suriyeli Sığınmacı Kadınların Sözlü Anlatılarında Savaş, Göç ve Evlilik”, International Journal of Social Sciences and Education Research, 7(4), 353-368.

Hirsch, A. L. ve Bell, N. 2017. “The Right to Have Rights as a Right to Enter: Addressing a Lacuna in the International Refugee Protection Regime”, Human Rights Review, 18, 417-437.

İçduygu, A. 2015. “Syrian Refugees in Turkey: The long Road Ahead”. Washington, DC: Migration Policy Institute. https://ccat.sas.upenn.edu/ARIT/PDF%20Files/Abstract-Icduygu-Refugees.pdf Son erişim tarihi: 16 Aralık 2023.

İçduygu, A. ve Karadağ, S. 2018. “Afghan Migration Through Turkey to Europe: Seeking Refuge, Forming Diaspora, and Becoming Citizens”, Turkish Studies, 19(3), 482-502.

Jurat, A. Y. 2023. “The Tragedy of Irregular Migration: The Case of Afghans in Turkey”, Central Asian Survey, 42(2), 274-292.

Kalemba, J. 2022. “Global South to Global North Youth Migration: A Decolonial Exploration of Black African Youth Experiences of Migrating to and Being in Australia”, Journal of Youth Studies, 25(5), 564-579.

Kalkınma Bakanlığı. 2018. “On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)”. Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/KirsalKalkinmaOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf Son erişim tarihi: 1 Mayıs 2024.

Kanal, M. ve Rottmann, S. B. 2021. “Everyday Agency: Rethinking Refugee Women’s Agency in Specific Cultural Contexts”, Frontiers in Psychology, 12(726729), 1-14.

Karaçizmeli, F. 2023. Faslı Gelinler: Sosyo-Kültürel Uyum Açısından Alaca Örneği. “Yüksek Lisans” tezi (basılmamış). Hitit Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Çorum.

Kaytaz, E. S. 2022. “Held at the Gates of Europe: Barriers to Abolishing Immigration Detention in Turkey”, Citizenship Studies, 25(2), 203-223.

Kingdon, J. W. 1984. Agendas, Alternatives, and Public Policies. Boston: Little, Brown.

Klein Solomon, M. ve Sheldon, S. 2018. “The Global Compact for Migration: From the Sustainable Development Goals to a Comprehensive Agreement on Safe, Orderly and Regular Migration”, International Journal of Refugee Law, 30(4), 584-590.

Kojima, Y. 2001. “In the Business of Cultural Reproduction: Theoretical Implications of the Mail-Order Bride Phenomenon”, Women’s Studies International Forum, 24(2), 199-210.

Koser Akcapar, S. 2010. “Re-Thinking Migrants’ Networks and Social Capital: A Case Study of Iranians in Turkey”, International Migration, 48(2), 161-196.

Layder, D. 2006. Sosyal Teoriye Giriş. (Ü. Tatlıcan, Çev.). İstanbul: Küre Yayınları.

Lievens, J. 1999. “Family-Forming Migration from Turkey and Morocco to Belgium: The Demand for Marriage Partners from the Countries of Origin”, International Migration Review, 33(3), 717-744.

Lobelo, M. 2023. “The Implementation of the Village Township Small Dorpies (VTSD) Strategy for Rural Development: A Gender and Development Approach. Gender and Behaviour”, 21(1), 21524-21535.

Loschmann, C., Kuschminder, K. ve Siegel, M. 2017. “The Root Causes of Movement: Exploring the Determinants of Irregular Migration from Afghanistan”. (ss. 77-102). A Long Way to Go: Irregular Migration Patterns, Processes, Drivers and Decision-Making. Editörler: McAuliffe, M. ve K. Koser, K. Canberra: Australian National University.

Maṭoi, E.-E. ve Constantin, D.-M. 2021. “Turkish Movies in Former Ottoman Territories: Propaganda or Just an Efficient Soft Power in Turkish Foreign Policy?”, Romanian Military Thinking, (1), 82-101.

Mejía-Ochoa, W. 2018. “Almost Two Centuries of Colombian Migration to the United States”, Papeles de población, 24(98), 65-101.

Merriam, S. B. 2002. Introduction to Qualitative Research. San Francisco: John Wiley & Sons, Inc.

Montezuma, J. ve McGarrigle, J. 2019. “What Motivates International Homebuyers? Investor to Lifestyle ‘Migrants’ in a Tourist City”, Tourism Geographies, 21(2), 214-234.

Nawyn, S. J. 2016. “Migration in the Global South: Exploring New Theoretical Territory”, International Journal of Sociology, 46(2), 81-84.

Okali, C. 2012. “Gender Analysis: Engaging with Rural Development and Agricultural Policy Processes”, Future Agricultures Consortium. https://core.ac.uk/download/pdf/19918045.pdf Son erişim tarihi: 15 Haziran 2024.

Orta Anadolu Kalkınma Ajansı. 2016. “Yozgat Sosyal Profil Araştırması”. Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN). https://www.oran.org.tr/materyaller/Editor/document/PlanlamaBirimi/Dokmerkezi/ORAN_YOZGAT_SOSYAL_PROFIL_ARASTIRMASI_PRESS.pdf Son erişim tarihi: 1 Ekim 2023.

Özdemir, Z. ve Ayata, A. G. 2018. “Dynamics of Exclusion and Everyday Bordering Through Schengen Visas”, Political Geography, 66, 180-188.

Özgür, Ç. 2020. “Muvazaalı Evlenmelerin Türk Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 1(42), 307-340.

Özmen, Y. P. 2024. “Türkiye’de 2000-2023 Döneminde Yapılan Mevzuat Değişiklikleri Kapsamında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Statüsü”, Atatürk Yolu Dergisi, (74), 164-181.

Öztornacı, B. ve Şengül, H. 2019. “Türkiye’de Çok Boyutlu Kırsal Yoksulluk”, Tarım Ekonomisi Dergisi, 25(2), 201-206.

Pécoud, A. 2021. “Narrating an Ideal Migration World? An Analysis of the Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration”, Third World Quarterly, 42(1), 16-33.

Pécoud, A. ve De Guchteneire, P. 2006. “International Migration, Border Controls and Human Rights: Assessing the Relevance of a Right to Mobility”, Journal of Borderlands Studies, 21(1), 69-86.

Perruchoud, R. ve Redpath-Cross, J. (Ed.). 2019. “Göç Terimleri Sözlüğü”. No: 31. Uluslararası Göç Örgütü. https:// publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf Son erişim tarihi: 1 Ekim 2023.

Pries, L. ve Zulfikar Savci, B. S. 2023. “Syrian Refugees Arriving in Germany: Choice of Corridor and Individual Characteristics of Forced Migrants”, Frontiers in Sociology, 8, 1-14.

Pusch, B. 2013. “Karşı İstikametten Göç: Türkiye’deki Yüksek Vasıflı Alman Kadınlar”, İstanbul University Journal of Sociology, 3(27), 123-149.

Quisumbing, A. R., Meinzen-Dick, R., Raney, T. L., Croppenstedt, A., Behrman, J. A. ve Peterman, A. (Ed.). 2014. Gender in Agriculture. Dordrecht: Springer Netherlands.

Saldaña, J. 2023. Nitel Araştırmacılar İçin Kodlama El Kitabı. (A. Tüfekçi ve S. N. Şad, Çev.). Ankara: Pegem Akademi.

Sánchez-Domínguez, M., De Valk, H. ve Reher, D. 2011. “Marriage Strategies Among Immigrants in Spain”, Revista Internacional de Sociología, 69(M1), 139-166.

Schiff, M. ve Morrison, A. R. 2007. The International Migration of Women. Washington, DC: World Bank Publications.

Sefer Aktaş, A. ve Uğurelli, Y. Ö. 2023. “Language Barrier and Integration Issues of Refugee Women in Türkiye”, International Journal of Language Academy, 11(3), 419-434.

Sevinç, G., Davran Kantar, M. ve Sevinç, M. R. 2018. “Türkiye’de Kirdan Kente Göç ve Göçün Aile Üzerindeki Etkileri”, İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi, 3(6), 70-82.

Sheikh, M. ve Anderson, J. R. 2018. “Acculturation Patterns and Education of Refugees and Asylum Seekers: A Systematic Literature Review”, Learning and Individual Differences, 67, 22-32.

Sims, J. M. 2013. “Beyond the Stereotype of the ‘Thai-Bride’: Visibility, Invisibility and Community”. (ss. 161-174). Transnational Marriage: New Perspectives from Europe and Beyond. Editör: Charsley, K. New York: Routledge.

Sirkeci, I. 2002. “Revisiting the Turkish Migration to Germany After Forty Years. Siirtolaisuus-Migration”, 29(2), 9-20.

Stock, I., Üstübici, A. ve Schultz, S. U. 2019. “Externalization at Work: Responses to Migration Policies from the Global South”, Comparative Migration Studies, 7(1), 1-9.

Suter, B. 2017. “Migration and the Formation of Transnational Economic Networks Between Africa and Turkey: The Socio-Economic Establishment of Migrants in Situ and in Mobility”, African and Black Diaspora: An International Journal, 10(3), 313-326.

Suzuki, N. (2007). “Between Two Shores: Transnational Projects and Filipina Wives in/from Japan” (ss. 65-85). Transcultural Japan. Editörler: Willis, D. B. ve Murphy-Shigematsu, S. New York: Routledge.

Tarım ve Orman Bakanlığı. 2021. “Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2021-2023)”. Tarım ve Orman Bakanlığı. https://www.tkdk.gov.tr/Content/File/UKKS-3Belgesi.pdf Son erişim tarihi: 1 Mayıs 2024.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. 2023. “Evlilik Tescili Başvurusu (Yabancı Yerel Makamlar Önünde Evlilik Sonrasında). Türkiye Cumhuriyeti Konsolosluk İşlemleri”. https://www.konsolosluk.gov.tr/Procedure/ShowProcedureDetail/?procedureId=3&procedureDetailId=5018 Son erişim tarihi: 20 Mayıs 2024.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. 2024. “Fas Hakkında Kısa Bilgiler”. Türkiye Cumhuriyeti Rabat Büyükelçiliği. https://rabat-be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/121813 Son erişim tarihi: 20 Mayıs 2024.

T.C. İçişleri Bakanlığı. 2024. “Milletlerarası Ahvali Şahsiye Komisyonu (La Commission Internationale de l’État Civil, CIEC) Evlenme Ehliyet Belgesi Verilmesine Dair Sözleşme (20 Nolu Sözleşme)”. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Müdürlüğü. https://www.nvi.gov.tr/kurumlar/nvi.gov.tr/mevzuat/nufusmevzuat/milletlerarasi/No20.pdf Son erişim tarihi: 20 Mayıs 2024.

Triandafyllidou, A., Bartolini, L. ve Guidi, C. F. 2019. “Exploring the Links Between Enhancing Regular Pathways and Discouraging Irregular Migration: A Discussion Paper to Inform Future Policy Deliberations”, International Organization for Migration (IOM). https://cadmus.eui.eu/handle/1814/61251 Son erişim tarihi: 2 Haziran 2024.

Tsiaousi, A. ve Partalidou, M. 2023. “How FAST Are Women Farmers in Greece Transforming Contested Gender Identities in a (still) Male-Dominant Sector?”, Sociologia Ruralis, 63(2), 249-267.

Tudoroiu, T. 2017. “Transit Migration and ‘Valve States’: The Triggering Factors of the 2015 Migratory Wave”, Southeastern Europe, 41(3), 302-332.

Tüfekçi, H. 2020. “Yozgat İli Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliğinin Yapısal Durumu ve Geliştirme Olanaklarının Belirlenmesi”, Hayvansal Üretim, 61(2), 91-100.

TÜİK. 2023a. “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2022”. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2022. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=49685#:~:text=%C4%B0stanbul'un%20n%C3%BCfus

u%2015%20milyon%20907%20bin%20951%20ki%C5%9Fi%20oldu&text=T%C3%BCrkiye%20n%C3%BCfusunun%20%18%2C65',4%20ki%C5%9Fi%20ile%20Antalya%20izledi. Son erişim tarihi: 2 Haziran 2024.

TÜİK. 2023b. “Tabiiyete Göre Yabancı Nüfus”. Nüfus İstatistikleri Portalı. https://nip.tuik.gov.tr/?value=TabiiyetYabanciNufus Son erişim tarihi: 29 Haziran 2024.

TÜİK. 2023c. Erkek ve kadının uyruğuna göre evlenmeler”. Evlenme İstatistikleri—İstatistiksel Tablolar. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Marriage-and-Divorce-Statistics-2022-49437 Son erişim tarihi: 5 Mayıs 2024.

TÜİK. 2023d. “Karşılıklı Yaş Grubuna Göre Evlenenler, İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması ve Eşlerin Yaş Farkına Göre Evlenmeler”. Evlenme İstatistikleri—İstatistiksel Tablolar. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Marriage-and-Divorce-Statistics-2022-49437 Son erişim tarihi: 5 Mayıs 2024.

Türk Vatandaşlığı Kanunu. (2009). https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5901.pdf Son erişim tarihi: 14 Mayıs 2024.

Ullman, C. 2015. “Performing the Nation: Unauthorized Mexican Migration and the Politics of Language Use and the Body along the US–Mexico Border”, Ethnos, 80(2), 223-247.

UNDP. (2023). “Human Development Index (HDI)”. UNDP Human Development Reports. https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI Son erişim tarihi: 25 Mayıs 2024.

United Nations. 2020. “International Migrant Stock 2020”. United Nations, Department of Economic and Social Affairs Population Division. https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/undesa_pd_2020_ims_stock_by_sex_destination_and_origin.xlsx Son erişim tarihi: 25 Mayıs 2024.

United Nations. 2023. “World Marriage Data 2019”. Department of Economic and Social Affairs Population Division. https://population.un.org/MarriageData/Index.html#/home Son erişim tarihi: 25 Mayıs 2024.

Van Houtum, H. ve Van Naerssen, T. 2002. “Bordering, Ordering and Othering”, Tijdschrift voor economische en sociale geografie, 93(2), 125-136.

Williams, L. 2013. “Transnational Marriage Migration and Marriage Migration: An Overview” (ss. 23-37). Transnational Marriage: New Perspectives from Europe and Beyond. Editör: Charsley, K. New York: Routledge.

Wissink, M. ve Mazzucato, V. 2018. “In Transit: Changing Social Networks of Sub-Saharan African Migrants in Turkey and Greece”, Social Networks, 53, 30-41.

World Bank. 2024. “Data Bank World Development Indicators” https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators# Son erişim tarihi: 25 Mayıs 2024.

Wyszynski, M. C., Guerra, R. ve Bierwiaczonek, K. 2020. "Good Refugees, Bad Migrants? Intergroup Helping Orientations Toward Refugees, Migrants, and Economic Migrants in Germany", Journal of Applied Social Psychology, 50(10), 607-618.

Yenigül, S. B. 2017. "Kırsal Kalkınma Politikalarında Yeni Yaklaşımlar ve Bu Yaklaşımların Türkiye'nin Kırsal Kalkınma Politikalarına Etkisi", Planlama Dergisi, 27(1), 16-25.

Yeşilmen, G. 2022. "Sultan II. Abdülhamid ve II. Meşrutiyet Dönemlerinde Osmanlı Devleti ve Fas İlişkileri", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (43), 112-129.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. 2021. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin.

Yılmaz, C. 2009. "Türkiye'de Kırdan Kente Göç Sürecinde Etkili Olan Faktörlerden Biri; Evlilik Yoluyla Göç", Doğu Coğrafya Dergisi, 14(21), 221-232.

Yükseker, D. ve Brewer, K. T. 2011. "Astray and Stranded at the Gates of the European Union: African Transit Migrants in Istanbul", New Perspectives on Turkey, 44, 129-159.

EKLER

EK. 1- Kadınlarla Yapılan Mülakatta Kullanılan Yarı Yapılandırılmış Sorular

Demografik Bilgiler

Etnik uyruk:
Doğum tarihi:
Meslek:
Eğitim durumu:
Fas'ta yaşadığı şehir:
Daha önce evlendiniz mi?:
Evlenme tarihi:
Türkiye'ye kaçıncı gelişi:
Geliş amacı:
Türkçe konuşma seviyesi:

Sorular

1. Eşiniz ile nasıl tanıştınız?
2. Evliliğinizden memnun musunuz?
3. Evlenmeden önceki (kendi ülkenizdeki) yaşantınıza ait sorunlarınızı anlatır mısınız?
4. Evliliği neden bir Türk erkeği ile yapmayı tercih ettiniz?
5. Köy yaşamında günlük rutininizi anlatır mısınız?
6. Fas'tan evlilik yoluyla başka gelenler var mıdır? Görüşüyor musunuz?
7. Anlatmak istediğiniz sorunlarınız var mıdır? (Sağlık, eğitim, ekonomik)
8. Evliliğinizden çocuğunuz var mı?
9. Evlilik sonrası Fas'taki ailenizi ziyaret ettiniz mi? Ailenizle görüşüyor musunuz?
10. Komşularla görüşüyor musunuz?
11. Türkiye'de başka şehirleri gezdiniz mi? Beğendiniz mi?

EK. 2- Erkeklerle Yapılan Mülakatta Kullanılan Yarı Yapılandırılmış Sorular

Demografik Bilgiler

Yaşı:
Meslek:
Eğitim durumu:
Daha önce evlendiniz mi?:

Sorular

1. Eşiniz ile nasıl tanıştınız?
2. Evliliğinizden memnun musunuz?
3. Evlenmeden önceki yaşantınızda ya da evlilik ile ilgili sorunlarınızı anlatır mısınız?
4. Evliliği Faslı bir kadın ile yapmayı tercih etmenizin özel bir nedeni var mıdır?
5. Kırsal/köy yaşantınızda eşiniz size nasıl yardımcı oluyor?
6. Faslı kadınlar ile evlenen başka arkadaşlarınız var mıdır? (Yaşadığınız köyde kaç kişi bu şekilde evlidir?)
7. Fas'a hiç gittiniz mi? Eşinizin ailesi ve yaşantısı hakkında ne öğrendiniz?

EK. 3- Kod Sistemi

Kod Sistemi	Frekans	Kod Sistemi	Frekans
Kadınların Görüşleri	0	**Erkeklerin Görüşleri**	0
Sosyal Bağlar	0	**Evlilik Süreci**	1
Kadının Türkiye'deki Faslılar ile İletişimi	0	Evlilik tanışması	0
Hiç görüşmeyenler	7	Türk aracıya para verdim	4
Sadece telefonla görüşenler	3	Kendisi tanışmış	2
Yüzyüze görüşenler	15	Faslı kadın aracı vasıtası ile	10
Türkiye hakkındaki izlenimi	0	Akraba/arkadaş vasıtası ile	20
Yozgatı sevdim	3	Evlilik memnuniyeti	0
Türk halkını beğendim	6	Memnun	34
İstanbul'u gördüm	0	Evlilik içi anlaşmazlık	1
Çok kalabalık	2	Kültürel farklılıklar	1
Beğendim	3	Dil sorunu	6
Ankara'yı sevdim	14	Yemek uyumsuzluğu	8
Türkiye'deki komşularla iletişim	0	**Erkeğin kadına bakışı**	0
İletişim kurabiliyorum	15	Dindarlık	11
Dil sorunu nedeniyle sınırlı iletişim	10	Dürüstlük	2
Kadının kendi ailesi ve arkadaşları ile iletişimi	0	Saygı	19
Ailesi Yozgat'a gelenler	4	Çalışkanlık/Özveri	18
Fas'a gitmeyenler	14	Sadakat/Güven	10
Fas'a gidenler	10	Uyum (Geçimlilik)	15
Kadın sorunları	0	Maddi talebi olmaması	2
İstek ve Planlar	0	**Kadınların Fas'taki yaşam koşulları**	0
Şehire taşınma	5	Bireysel Sorunlar	9
Dil öğrenme ve eğitim	2	Sosyal koşullar	10
Fas'ta ailesini ziyaret etme	9	Ekonomik koşullar	0
Yaşam Koşulları	0	Düşük olmayan gelir	9
Türkiye'deki durum	0	Düşük gelir	17
Gün içindeki faaliyetleri	24	**Kırsalda yaşam/tutunma**	0
Memnuniyet	47	Kırsal alanda evlenme zorluğu	21
Memnun değil	3	Faslıların kırsal yaşama uyumu	27
Fas'taki durum	0	**Göç Deneyimi**	0
Erkekler ile ilişkiler	2	Kadının sosyal bağları	0
Maddi durumu kötü değil	10	Erkeğin çevredeki akrabaları/komşuları ile ilişki	7
Maddi durumu kötü	13	Kadının çevredeki akrabaları/arkadaşları ile ilişk	0
Diğer	2	Görüşmüyor	0
Evlilik Motivasyonu	2	Ben istemiyorum	3
Kaderci yaklaşım	7	Kendi isteği ile	4
Yurt dışına gitme isteği	2	Görüşüyor	9
Severek evlenme	3	Bürokratik işlemler	0
Aracının etkisi	28	Faslıların vatandaşlık alması	1
Fas'ta evlenememe	4	Evlenmede bürokratik zorluklar	7
Rahat yaşam	3	Faslı eşin ailesi ile ilişkiler	0
Kırsalda yaşama katkısı	2	Fas'ta ailesi ile tanıştım	12
Sadece ev işleri (temizlik, yemek, çocuk bakımı	18	Fas'a hiç gitmedim	18
Bahçe işleri	4	Sadece telefonda görüşüyoruz	4
Hayvancılık	2	Faslı Eş Tercihi ve Deneyimler	0
Göç Deneyimi	0	Kendi göç deneyimi	0
Göçün nedeni (itme ve çekme)	0	Masraflar	0
İtme: Ekonomik koşullar	18	Düğün, takı vs.	4
Uzaktan iletişim ve aracıya duyulan güven	0	Tanıştıran kişiye	3
Kendi girişimi ile tanışanlar	4	Bürokratik işlemlere	4
Arkadaş-aracılar	21	Faslı olmasının nedeni	0
Akrabalar	4	Özel bir nedeni var	11
Uyum ve entegrasyon	0	Özel bir nedeni yok	12
Benimsemiş	9	Bazı uyruklar hakkında olumsuz kanaat	11
Dilden kaynaklı sorun	8	Çevredeki örnekler	0
Şiddet mağduru	1	Olumsuz	3
Akrabaların izlenimleri	0	Olumlu	29
Kalkınma/Kırsal yaşam	5	Türk kadınları ile evlenememe	0
Faslı kadınlarla evlilikle ilgili görüşler	17	Evde bakıma muhtaç birey bulunması	2
Faslı kadınlar /kültürel uyum	13	Devletten maaşlarının kesilmesini istememe	2
Göç deneyimi	12	Köyde yaşamama isteği	9

EK. 4- Seçilmiş Kalkınma Göstergeleri, Türkiye ve Fas

Göstergeler	Yıl (*)	Türkiye	Fas
Nüfus	2022	84.979.913	37.457.971
Kadın nüfusu (%)	2022	49,9	49,7
Kırsal nüfus (%)	2022	23,0	35,4
Yüzey alanı (Km2)	2022	785.350	446.550
Tarım arazisi (%)	2021	49,5	67,9
GSYİH (Cari milyon ABD $)	2022	907.118	130.913
Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık (GSYİH'deki katma değeri, %)	2022	6,5	10,3
Hizmetler (GSYİH'deki katma değeri, %)	2022	51,7	54,5
Sanayi (inşaat dahil) (GSYİH'deki katma değeri, %)	2022	31,3	25,5
İmalat (GSYİH'deki katma değeri, %)	2022	22,1	15,0
Mal ve hizmet ihracatı (Cari milyon ABD $)	2022	350.004	58.661
Mal ve hizmet ithalatı (Cari milyon ABD $)	2022	386.305	73.712
Kişi başına GSYİH (Cari ABD $)	2022	10.675	3.442
Enflasyon, Tüketici Fiyatları (Yıllık %)	2022	72,3	6,7
İşgücü katılım oranı, kadın (15-64 yaş arası kadın nüfusun%) (ILO tahmini)	2022	39,4	21,2
İşsizlik (toplam işgücü %) (ILO tahmini)	2022	10,4	10,0
İnterneti kullanan bireyler (nüfus %)	2021	81,4	88,1
Okuryazarlık oranı, yetişkin toplamı (15 yaş ve üstü kişiler %)	2014	95,4	75,6
Okuryazarlık oranı, yetişkin kadın (15 yaş ve üstü kadınlar %)	2014	92,4	53,3
Erkeğin karısına şiddet göstermesinin haklı olduğuna inanan kadınlar (%)	2004 (**)	39,2	63,9

(*) 2022 verisi bulunmayanlar için en son karşılaştırılabilir verileri kullanılmıştır.

(**) Kadının erkek şiddeti ile ilgili görüşlerine ait Türkiye verileri 2003 yılına aittir.

Kaynak: Dünya Bankası (World Bank, 2024)

EK. 5- Etik Kurul Başvuru Değerlendirme Sonucu

T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
ETİK KOMİSYONU
BAŞVURU DEĞERLENDİRME FORMU

BAŞVURU BİLGİLERİ	**ARAŞTIRMANIN ADI**	Kırsal Kalkınmada Evlilik Bağıyla Gelen Düzenli Göçün Rolü: Yozgat'ta Faslı Kadınlar Örneği
	ARAŞTIRMANIN TÜRÜ	☐ Anket/Ölçek/Skala Çalışması ☐ Gözlemsel Çalışma ☐ Niteliksel Çalışma ☒ Diğer
	GELEN EVRAK SAYISI ve TARİHİ	E-95552562-108-99124 sayılı yazı
	YÜRÜTÜCÜ/DANIŞMAN (Unvan, Ad-Soyad, Kurum, Bölüm)	Dr. Öğr. Üyesi Yaşar Pınar ÖZMEN Yozgat Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
	ARAŞTIRMACILAR (Unvan, Ad-Soyad, Kurum, Bölüm)	Dr. Alper EKMEKÇİOĞLU Jandarma Genel Komutanlığı Sorgun İlçe Jandarma Komutanlığı
	ARAŞTIRMACILAR (Unvan, Ad-Soyad, Kurum, Bölüm)	Öğr. Gör. Ogün Burhan AYDIN-Çekereh Fuat Oktay Sağlık Hiz. MYO Arş. Gör. Pelin Sultan KARA- İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yozgat Bozok Üniversitesi

KARAR BİLGİLERİ

KARAR NO:37/15 — **TARİH: 19.10.2022**

Yukarıda bilgileri verilen Etik Komisyonu başvuru dosyası ile ilgili belgeler araştırmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş çalışmanın başvuru dosyasında belirtilen merkezlerde gerçekleştirilmesinde etik sakınca **bulunmadığına** karar verilmiştir.

Değerlendirme Sonucu		
☒	Uygundur	
☐	Düzeltme gereklidir (Açıklayınız)	
	☐ Düzeltmeleri görmek istiyoruz	☐ Düzeltmeleri görmemize gerek yok
☐	Uygun değildir (Açıklayınız)	
Açıklama		

ÇALIŞMA ESASI	Yozgat Bozok Üniversitesi Etik Komisyonu Yönergesi

ETİK KOMİSYONU ÜYELERİ

Prof. Dr. Mustafa AKDAĞ Etik Komisyonu Başkanı İletişim Fakültesi Dekanı	
Doç. Dr. Mehmet SAĞLAM Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Selahattin YAKUT İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ŞENER TAPLAK Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi İpek ÖZBAY Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi
Dr. Öğr. Üyesi Nursel ÜSTÜNDAĞ ÖCAL Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğretim Üyesi	Öğr. Gör. Güldal DOLU Sorgun Meslek Yüksekokulu Öğretim Elemanı